

**MTÜ Ökomeedia
Tartu Ülikool,
ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut**

MEEDIA KESKKONNAKÜSIMUSTE KAJASTAJANA:

trükimeedia uuring

Koostajad:
Maie Kiisel
Tarmo Õuema
Erki Helemäe
Kuldar Jürma
Elina Peedson
Martin Eek

**KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS**

Tartu 2011

Sisukord

Sissejuhatus.....	2
1. Uuringu probleemipüstitus.....	3
Uurimisküsimused	5
2. Uuringu meetodika	6
2.1 Analüüsiühik: inimese ja looduse suhet väljendav olukord.....	6
Andmete analüüs.....	7
3. Analüüs	10
3.1 Tähelepanu loodus- ja keskkonnateemadele lehtedes.....	10
3.2 Keskkonna käsitlemise temaatiline jagunemine	12
3.3 Keskkonna ja looduse käsitlemise vaatepunkt.....	16
3.3.1. Kõrvutus nõukogude perioodi 1980. aastatega.....	17
3.4 Probleemartiklid võrrelduna üldvalimiga	20
3.5 Keskkonnaprobleemide põhjused ja lahendused	22
3.6 Keskkonnavaldkonnas aktiivsed osapooled.....	27
3.7 Aeg ja ruum keskkonnaküsimuste kajastamisel	30
3.8 Keskkonnateemade käsitlemise olulisus leheveergudel	36
3.9 Teksti omadused	40
3.10 Piloottanalüüs: loodus ja keskkond online-keskkonnas.....	45
Kokkuvõte.....	47
Keskkonna kajastamine meedias aastate lõikes.....	47
1995. aasta – tagasivaatav ja kurvastav	47
2000. aasta – ohtlik ja ebameeldiv	48
2005. aasta – kiirustav ja optimistlik	48
2010. aasta–katastroofihõng ja ärplemine.....	49
Järeldused meediaanalüüsist	51
Soovitused keskkonnateemade käsitlemiseks.....	54
LISAD.....	58
Lisa 1. Kodeerimisjuhend	58
Lisa 2. Arvamusartiklid ja autorid 1995-2010.....	75
Lisa 3. Tekstinäited väärtusorientatsioonide kodeerimisest	77

Sissejuhatus

Meie uurimisgrupi ettevõtmine projektinimega “Meedia keskkonnaküsimuste kajastajana: trükimeedia uuring” on inspireeritud suhtluskogemusest erinevate ühiskonna huvigruppidega. Kommunikatsioonispetsialistid ja ajakirjanikud kuulevad ilmselt sageli etteheidet, et meedia ei kajasta ühe või teise valdkonna uudiseid piisavalt hästi või õigesti. Oleks naiivne loota, et seda probleemi oleks võimalik ületada. Pigem vastupidi - infopuuduse üle ei saa keegi kurta. Sageli on küsimus hoopis selles, kuidas auditoorium - lugeja-kuulaja-vaataja rollis olev inimene üleliigse ja suisa müra staatusesse tõusnud infotulvaga toime peab tulema.

Meediaanalüüse keskkonnaküsimustes on tehtud varemgi. Suurem osa neist on kitsama fookusega, vaadeldes ühe teema (näiteks energeetika) käsitlemise elutsükli meedias. Samuti toimub palju praktilist meediaanalüüsi, nn monitooringut, mis jookseb tellimustööna kokku suurematesse asutustesse ja ettevõtetesse. Kui vaadelda neid analüüse “lugeja” positsioonilt, siis esimese, teemakeskse analüüsi puhul jääb vajaka tervikpildist, mis vaatlaks valitud küsimust kõrvutuses teiste temadega (kuigi sellises vaates avanevad ühe keskkonnaküsimuse käsitlused erinevate valdkondade valguses). Organisatsioonide meediamonitooring pöörab tähelepanu organisatsioonikesksele või haldusala temadele, mis aitab keskenduda spetsiifilise valdkonna kommunikatsioonivajadustele. Samas on lugejate pilk väga harva organisatsioonikeskne.

Meie valisime oma meediaanalüüsi läbiviimiseks just lugeja vaate: asetasime end “omnivoorist” lugeja positsiooni ja uurisime, milline pilt keskkonnale ja inimeselooduse vahelistele suhetele avaneb trükimeediast terviklikus vaates. Ka sellisel vaatel on oma probleemid – näiteks on niimoodi raske vaadelda probleemteemade tsüklilisust või teemasid, mille puhul võib rääkida avalikust debatist või avaliku arvamuse kujunemisest. Püüdsime seda probleemi leevendada kvalitatiivse lähenemise lisamisega.

Antud uuringut tuleks vaadelda kindlasti muutuva maailma ja meedia kontekstis, mis seadis ka piirid vaadeldavatele aastatele. Näiteks ei läinud me oma tagasivaatavas uuringus tagasi fosforiidisõja perioodi, sest noored uurijad ei suuda mõtestada tsensori käe alt läbi käinud teksti. Lihtsalt vastav elukogemus puudub. Samuti on raske jätkata kõrvutava uuringuga tänapäeva kontekstis, kus inimesed tarbivad üha rohkem elektroonilist meediat – lugemisharjumused on teised. Kuidas uurida teksti-, pildi- ja helimassiivi, mis muutub iga viie minuti tagant? Et hoida analüüsis ühtset joont, valisime uuringusse “turvalised” aastad - 1995, 2000, 2005 ja 2010. Kuigi need aastakäigud on uuritavad üsna ühtsetel alustel, tuleks silmas pidada ka ajakirjanduslike väljaannete muutumist, seehulgas temaatiliste ajakirjade käekäiku.

Ka analüüsitava meediaväljaannete valik on turvaline. Valisime põhivoolu väljaanded – Eesti Päevalehe ja Postimehe. Eks see on oluline ka selleks, et saada kätte õige tunne, millega edaspidi läheneda näiteks Sirbi ja Maalehe, ajakirjade, tele- või raadiosaadete analüüsimisele.

Meie analüüs on inspireeritud 1983. aastal läbi viidud meediauuringust “Massikommunikatsioon ja keskkond”, mille metoodilist eeskujut suuremas osas kasutasime. Samuti küsisime nõu paljudelt inimestelt ülikoolidest, uurimisasutustest ja täidesaatvaist organeist ning püüdsime nende vajadusi ja soove uuringus rakendada. Lisasime analüüsile ka soovitusi keskkonnaküsimuste käsitlemise tõhustamiseks meedias. Neid võime muidugi koos edasi arendada.

Uuringu läbiviimist toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus. Suur aitäh!

1. Uuringu probleemipüstitus

Sotsiaalteaduslike uuringute läbiviijate ambitsioonid on harva väga konkreetsed. Alguses rünnatakse aju, et leida oma probleemipüstitusele õige vorm, seejärel otsitakse sobivat meetodikat. Järgneb etapp, kus püütakse hoida uuringut üha laienevate küsimuste tõttu laiali valgumast, seejärel jällegi laiendatakse uuringut, et tasandada töö käigus avastatud meetodilisi puudujääke.

Meie uurimisgrupp maadles alguses peamiselt kahe küsimusega: mis on meedia (mida ta teeb) ja mis on keskkond. Näiteks kas meedia representeerib tegelikkust? Või kas nafta on loodus? Ammendavat vastust mõlemale küsimusele on muidugi võimatu leida.

Oma arutelu meedia ja keskkonna olemuse teemal lõpetasime seisukohaga, mille kohaselt meedia aitab seada inimeste kõneteemasid ning raamistada neid valitud võtmes. Ja et meedias toimuvad muutused peegeldavad ka ühiskonnas toimuvaid muutuseid, neid nii vahendades, piirates kui ka võimendades. Ja vastupidi. Looduse ja keskkonna olemuse piiritlesime oma uuringu raames ära teksti tasandiga – kui sõnaliselt väljendatakse looduslikke protsesse või kirjeldatakse inimese ja looduse suhestumist, siis on see antud uuringu objekt. Tekstiväliselt me hinnanguid looduseks määratlemisel anda ei julgenud.

See on tegelikult suur uuringut kujundav probleem. Ühiskonna paralleelse killustumise ja globaliseerumise üks tendentse on see, et ühest valdkonnast on võimalik edukalt rääkida ilma teisi valdkondi sisse toomata. Samuti ka keskkonnast. Näiteks on võimalik rääkida naftatoodete hinnatõusust ilma naftapumpamise keskkonnamõjudeta. Piimatootmisest ilma lehmadeta. Kalandusprobleemidest üksnes tootjate omavaheliste konkurentsiprobleemide võtmes. Kui palju see nähtus on 15 aasta jooksul süvenenud ja kui suurt mõju avaldab meie uuringule, ei oska me oletada. Meie tõmbasime uuringus siinkohal vahe sisse ja selliseid artikleid, mis keskkonna ja inimese vahelisi suhteid ei käsitlenud, me ei analüüsinud. Näiteks kui artikkel rääkis metsavendadest Voitkadest, kuid ei käsitlenud nende metsaelu ja seal toimetulekut, siis ei kvalifitseerunud see analüüsiks. Ka artikkel sellest, kuidas looduskaitseinstituutsioon ostis uued autod, ei kvalifitseerunud, sest artiklis kõneldi instituutsioonist ilma selle keskkonnatähenduslikku sidet rõhutamata.

Keskkonna ja looduse teema määratlemisel on probleeme teisigi. Oleme harjunud pidama kliimaküsimusi keskkonnateemaks. Kas ka lühiajalisemad ilmastikunähtused nagu vihm ja tuul ning temperatuuride muutus on seda? Kui artikkel räägib raamatust või konverentsist, mis käsitleb loomade-lindude elu, siis kas on tegu keskkonnateemaga? Kas kloonimine on keskkonnateema? Autoõnnetuse põhjustanud põdrast rääkiv artikkel? Kui metsade prügistamine on keskkonnateema, siis kas sama kehtib ka linnakeskkonna prügistamise, sh linliku elukeskkonna kujundamise kohta? Aga looduse tsüklilisuse järgimine? Linnugripp? Mürareostus? Kulu põletamine? Kõik need teemad sattusid lõpuks meie valimisse.

Järgmine suur küsimus puudutas seda, mida siis uurida. Tüüpiliselt muidugi seda, milliseid valdkondi meedias kajastatakse – mis on see keskkond, mis meile meediast paistab? Teiseks – millises võtmes neid teemasid kajastatakse, mis on see põhjus, miks sellest küsimusest räägitakse? Ristisime selle kategooria 1983. aasta meediauuringu eeskujul “väärtusorientatsiooniks” (kasutame ka sõna “vaatenurk”). Näiteks võime rääkida kliimast eri moel. Võime keskenduda teaduslikele analüüsidele, mis vaatlevad erinevate kliimaatiliste nähtuste muutumist. Võime vaadelda selle katastroofilist mõju mõnes valitud piirkonnas, mis võib tuua kaasa otsese ohu inimesele. Võime vaadelda kliimamuutust kui häirivat tegurit, mis ei

võimalda meil jätkata praegust tarbijalikku elustiili. Või hoopis poliitilisest või administratiivsest vaatepunktist, mis vaatleb kliimaga tegelemist kui poliitilist teemat või küsimust õigetest strateegiatest. Määratlesime siin 16 põhilist võimalust, mida iseloomustavaid tekstinäited artiklitest võite uurida uuringu lisast.

Samuti vaatlesime, kes on loodusest või keskkonnast kirjutamisel olulised subjektid. Me ei loendanud ära kõiki artiklis esinenud tegelasi, nagu sageli tehakse meediamonitooringu puhul, vaid vaatlesime keskkonnaaspektist olulisemaid. Neid, keda süüdistatakse keskkonnaprobleemi põhjustamises, neid, kes teevad artikli kontekstis midagi probleemi lahendamise nimel ja neid, kellelt oodatakse probleemi lahendamist. Mõnikord ei olnud artiklis probleemi, kuid kui subjekt paistis silma aktiivse tegetsemisega näiteks keskkonnahariduse rindel, siis märgiti ta artiklis keskkonnaprobleemi lahendajaks. Samuti vaatlesime, millise osapoole positsioonilt on artikkel kirjutatud, kas ajakirjaniku meelsus kaitseb mõnda isikut või gruppi. Kui seda ei esinenud, jäi esiplaanile ajakirjaniku roll.

Sarnaselt aktiivsete tegelastega vaatlesime ka nende tegevuste mõju keskkonnale - probleemide põhjuseid, nende leevendamise vahendeid ja soovitud vahendeid. Keskkonnaprobleemide määratlemisel lähtusime sellest, et ka loodus võib ise probleemne olla. Meie vaatlesime probleemina ka seda, kui piltlikult öeldes koer hammustas inimest (analüüsis tuligi tegelikult 2000. aastal ette mitu juhtumit, kus koerad inimesed surnuks puresid).

Vaatlesime, kas keskkonna vaatlemine on tulnud meile lähemale või liikunud kaugemale, muutunud lokaalsemaks või globaalsemaks. Lisaks üsna palju küsimusi, mis käsitlesid teksti tasandil antavaid hinnanguid, näiteks kas olukorda käsitletakse pigem optimistlikult või pessimistlikult, kui oluliseks peetakse probleemi, kui palju kasutatakse teaduslikke andmeid ja nii edasi.

Analüüsisime ka üsna tehnilisi andmeid, näiteks seda, kas keskkonnateema illustreerimist peetakse pildi lisamise vääriliseks, millisel positsioonil ja leheküljel keskkonnast räägitakse, kui suures mahus ja millise olulise astmega, millises vormis (žanrid). Muuhulgas mõttsime ka keskkonnateemadele pühendatud lehemahutu – kuigi see meetod on üsna lihtsakoeline, võimaldab see kaudselt hinnata, kui palju on tekstimahutu, mis keskkonnast või loodusest ei räägi. Loomulikult ei ole see eriti hea meetod - üks kriitiline kliimatekst võib olla ju märgatavam kui sada ilmatedet (traditsioonilised ilmatedet jäid küll analüüsist välja).

Uurimisküsimused

Millistele küsimustele me uuringuga vastata püüame? Erinevate valdkondade spetsialiste kaasates tekkis meil nimekiri uurimisküsimustest:

- * Millised loodus- ja keskkonnaküsimused on läbivalt aktuaalsed, millised taandunud või tõusmas, kuidas annab neid tendentse põhjendada muutustega inimeste keskkonnateadvuses?
- * Kuidas on muutunud erinevate institutsioonide rollid ja positsioonid keskkonnaküsimuste kajastamisel? Milline on Euroopa Liidu roll keskkonnaküsimuste agenda kujunemises? Millised on muutused kasutatud infoallikates laiemalt?
- * Kus on keskkonnaprobleemid geograafiliselt?
- * Millised muutused keskkonnaküsimuste kajastamises on kesksed? Kui palju neist on põhjendatavad üldise moderniseerumise ja meedia vormide muutumisega?
- * Millised on keskkonnaküsimustele lähenemise vaatenurgad ja kuidas on need ajas muutunud? Milliste vaatenurkade vahel võib leida vastuolusid?
- * Kuidas on muutunud looduse- ja keskkonnateemade kajastamise vahekord (loodusillustratsioonid vs reostusküsimused)?
- * Kuidas on muutunud probleemi tõstatavate artiklite osakaal? Kuidas on muutunud lahenduste pakkumine konfliktolukordadele ajas?
- * Millised on Postimehe ja Eesti Päevalehe erinevused keskkonnaküsimuste kajastamisel? Millised on erinevused trükiajakirjanduse ja online-ajakirjanduse käsitlustes?
- * Milline on keskkonnaküsimustele ja looduskirjeldustele omistatav olulisus lehes? Maht ja paiknemine, illustratsioonide kasutamise muutused?
- * Milliseid soovitusi võiks anda erinevatele institutsioonidele keskkonnaküsimuste aktiivsemaks, sisukamaks, kaasavamaks ja ehk ka väärtuspõhiseks käsitlemiseks meedias?

Uurimisküsimused sündisid eeltöös, kus oma nõu pakkusid ametiasutustest Tiina Dislis, Leili Tuul, Marit Suurväli ja Aet Truu, uurimisasutustest Kaja Peterson, Maaris Raudsepp, Sirli Pehme ja Andu Rämmer. Aitäh!

Tekstis viidatud, probleemipüstitusel kaasa aidanud varasemaid uuringuid leiate järgnevate viidete kaudu:

Gooch, G. D. (1996). The Baltic Press And The Environment: A Study Of The Coverage Of Environmental Problems In Estonian And Latvian Newspapers 1992-1993. *Geoforum*, 26, 4, 429-443.

Lauristin, M. ja M. Riit, R. Timak, P. Vihalemm. (1985a). Keskkonnateadvus ja ajakirjandus. *Eesti Loodus*, 11, 705-712.

Лауристин, М. (1987б). Экологическая пропаганда в эстонских газетах и журналах (результаты контент-анализа). М. Лауристин и Б. Фирсов (редакторы). *Массовая коммуникация и охрана среды (опыт социологического исследования)*. Таллин: Ээсти раамат, 143-157.

2. Uuringu metoodika

Uuringus vaadeldakse kahe päevalehe - Eesti Päevaleht ja Postimees - nelja üheaastase perioodi (aastakäigu) omadusi. Analüüsi keskmes on nii väljaannete kui aastakäikude (1995, 2000, 2005, 2010) omavahelised erinevused. 1995. aastasse jäi Eesti Päevalehe sünni – liitusid Päevaleht, Hommikuleht ja Rahva Hää. Lähtusime uurimisperioodi aegse Eesti Päevalehe peatoimetaja Lea Larini informatsioonist, et Eesti Päevaleht peab enda eelkäijaks Päevalehte (endine Noorte Hää). Nii valisime 1995. aasta alguses artiklid Päevalehe nimelisest väljaandest.

Analüüsiobjektiks on valitud kuupäeva väljaanne tervikuna ja selle artiklid, analüüs keskendub kogu lehe lõikes olukordadele, mis väljendavad keskkonna ja inimese vahelist suhet vähemalt ühe lõigu ulatuses. Olukord on sisemiselt tähenduslikult ühtne, mistõttu võib ühest artiklist kodeerida mitu olukorda ja vastupidi, mitu samatähenduslikku artiklit (mis võivad asuda ka ühe väljaande eri lehekülgedel), kodeerida üheks olukorraks. Artiklite arv kattus koguväljandi puhul üldjoontes olukordade arvuga. Representatiivseks uuringuks oli vaja mõlema väljaande ühe aastakäigu kohta saada valimisse vähemalt 50-100 artiklit. Käesoleva uuringu puhul soovisime suuremat valimit, et andmete variatiivsus tulemusi ilmetuks ei muudaks. Olenevalt aastakäigust jäi ühe väljaande valimisse kodeeritud artiklite arvuks 80-160 artiklit (kokku 1014 olukorda). Lähtusime kombineeritud päevade meetodist – valimis on esindatud kõik nädalapäevad (va pühapäev, kus lehti ei ilmu); samuti kõik kuud/aastajad. Põhivalimisse võeti väljaannete eksemplarid ühesuguse reegli alusel. Esimesest kuust võeti sisse esimese ja kolmanda nädala esmapäev, teisest kuust esimese ja kolmanda nädala teisipäev... kuuendast kuust esimese ja kolmanda nädala laupäev; ja siis uus ring samadel alustel. Lisavalimi järele puudus vajadus, sest erinevatesse aastakäikudesse sai küllaltki võrreldav olukordade arv. Kokku sai valimi igasse aastakäiku 48 leheksemplari koos lehes sisalduvate nädalavahetuse, äri-, spordi-, kodu- jm lisadega, mis olid toimetuse koostatud (kokku 192 eksemplari). Reklaamväljaandeid, reklaame, kuulutusi, saatekavu (va lehes eraldi ilmunud saatetutvustused), samutika ilmateadet traditsioonilise rubriigina analüüsi ei võetud.

Valimisse ei kuulu samade väljaannete *online*-keskkonnad. Kahjuks puudub praegu ülevaade sellest, milline on üldse *online*-i ja trükimeedia erinevus, nende kattuvus, millised on *online*-ile empiirilistelt tõendatud iseloomulikud tunnused. Vaatlusel võib tuvastada lühiuudiste, ühe autoriga, sh PR-tekstide suuremat osakaalu. Hinnang sellele, kuidas *online*-meedia kajastab keskkonnaküsimusi, siiski uurimisrühma poolt pilootanalüüsi vormis antakse.

2.1 Analüüsiühik: inimese ja looduse suhet väljendav olukord

Analüüsitakse artikleid, milles väljendub vähemalt üks sotsiaalne olukord, mis iseloomustab inimese (sotsiaalse grupi, institutsiooni või ühiskonna) suhet ümbritseva keskkonnaga või vaatleb loodust looduse keskselt ilma inimese rolli konstrueerimata. Olukorra määratlemine algab ühe lõigu pikkusest tekstist, mis vaatleb kogu oma ulatuses keskse tähendusena looduse ja inimese vahelist suhet, st üksiku sõna tasemel looduse mainimine ei kvalifitseeru olukorraks. Kui artiklis on temaatiliselt, ajaliselt, antud hinnangute, väljendatava väärtusorientatsiooni vm poolest mitu olukorda (st et artikkel pole tervikuna kodeerimisjuhendi järgi kodeeritav), siis kodeeritakse artikkel mitmeks olukorraks. Eristuva olukorra eraldi kodeerimiseks peab selle pikkus olema vähemalt kahe lõigu pikkune. Olukordade eristamine toimus tähenduslike tunnuste

põhjal. Näiteks: olukorda vaadeldakse ühtsena siis, kui artiklis räägitakse Ida-Virumaa töötuse, kaevandamisprobleemide ja keskkonda suhtumise küsimustest ühte tonaalsust, väärtuslikku orientatsiooni, vaatenurka kasutades (küsimus õigest juhtimisest). Kui ühel lehel kolm eraldi serveeritud uudist räägivad samast teemast samas väärtusorientatsioonis, kodeeritakse olukord ühtse olukorrana. Ka ühe kõneisiku sarnased arvamused koos esinevates artiklites kodeeritakse kokku.

Andmete analüüs

Andmeanalüüs (vt täpsemalt kodeerimisjuhendit lisas) vaatles keskkonnaolukordi üsna detailselt. Antud uuringus on mitmed andmed nende variatiivsuse koondamiseks kokku liidetud. Järgnevalt lühike ülevaade. Huvilised, eeskätt uurijad, kes soovivad andmeid vaadelda teise vaatenurga alt, kui antud juhul rakendatud, saavad tagasi pöörduda originaalandmete juurde (www.bioneer.ee/meediauuring, fail on xlsx-formaadis). Analüüsi esitamisel kasutatavad andmetabelid ja joonised esitavad tulemusi sageli märksõnadena, mille sügavamaks mõistmiseks on kasulik vaadelda kodeerimisjuhendit.

Koondasime laiemal kaaluga tunnusteks artikli põhiteemad, olukorra tasandil käsitletavat keskkonnateemasid, väärtusorientatsioonid-vaatenurgad, probleemide põhjused, nende lahendamiseks rakendatavad valikud ning soovitatavad lahendused, samuti teksti žanrid. Lähtusime andmete koondamisel nii kogunenud andmete proportsioonidest kui ka nende sisulis-täenduslikust lähedusest üksteisele. Võimalusel püüame tekstis ka esitleda koondatud andmete täpsemat sisu, alajaotust.

Tabel 1. Artiklite põhiteemade (18) jagunemine:

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad
1. inimene ja ühiskonnaprobleemid	2. kultuur, 3. elustiil ja perekond, 4. sotsiaalprobleemid, 6. maaelu, 7. haridus, 8. kodanikuühiskond, 16. ümbruse korrashoid, 17. ühiskonnakriitika, 18. Reisimine
2. poliitika	12. sise- ja 11. Välispoliitika
3. majandus ja juhtimine	5. teenindus ja kaubandus, 10. teadus ja tehnoloogia, 13. juhtimine-planeerimine, 14. järelevalve ja õigus, 15. majandus ja tootmine
4. loodus ja keskkond	9. loodus ja keskkond

Tabel 2. Keskkonnaolukorra temaatiline jagunemine (koos alakategooriatega 125):

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad
1. ressursid	1. veeküsimused, 2. maavarad ja kaevandamine, 3. metsaküsimused, 4. jahindus-kalandus
2. juhtimine	5. jäätmed, 7. energeetika, 8. maakasutus ja planeerimine, 9. looduskaitse, 10. transport, 11. turism, 12. põllumajandus, 16. teaduslik uurimine, 18. regulatiivsed küsimused, 19. väline heakord
3. riskid	6. kliima, 14. keemilised vahendid, 15. biotehnoloogia, 21.5 looduslikud riskid, 13. reostusküsimused
4. loodus	17. looduskirjeldused ja –nähtused, andmed
5. praktikad	20. tarbimine ja osalus, 21. praktilised loodussuhted, 4.5 metsloomaga kohtumine
6. negatiivsed praktikad	22. väärkäitumine looduse suhtes, 4.6 röövpüük, salaküttimine

Tabel 3. Väärtusorientatsioonide elik vaatenurkade koondamine

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad
1. sotsiaalsed (refleksiivsed) väärtusorientatsioonid	2. ökoloogiline, 4. eetiline, 5. esteetiline, 6. kultuurilis-ajalooline, 7. ideoloogiline, 10. Ühiskondlik
2. poliitilised väärtusorientatsioonid	15. sise- ja 16. Välispoliitiline
3. juhtimislik-majanduslikud (instrumentaalsed) väärtusorientatsioonid	3. teaduslik, 8. oht inimesele, 11. majanduslik-tootmislik, 12. tehnoloogiline, 13. institutsionaalne-juhtimislik, 14. juriidiline
4. tarbijalik väärtusorientatsioon	9. tarbijalik

Tabel 4. Probleemide põhjused, rakendatavad lahendused ja soovitatavad lahendused

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad
1. sotsiaalsed (refleksiivsed)	4. kõlbelis-eetilised, 5. riski ja ettevaatuse kesksed, 6. esteetilis-isiksuslikud, 7. kultuurilis-ajaloolised. 8. ideoloogilised, 11. üleminekuühiskonna nähtuste kesksed, 12. sotsiaalsete gruppide vaheliste suhete kesksed, 13. sotsiaalse aktiivsusega seotud, 14. ühiskondlike protsesside kesksed
2. poliitilised	17. sise- ja 23. välispoliitilised
3. juhtimislik-majanduslikud (instrumentaalsed)	3. teaduslikud, 9. inimesele ohtu kujutavad, 16. majanduslik-tootmislikud, 16. tehnoloogilised, 18. planeerimisvõimekuse kesksed, 19. institutsionaalsetoimimise kesksed, 20. bürokrateerumise kesksed, 21. teavitustöö kesksed 22. juriidilised
4. tarbijalik	10. tarbijalikud
5. looduslikud	2. looduslikud põhjused ja seaduspärasused

Teksti žanrite puhul eristasime nelja põhikategooriat, lähtudes peamiselt erinevatest funktsioonidest, mida eri tekstiliigid kannavad. Uudis on päevakajalisem ja konfliktsem ning peab vastama objektiivsuse nõuetele. Uudisnupud on infot kuivalt ja emotsioonita esitavad augutäited. Arvamus, juhtkiri, intervjuu jms žanrid avavad teksti rohkem polemiseerimisele ja argumenteerimisele, ette- ja tahavaatamisele. Oluline on ka see, kas keskkonnale pööratakse tähelepanu loomingulisemates vormides nagu vested, romaanikatked, luuletused või karikatuurid.

Tabel 5. Ajakirjanduslike žanrite koondamine

koondnimetus	Alakategooriad juhendi järgi
1. uudis	1. uudis
2. nupp, lühiuudis	2. nupp
3. hinnang, arvamus	3.-10. piltuudis, reportaaž, arvamislugu, olemislugu, vestlus, intervjuu, kommentaar, juhtkiri, lugejakiri
4. looming, huumor	11.-12. luuletus, lüürika, veste, följeton, karikatuur, järjejutt

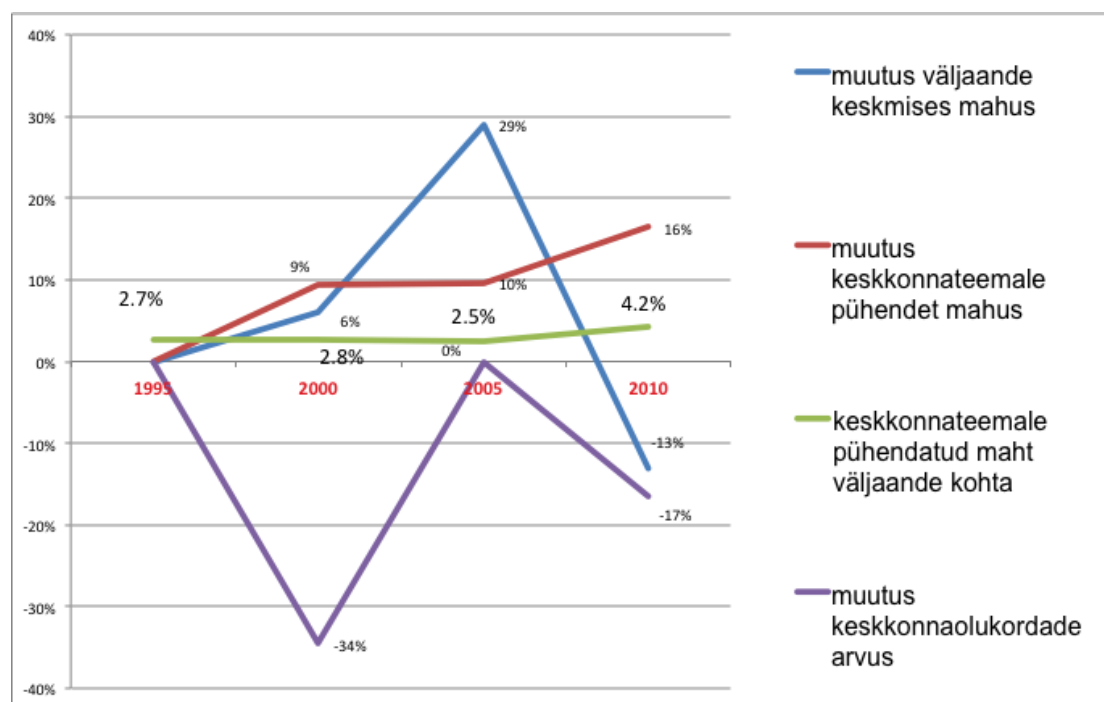
Artiklites aktiivsel positsioonil olevad tegelased (süüdistatavad, lahenduse pakkujad, kohustatavad) ja keskkonnaolukorra geograafilised piirkonnad koondasime põhikategoriate järgi, sest üksikute alakategoriate kaupa kippusid andmed hajuma.

3. Analüüs

3.1 Tähelepanu loodus- ja keskkonnateemadele lehtedes

Andmed kinnitavad üldjoontes seda, mida keskkonnavaldkonnas tegutsevad inimesed on tunnetuslikult teavustanud. 1990. aastate keskpaigas toimus keskkonnateemade suhtes suurem tähelepanulangus, mis kulmineerus 2000. aasta paiku, kui suund Euroopa Liidule oli küll võetud, kuid mille tähendus praktikas polnud veel kohale jõudnud. Artklite arvu analüüsidest nähtub, et 1995. aasta on keskkonnaolukorda väljendavate artiklite esindatuse poolest võrdne Euroopa Liiduga liitumise perioodiga, kui keskkonnavaldkond sai suure tõuke. Tänapäeval, keset suurt masu, on keskkond taas vähem kajastust leidmas. Analüüs järgnevatel lehekülgedel näitab, et kaotatud on küll kvantiteedis, kuid mitte kvaliteedis.

Muutust keskkonnaküsimuste kajastamisel tuleb vaadelda koos väljaannete endi muutusega. Järgnevalt jooniselt on näha, et majandustsüklid mõjusid oluliselt ka väljaande enda mahukusele. Kui 2005. aasta väljaannete vahel võis leida arvukalt lisasid ja lehekülgede arv ulatus 48ni, siis täna on lehe mahukus oluliselt alla 1995. aasta taset. Ometi nähtub, et lehe mahu langemisega on kaasnenum keskkonnateemale pühendatud lehepinna kasv. Kuigi keskkonnateemale pühendatud mahu tõus eksemplari lõikes pole väga märgatav (muutus 2.5%lt 4.2%le), on see märgatav kvalitatiivselt. Langenud on olukordade arv, kuid olukorra käsitlemise mahukus on tõusnud.

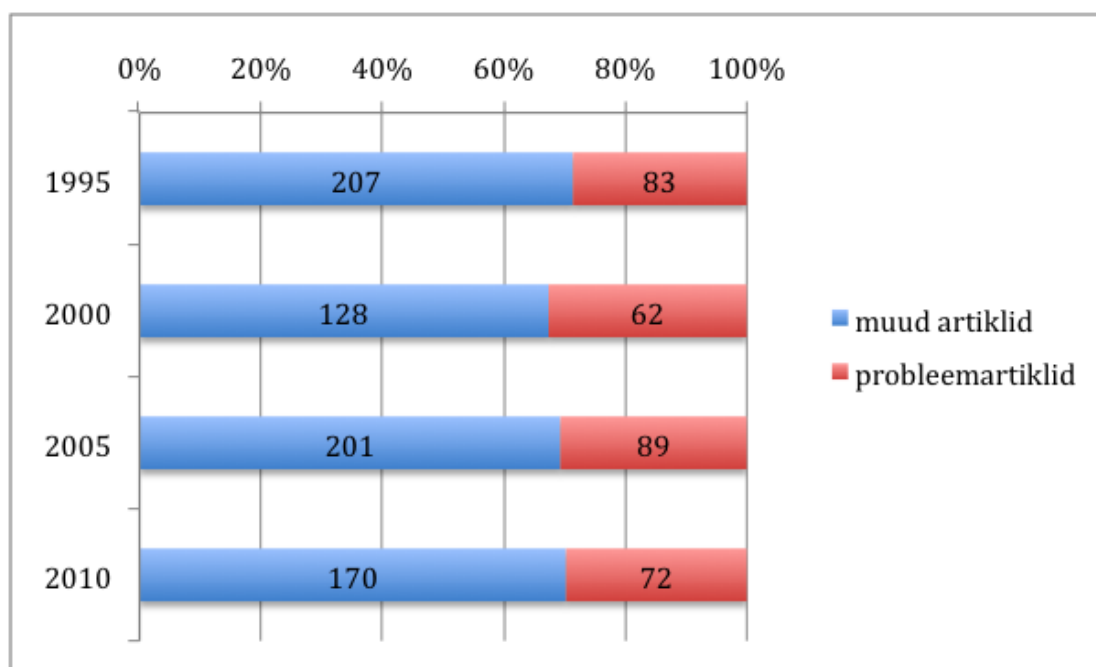

Joonis 1. Muutus keskkonnateemale pühendet mahus Eesti päevalehtedes

Tabel 6. Probleemartiklite osakaal päevalehtedes

	EPL 1995	PM 1995	EPL 2000	PM 2000	EPL 2005	PM 2005	EPL 2010	PM 2010
kõik artiklid	147	143	80	110	130	160	96	146
probleemlood	51	32	29	33	47	42	28	44
	35%	22%	36%	30%	36%	26%	29%	30%

Vaatlesime ka keskkonnaküsimuste kajastamise probleemikesksust. Valimisse sattunud probleemartiklite arv on ehk liiga madal, et teha põhjalikke järeldusi. Ometi nähtub, et probleemlugude poolest on tänane päev veidi vaesem, seda nii arvuliselt kui osakaaluliselt ülejäänud artiklite suhtes. Võib arvata, et probleemartiklite vahepealne suurem arv (2005) on mõjutatud Euroopa Liidu direktiivide täitmise vajadusest. Kuigi ajakirjandusele on esitatud süüdistusi kolletumises, pole probleemikesksuses laiemalt 15 aasta jooksul muutust toimunud.

Joonis 2. Probleemartiklite osakaalu muutumine

3.2 Keskkonna käsitlemise temaatiline jagunemine

Meie uurimisgrupp püüdis algselt palju lähtuda 1983. aastal läbiviidud uuringust “Massikommunikatsioon ja keskkond”, kuid temaatilise analüüsi juures nägime kohe, kui palju on muutunud mõiste “keskkond” ise. Kui 1983. aastal said uurijad hakkama kaheksa artikli peateemaga, ja selle alla pesastuva 23 keskkonnateemaga, siis meie analüüsi puhul tuli luua 17 põhiteemat ja 22 keskkonnateemat omakorda kokku 125 alateemaga. Kahtlemata ei anna iga teemat neist eraldi analüüsida. Koondasime tulemusi vastavalt juhtudele, kus oli vaja saada paremat nägemust toimuvast muutusest või selle olemasolust.

Olulised teemad, mille all keskkonnaküsimusi käsitleti, olid erinevad kultuurisündmused, elustiil, majandus, juhtimine ja planeerimine ning loomulikult ka loodusteema ise keskselt. Et andmed kipuvad sellises vaates hajuma, koondasime neid. Vaatleme kahte päevalehte koos, sest nende keskkonna kajastamise viiside vahel puudub teemade lõikes statistiliselt oluline erinevus.

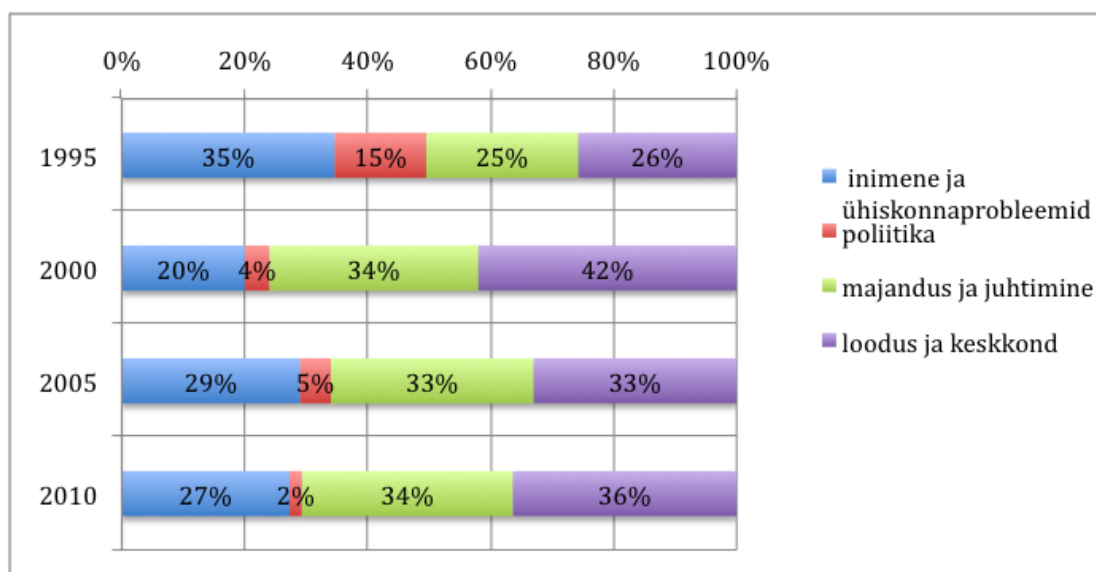
Tabel 7. Keskkonnaolukordi sisaldavate artiklite põhiteemad

EPL+PM	1995	2000	2005	2010
Kultuur	13%	5%	6%	10%
Elustiil ja perekond	8%	4%	9%	4%
Sotsiaalprobleemid	4%	2%	6%	6%
Teenindus ja kaubandus	6%	4%	9%	13%
Maaelu	1%	1%	0%	0%
Haridus	0%	2%	0%	0%
Kodanikuühiskond	2%	1%	1%	2%
Loodus ja keskkond	26%	42%	33%	36%
Tehnika	2%	5%	6%	2%
Välispoliitika	11%	4%	1%	2%
Sisepoliitika	4%	0%	4%	1%
Juhtimine ja planeerimine	2%	5%	8%	6%
Järelevalve ja õigus	4%	8%	5%	3%
Majandus ja tootmine	10%	12%	7%	10%
Ümbruse korrashoid	1%	3%	4%	4%
Filosoofia	3%	0%	2%	1%
Reisimine	2%	4%	1%	0%
Muu	2%	1%	0%	0%
	100%	100%	100%	100%

Koondatud andmete pinnalt on näha, et 2000. aasta paiku käsitleti teemat inimest ja ühiskonda puudutavate teemade lõikes vähem – see võib olla põhjustatud ka sellest, et sel perioodil räägiti sellest teemast üldiselt vähem. Ka ei olnud sel ajal kultuurimaastik keskkonna ja looduse teemasid enda jaoks niivõrd taasavastanud, ka keskkondlikku tarbimist polnud. Tabelis väljendub selgelt ka poliitiliste teemade kadu keskkonnateemade käsitlemisest, samal ajal kui majanduse ja juhtimise teemad on tekkinud tühimiku üle võtnud. Loodus ja keskkond keskse teemana on 2000. aasta mõnaperioodil olnud olulisem, ilmselt seetõttu, et keskkonna küsimuse tõstatamist, mis tooks kaasa ka selle teema liikumise teiste põhiteemade alla, ei toimunud.

Tabel 8. Põhiteemade muutused koondatult aastate ja väljaannete lõikes

Põhiteema koondatult	1995		2000		2005		2010	
	EPL	PM	EPL	PM	EPL	PM	EPL	PM
1. inimene ja ühiskonnaprobleemid	36%	33%	23%	18%	26%	31%	27%	28%
2. poliitika	13%	17%	5%	3%	6%	4%	2%	3%
3. majandus ja juhtimine	22%	28%	25%	40%	34%	33%	36%	32%
4. loodus ja keskkond	29%	22%	48%	39%	34%	32%	36%	37%
kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Joonis 3. Artikli põhiteemade muutus aastate lõikes

Tabel 9. Keskkonnateemade muutumine

EPL+PM	1995	2000	2005	2010
Veeküsimused	5%	3%	9%	2%
Maavarad ja kaevandamine	4%	2%	0%	2%
Metsaküsimused	3%	2%	3%	1%
Jahindus-kalandus	5%	4%	14%	9%
Jäätmed	0%	4%	0%	2%
Kliima	1%	0%	0%	1%
Energeetika	6%	2%	3%	5%
Maakasutus ja planeerimine	1%	5%	0%	2%
Looduskaitse	2%	3%	0%	5%
Transport	1%	3%	0%	0%
Turism	1%	0%	3%	0%
Põllumajandus	4%	1%	1%	2%
Reostusküsimused	6%	2%	11%	5%
Keemilised vahendid	1%	1%	0%	0%
Biotehnoloogia	1%	0%	4%	1%
Teaduslik uurimine	4%	5%	4%	2%

Looduskirjeldused ja -nähtused	24%	25%	26%	36%
sh kirjeldused	8%	5%	4%	8%
sh ilmanähtused	7%	6%	8%	8%
sh kahjud	8%	14%	12%	20%
Regulatiivsed küsimused	8%	7%	5%	5%
Väline heakord	3%	7%	7%	4%
Tarbimine ja osalus	9%	4%	1%	7%
Praktilised loodussuhted	8%	13%	5%	3%
Väärkäitumine looduse suhtes	3%	6%	4%	2%
muu	1%	0%	0%	0%
	100%	100%	100%	100%

Rohkem mainimist on leidnud veeküsimused, jahindus-kalandus, reostusküsimused, tarbimispraktikad. Kõige rohkem leiab keskkonnakajastusest looduskirjeldusi, ilmanähtuste ülevaateid (ilma ilmasteate rubriigita) ja loodusnähtuste põhjustatud kahju. Viimane – peamiselt tormide ja ootamatute ilmapuutuste näol – muutub meedias üha kessemaks teemaks. Selle mõju taga ei ole erakordsed ilmanähtused, sest väljaannete valik oli hajutatud sellise mõju vältimiseks. Põhjuseid võib otsida meie muutunud elustiilist, mis liigagi turvaliseks muutunud harjumuste tõttu esitab ka loodusele kõrgemaid turvastandarde. Nii muutub ka väiksem ilmapuutus või metsloomade rikutud põld oluliseks uudiseks. Koondasime keskkonnaküsimusi suuremateks kategooriateks. Väga sarnased alakategooriad on ressursid ja juhtimine ning neid võib vaadelda koos. Valitud andmete interpreteerimisel see eristus siiski õigustas end. Kui vaadelda protsentuaalsest jagunemisest eraldi ka artiklite arvu, nähtub, et ressursikesksemad artiklid on stabiilsemalt esindatud, juhtimise alla liigendatud lood on teinud 2005. aastal ühekordse hüppe.

Kahe lehe vahel ei olnud keskkonnateemade lõikes statistiliselt olulist erinevust. Loodusteemasid oli Postimehes kokku 30.2% ja Eesti Päevalehes 22.2%, ilmselt on selle taga loodusnähtuste osakaal. Erinevus sellega piirdus.

Artikli põhi- ja keskkonnateemade vahel oli statistiliselt oluline seos. Ressursikeskseid keskkonnateemasid, aga ka riske ja reostust vaadeldi kõige rohkem poliitikate põhiteema all, juhtimiskeskseid keskkonnateemasid majanduse ja juhtimise põhiteema all, looduse alateemasid muidugi looduse põhiteema all, keskkonnapraktikaid inimese ja ühiskonna teemade all ning väärkäitumist üsna ühtlaselt kõigi põhiteemade all.

Tabel 10. Muutused koondatud keskkonnateemades

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad	1995	2000	2005	2010
1. ressursid	1. veeküsimused, 2. maavarad ja kaevandamine, 3. metsa küsimused, 4. jahindus-kalandus	47	28	29	33
		16%	15%	10%	14%
2. juhtimine	5. jäätmed, 7. energeetika, 8. maakasutus ja planeerimine, 9. looduskaitse, 10. transport, 11. turism, 12. põllumajandus, 16. teaduslik uurimine, 18. regulatiivsed küsimused, 19. väline heakord	86	57	101	70
		30%	30%	35%	29%
3. riskid ja reostus	6. kliima, 14. keemilised vahendid, 15. biotehnoloogia, 21.5 looduslikud riskid, 13. reostusküsimused	27	31	17	18
		9%	16%	6%	7%
4. loodus	17. looduskirjeldused ja – nähtused, andmed	69	40	73	88
		24%	21%	25%	36%
5. praktikad	20. tarbimine ja osalus, 21. praktilised loodussuhted, 4.5 metsloomaga kohtumine	49	25	49	28
		17%	13%	17%	11%
6. negatiivsed praktikad	22. väärkäitumine looduse suhtes, 4.6 röövpüük, salaküttimine	10	7	17	6
		3%	4%	6%	2%
Kokku		290	190	290	244
		100%	100%	100%	100%

3.3 Keskkonna ja looduse käsitlemise vaatepunkt

Määratlesime iga artikli või olukorra puhul keskse vaatenurga, millest lähtuvalt loodus- ja keskkonnateemasid interpreteeritakse. Täpsemalt võib vaadelda näiteid selle rakendamise kohta analüüsi lisast.

Eraldi vaadelduna nähtub mõningane tõus ökoloogilises ja teaduslikus vaatepunktis ning iseäranis tarbijalikus väärtusorientatsioonis. Oluliselt on esitatud ka inimese ohustamist tähtsustav vaatepunkt, mis tähistab ohtu tervisele või järeltulevatele põlvedele (vt näiteks bioloogiline relv, mudatulvad). Langust näitab välispoliitiline vaatenurk, vähe on esindatud sisepoliitiline ja ideoloogiline. Ülejäänud väärtusorientatsioonid üksiti vaadelduna hajuvad.

Tabel 11. Väärtusorientatsioonide jagunemine aastate lõikes

EPL+PM	1995	2000	2005	2010	kokku
puudub	1%	1%	0%	6%	1%
Ökoloogiline	8%	10%	14%	13%	13%
Teaduslik	4%	9%	9%	10%	9%
Kõlbeline	5%	6%	3%	1%	1%
Esteetiline	6%	8%	10%	4%	5%
Kultuurilis-ajalooline	7%	7%	2%	2%	3%
Ideoloogiline	2%	2%	1%	0%	1%
Oht inimesele	14%	22%	14%	12%	15%
Tarbijalik	10%	5%	17%	29%	23%
Ühiskondlik	7%	3%	6%	6%	6%
Majanduslik	8%	7%	5%	7%	7%
Tehnoloogiline	5%	2%	7%	3%	3%
Institutsionaalne-juhtimislik	7%	6%	4%	3%	4%
Juriidiline	5%	7%	6%	3%	6%
Sisepoliitiline	2%	1%	1%	0%	1%
Välispoliitiline	9%	4%	1%	2%	3%
	100%	100%	100%	100%	100%

Väärtusorientatsioonid ei näita kahe väljaande lõikes statistiliselt olulist seost, kuigi Postimehes on juhtimislik orientatsioon ülekaalukamalt esindatud. Väärtusorientatsioonide andmeid vaadeldes ilmneb aastate lõikes statistiliselt oluline seos. Sotsiaalsed orientatsioonid on tänasel päeval väikeses languses, poliitilised orientatsioonid on praktiliselt kadunud, juhtimislik-majanduslik vaatenurk on stabiilne (va 2000. aastal, kui selle tõus oli tingitud sarnase teemavaldkonna domineerimisest) ning tarbijalik orientatsioon on teinud läbi väga suure tõusu. Tarbijalik orientatsioon vaatab keskkonda läbi inimese võimaluse tarbida ja mugavusi luua, kusjuures keskkond võib muutuda selle juures segavaks faktoriks.

Statistiliselt oluline seos on ka väärtusorientatsioonide ja põhiteema ning väärtusorientatsioonide ja keskkonnateema vahel. Sotsiaalset väärtusorientatsiooni kohtab enim inimese-ühiskonna ning loodusteemade all, poliitilist orientatsiooni poliitiliste teemade all, juhtimislik-majanduslikku vaatenurka leiab majanduse-juhtimise ja looduse põhiteemade all. Tarbijalik vaatepunkt esineb enam inimese-ühiskonna ja looduse põhiteemade all. Vastupidi vaadates näeb, et inimese-ühiskonna teemasid käsitletakse eeskätt sotsiaalsest vaatepunktist lähtuvalt, loodust põhiteemana

juhtimis-majanduslikust vaatepunktist lähtuvalt, sotsiaalne vaatepunkt jääb sellele alla.

Tabel 12. Muutused artiklite koondatud vaatenurkades (PM+EPL)

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad	1995	2000	2005	2010
1. sotsiaalsed (refleksiivsed) väärtusorientatsioonid	2. ökoloogiline, 4. eetiline, 5. esteetiline, 6. kultuurilis-ajalooline, 7. ideoloogiline, 10. ühiskondlik	34%	35%	36%	30%
2. poliitilised väärtusorientatsioonid	15. sise- ja 16. välispoliitiline	10%	5%	2%	4%
3. juhtimislik-majanduslikud (instrumentaalsed) väärtusorientatsioonid	3. teaduslik, 8. oht inimelule, 11. majanduslik-tootmislik, 12. tehnoloogiline, 13. institutsionaalne-juhtimislik, 14. juriidiline	44%	54%	45%	46%
4. tarbijalik väärtusorientatsioon	9. tarbijalik	10%	5%	17%	22%

Keskkonnateema vaates on poliitilised orientatsioonid seotud kõige rohkem ressursside ja juhtimisega, sotsiaalsed juhtimise ja keskkonnapraktikatega, juhtimislik-majanduslikud orientatsioonid juhtimise ja loodusega, tarbijalikud looduse ja keskkonnapraktikatega. Ressursside, juhtimise, riskide-reostuse ja väärkäitumise keskkonnateemade puhul domineerivad juhtimislik-majanduslikud (instrumentaalsed) orientatsioonid, millele sekundeerib vähesema esinemisega sotsiaalne vaatenurk. Looduse alateemal domineerib majanduslik-juhtimislik ning tarbijalik, keskkonnapraktikate puhul sotsiaalne ja tarbijalik vaatepunkt.

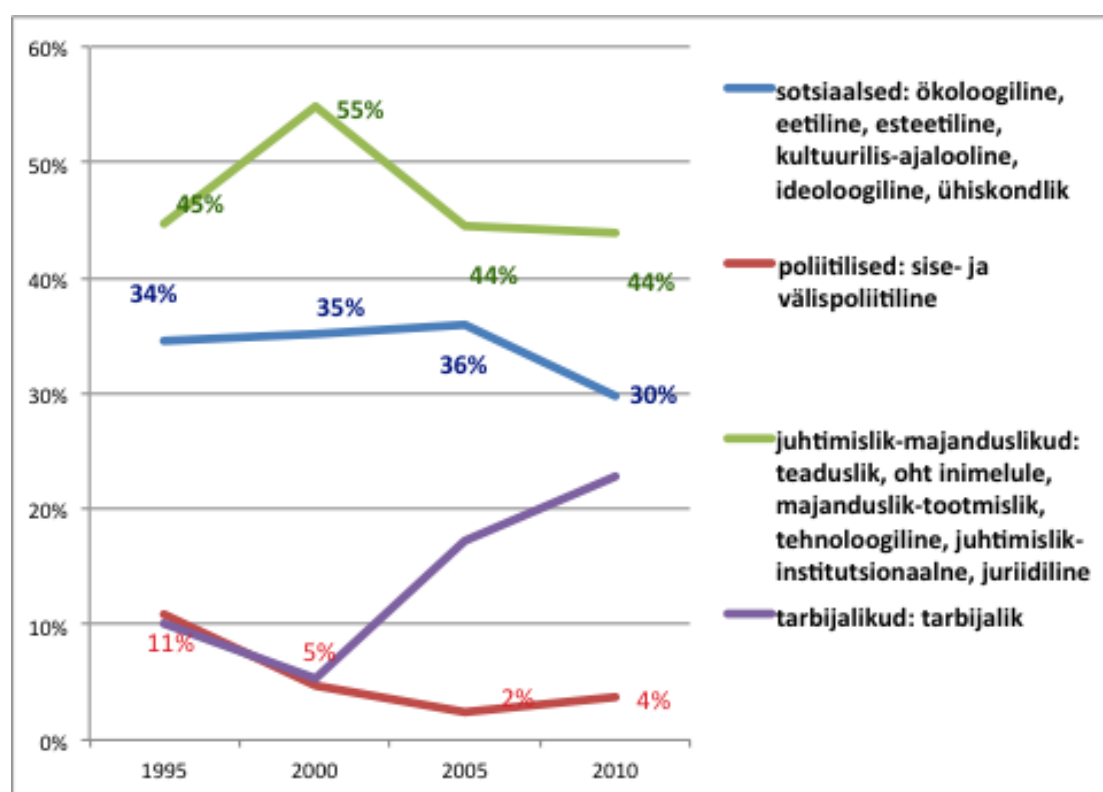
Ka väärtusorientatsioonide ja olukorrale ajakirjanduslikus tekstis antavate hinnangute vahel on seos. Kõige pessimistlikumaid hinnanguid antakse poliitiliste ja juhtimislik-majanduslike vaatenurkade puhul, hinnangust hoidumist (kuiva faktiesitust) leiab rohkem juhtimislik-majanduslike vaatenurkade puhul. Pessimismi ja optimismi kombineerimine on omasem poliitilistele vaatenurkadele, optimismi on kõige rohkem sotsiaalsete ja ka tarbijalike orientatsioonide puhul.

Väärtusorientatsioon või vaatepunkt on ennustatav ka artiklis väljenduva kahjustatava objekti puhul. Kui kirjeldatakse kahju põhjustamist globaalsel tasandil või rahvusele-riigile, ka inimesele või tema varale, on lähenemine eeskätt instrumentaalne (juhtimislik-majanduslik; inimese ja tema vara kahjustamise puhul on kõrge ka tarbijalik orientatsioon). Kui kirjeldatakse kohaliku keskkonna kahjustamist, domineerib sotsiaalne vaatenurk, veidi vähem leiab instrumentaalset lähenemist.

3.3.1. Kõrvutus nõukogude perioodi 1980. aastatega

Väärtusparadigmaatiline lähenemine keskkonnateadvuse ja meedia analüüsimisele sündis Tartu Ülikooli toonases žurnalistikakateedris Marju Lauristini, Peeter Vihalemma jt käe all. Aasta oli siis 1982. Järgnevatel aastatel viidi läbi keskkonnateadvuse uuringuid, sellele eelnes ka meediaanalüüs. Suurem osa andmetest jäigi avaldamata, sest fosforiidisõda tuli peale. Algamdmed sellest perioodist ei ole kahjuks säilinud. Osaliselt võib andmeid leida Eesti Looduses ilmunud artiklitest ja uuringu “Massikommunikatsioon ja keskkond” põhjal sündinud artiklikogumikust. Sinna aga mahtus vaid väike kild materjalist.

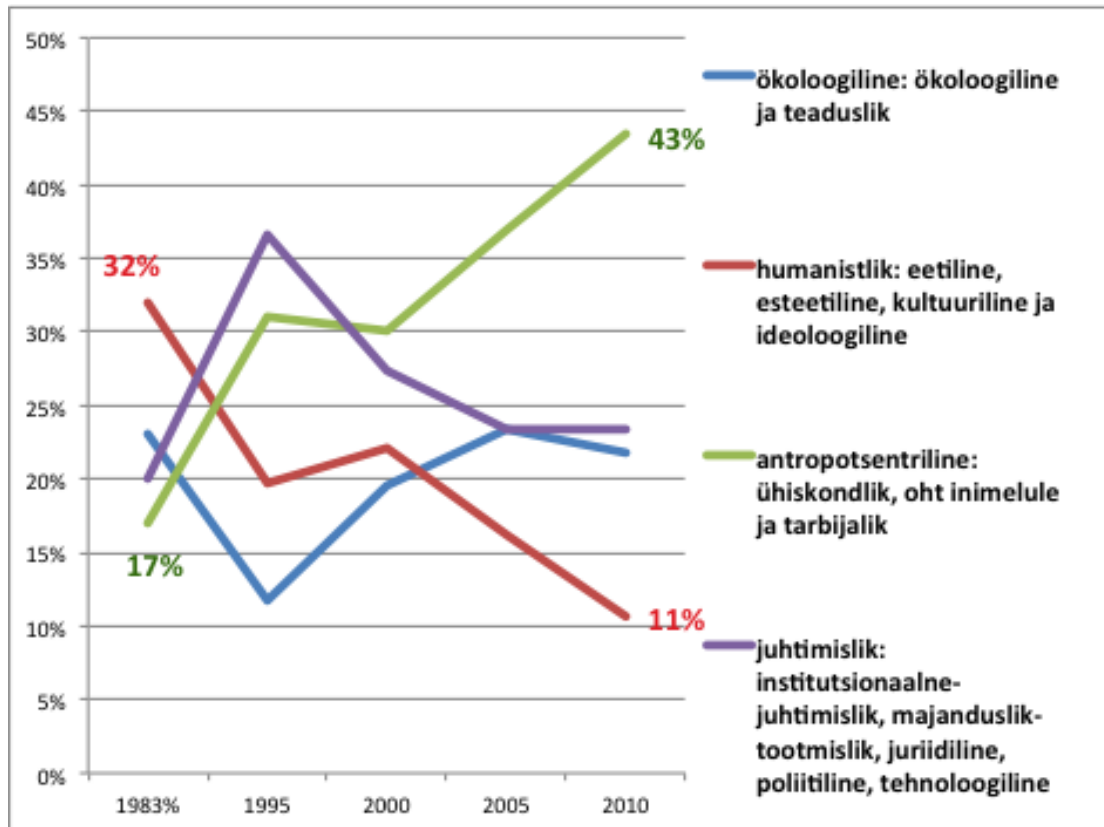
Vanadest andmetest õnnestus välja võtta siis Edasi (nüüdne Postimees) ja Noorte Hääle (nüüdne Eesti Päevaleht) nime kandnud väljaannete analüüsitulemused, täpsemalt väärtusorientatsioonide jagunemise tulemused. Et algandmeid ei olnud, ei saanud me vanu andmeid tänaste järgi painutada. Tuli muuta oma lähenemist ja kohanduda ise vanade andmete järgi. Väärtusorientatsioone kasutasime küll sarnaselt vanale uuringule, kuid nende kokkuliitmise viisid on erinevad. Eelmises uuringus toimunud andmete koondamine ei tundu nii kõnetav. Näiteks on seal kokku pandud ökoloogiline ja teaduslik vaatenurk. Täna on teadus kaotanud oma ökoloogilised seisukohad ja liikunud rohkem juhtimislik-majandusliku väärtusorientatsiooni alla. Samuti on 1983. aastal kokku liidetud vaatenurgad nagu ühiskondlik ja tarbijalik, samuti oht inimese elule. Tänapäevases kontekstis tunduvad ühiskondlik ja tarbijalik lähenemine pigem pörkuvad kui koonduvad. Tulemuste üle võib arutleda. Esitame meie uuringu väärtusorientatsioonide andmed eraldi joonisena tänase jaotuse järgi. Seejärel ümberkoondatult 1983. aasta uuringu järgi.

Joonis 4. Väärtusorientatsioonide jagunemine 1995-2010

Uue jaotuse järgi vaadeldes kipuvad mõned liikumised andmetes teineteist “ära sööma”, sest näiteks ökoloogilise orientatsiooni kasv taandab paralleelse languse teistes sotsiaalsetes vaatenurkades. Hästi vaadeldavad ja kõnekad on koondamata andmed – poliitilised ja tarbijalikud vaatenurgad.

Täna on teadus kaotanud oma ökoloogilised seisukohad ja liikunud rohkem juhtimislik-majandusliku väärtusorientatsiooni alla. Samuti on 1983. aastal kokku liidetud vaatenurgad nagu ühiskondlik ja tarbijalik, samuti oht inimese elule. Tänapäevases kontekstis tunduvad ühiskondlik ja tarbijalik lähenemine pigem pörkuvad kui koonduvad. Tulemuste üle võib arutleda. Esitame meie uuringu väärtusorientatsioonide andmed eraldi joonisena tänase jaotuse järgi. Seejärel ümberkoondatult 1983. aasta uuringu järgi.

Joonis 5. Väärtusorientatsioonide jagunemine 1983-2010

3.4 Probleemartiklid võrrelduna üldvalimiga

1983. aasta uuringus anti uurimismaterjali käsitlemisel eriline tähendus probleemartiklitele. Probleemikesksuse all tuleb mõista: eksisteeriva või peatselt asetleidva ning ebasoovitava olukorra kirjeldus; mitteeksisteeriva või vähetõenäoliselt asetleidva, kuid väga soovitava olukorra kirjeldus (meie analüüsis “probleem määratlematu”). Probleem võib peituda nii keskkonna poolt inimese kahjustamises kui vastupidi.

Keskkonnaolukordadele antavad hinnangud pole 15 aasta jooksul muutunud oluliselt negatiivsemaks ega positiivsemaks. Pessimistlikem periood oli 2000. aastal, kui keskkonnaküsimused olid varjusurmas. Optimismi oli rohkem Euroopa Liiduga ühinemise perioodil 2005. aastal, kui tuli kiiruga rakendada ettekirjutatud keskkonnahoiu lahendusi. Huvitav on see, et Eesti Päevaleht on olnud läbi aegade keskkonnaküsimusi kirjeldades mõneti optimistlikum, Postimees pessimistlikum.

Probleemartikleid eraldi vaadates tuleb silmas pidada, et probleemi tõstatamisest ei piisa, kui vastav hinnang pole märgatav. Selleks eemaldasime artiklid, mis olid lühiuudise või nupu rollis, samuti artiklid, mille keskkonnasuhte pühendatud teksti osakaal oli vaid kuni 25%. Seejärel eemaldasime artiklid, milles kahju tegemise kirjeldus puudus (sisse jäi määratlematu kahju, so virtuaalne, väärtuselise kahju mõne küsimusega mitte tegelemisest). Nähtus, et probleemikesksete lugude osakaal keskkonnaolukordades jääb läbi aastate 30% ringi. Pole toimunud olulist muutust ühes või teises suunas või on toimunud muutused teineteist vastastikuselt neutraliseerinud. Absoluutarvuliselt on täna probleemartikleid pigem veidi vähem kui 2005. aastal, lähenedes pigem 2000. aastale. Erisus on siiski probleemide olemuses. 2000. aastal käsitleti pigem üksikuid juriidilisi juhtumeid, tänapäeval tõmmatakse seoseid globaalselt tajutud keskkonnamurega.

Kui vaadelda, millistel põhiteemadel probleemlood kirjutati, siis nähtub, et hoolimata vähesest artiklite arvust on esindatud kõik põhiteemad. Sarnaselt üldvalimile teevad probleemartiklid inimese ja ühiskonna teemal läbi languse 2000. aastal, kuid poliitilist orientatsiooni esineb erinevalt üldvalimist ka pärast seda aastakäiku. Muid olulisi erinevusi ei ilmne. Eesti Päevaleht on 2005. aastal olnud poliitikate kesksam kui Postimees, viimasel oli aga möödunud sajandi probleemartiklite seas suurem osakaal majandusel ja juhtimisel. Looduse ja keskkonna põhiteemal on Eesti Päevaleht kuni viimase aastakäiguni Postimeest probleemartiklitega edestanud.

Tabel 13. Probleemartiklite põhiteemad koondatult

põhiteema	1995		2000		2005		2010	
	EPL	PM	EPL	PM	EPL	PM	EPL	PM
1. inimene ja ühiskonnaprobleemid	20%	19%	14%	9%	23%	29%	25%	23%
2. poliitika	16%	13%	0%	3%	9%	2%	4%	2%
3. majandus ja juhtimine	25%	39%	28%	45%	32%	36%	39%	36%
4. loodus ja keskkond	39%	29%	59%	42%	36%	33%	32%	39%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Probleemartiklite seas on väärtusorientatsioonide poolest rohkem esindatud inimelule ohtu kujutav ja ökoloogiline vaatenurk. Päevalehel on viimase aastakäigu

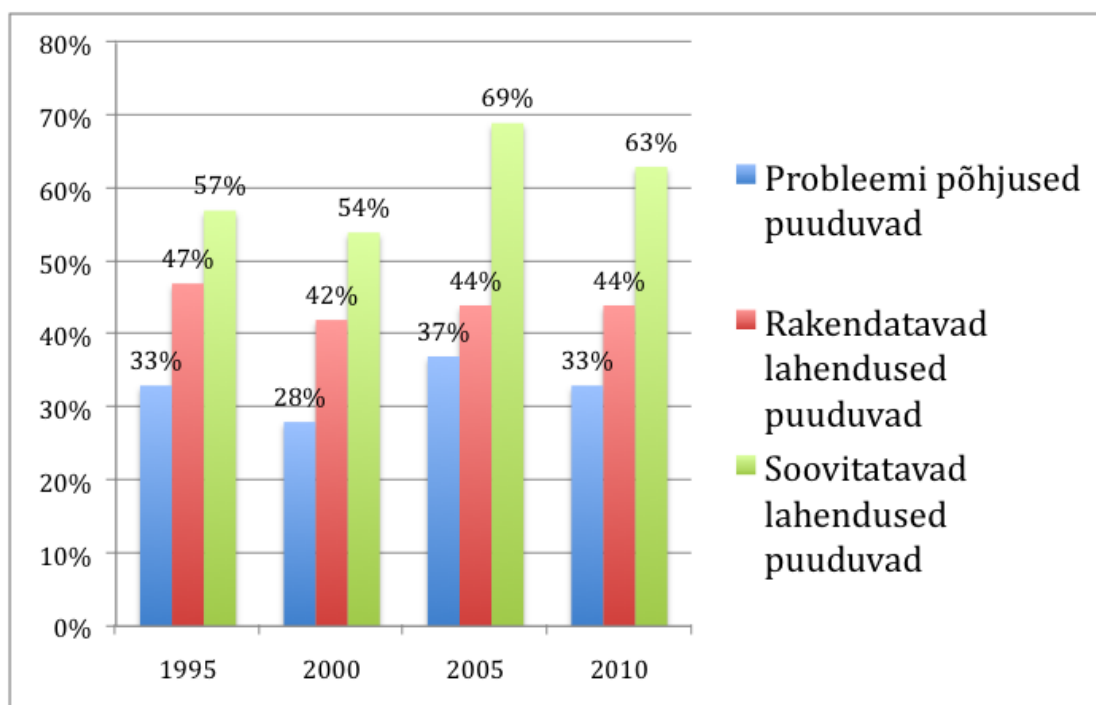
puhul sotsiaalsem orientatsioon Postimehele alla jäänud, asendudes probleemartiklite tasemel keskkonnaküsimuste käsitlemisel vastupidi käituva juhtimislik-majandusliku orientatsiooniga. Tarbijalik orientatsioon on Postimehes täna oluliselt kõrgem kui Eesti Päevalehes.

Tabel 14. Probleemartiklite väärtusorientatsioonid koondatult

Koondnimetus	1995		2000		2005		2010	
	EPL	PM	EPL	PM	EPL	PM	EPL	PM
1. sotsiaalsed (refleksiivsed) väärtusorientatsioonid	31%	31%	34%	27%	45%	31%	25%	32%
2. poliitilised väärtusorientatsioonid	14%	16%	3%	3%	2%	0%	7%	5%
3. juhtimislik-majanduslikud (instrumentaalsed) väärtusorientatsioonid	49%	41%	55%	67%	36%	57%	50%	36%
4. tarbijalik väärtusorientatsioon	6%	13%	7%	3%	17%	12%	18%	27%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

3.5 Keskkonnaprobleemide põhjused ja lahendused

Artiklis märgitud keskkonnaprobleemide analüüsimisel vaatlesime eraldi ka seda, mille kahjustamist mainitakse, kui tõsiseks või suureks hinnatakse probleemi (artiklis antud hinnang) ning kas tegu on käegakatsutava või virtuaalse probleemiga. Nähtus, et globaalsed ja riikliku tasandi probleemid on eeskätt virtuaalsed või riski hõlmavad, samal ajal kohalikud ja isikute vara või elu puudutavad probleemid on käegakatsutavamad. Mida lähedasem on probleem inimesele, seda käegakatsutavam see on. Keskkonnaprobleeme vaadeldi artiklites üsna ettearvatult negatiivsetes toonides. Kõige pessimistlikumaid hinnanguid anti olukordadele, kus kahjustati riiki või isikut ja tema vara. Ilmselt on globaalsed probleemid inimese elupraktikate tasandil hoomamatud ja kohalikul tasandil suuri keskkonnaprobleeme meil ehk ka pole. Järgnevalt jooniselt nähtub, et probleemide põhjuste ja rakendatavate lahenduste äramärkimisel artiklites aastakäikude vahel erinevusi pole. Põhjuseid oli vähem 2005. aastal, kui majandusel läks hästi ja leheveergusid täideti paljuski ka reklaamimüügi edendamise eesmärgil (näiteks teemalehed) probleemitute lugudega. Huvitav on tulemus, et käesoleval sajandil nimetatakse soovitud lahendusi probleemolukordadele oluliselt vähem kui eelneval aastakümnel.

Joonis 6. Keskkonnaprobleemide põhjuste, lahenduste ja soovitatavate lahenduste mainimine (olukordade osakaal, mille puhul tunnust ei leidunud)

Kui 1983. aasta meediauuringu järgimisel oli probleeme vahepeal tähenduslikult oluliselt mitmekesisestunud teemaderingiga, siis tundub, et probleemikesksete tunnuste loeteluga - nagu põhjused, lahendused ja soovitatavad lahendused - on tänapäevases kontekstis ülepakutud. Võimalik, et probleemide ja lahenduste iseloom ei olegi tänapäeval enam nii mitmekesine kui nõukaajal.

Probleemidekesksed tunnused kipuvad põhjusel, et palju on tunnuse mitteeesinemist, üsna hajuma. Järgnevas tabelis on erinevate aastakäikude andmed liidetud ja tunnuste mitteeesinemine protsentuaalsest jaotusest eemaldatud. Andmed

näitavad, et kõige sagedasem keskkonnaprobleemi põhjus on loodus või selle nähtus ise. Üsna palju on ka tehnoloogilisi ja majanduslikke põhjuseid. Rakendatavad lahendused on ülekaalukalt tehnoloogilised-tehnilised, sooritusele ja äratemisele orienteeritud. Rohkem esineb ka juhtimislikke (otsustamine, planeerimine) ja juriidilisi lahendusi (näiteks trahvimine). Soovitavad lahendused on juhtimislikud ja tehnoloogilised, samuti ettevaatusele üleskutsuvad. Selle ülevaate põhjal tundub, et ajakirjanikud käituvad tuntud uudisväärtuslikkuse kriteeriumi vastu, mille kohaselt uudis pole see, kui koer hammustab inimest, vaid kui inimene hammustab koera. Meediapilt näitab, et koer (kui probleemi põhjus) hammustab inimest.

Tabel 15. Keskkonnaprobleemide põhjused, lahendused ja soovitused üldvalimis

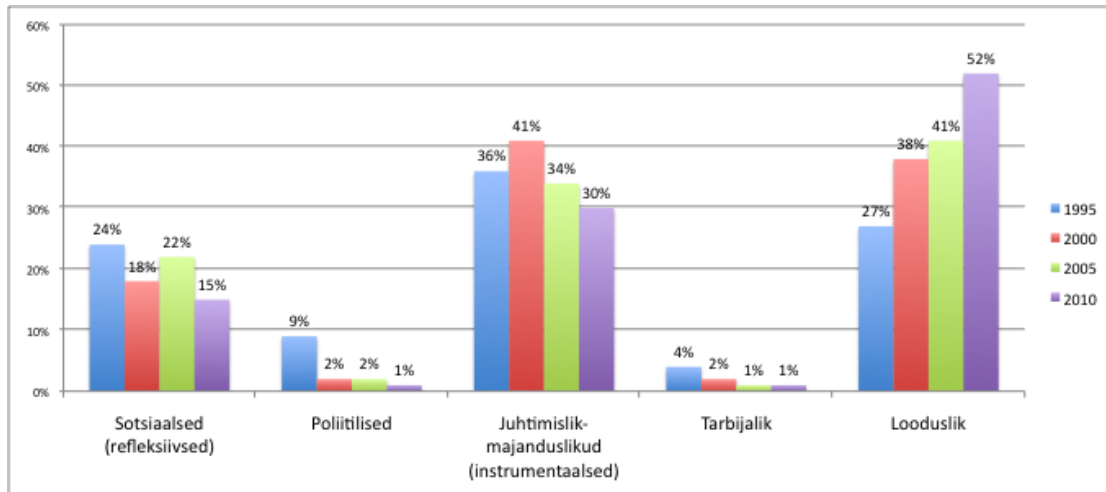
EPL+PM	Probleemi põhjused	Rakendatavad lahendused	Soovituslikud lahendused
Teaduslik	39%	2%	3%
Kõlbelis-eetiline	1%	7%	3%
Riski ja ettevaatuse kesksed	6%	1%	2%
Esteetilis-isiksuslikud	6%	4%	10%
Kultuurilis-ajaloolised	1%	1%	1%
Ideoloogilised	0%	1%	2%
Oht inimesele	3%	0%	1%
Tarbijalikud	1%	1%	2%
Ühiskonna taak	2%	1%	1%
Ühiskondlik vastuolud	1%	0%	0%
Ühiskondlik passiivsus	1%	1%	2%
Ühiskondlikud protsessid	0%	3%	3%
Majanduslikud	3%	1%	2%
Tehnoloogilised	9%	1%	4%
Poliitilised	8%	39%	22%
Strateegiline planeerimine	2%	1%	3%
Juhtimislikud	3%	2%	2%
Bürokratlikud	6%	16%	22%
Teavitusklikud	1%	0%	0%
Juriidilised	1%	3%	5%
Välispoliitilised	4%	13%	9%
Teaduslik	2%	4%	3%
	100%	100%	100%

Tabel 16. Keskkonnaprobleemide põhjuste ja lahenduste koondamise viis

Koondnimetus	Koondatud alakategooriad
1. sotsiaalsed (refleksiivsed)	4. kõlbelis-eetilised, 5. riski ja ettevaatuse kesksed, 6. esteetilis-isiksuslikud, 7. kultuurilis-ajaloolised. 8. ideoloogilised, 11. üleminekuühiskonna nähtuste kesksed, 12. sotsiaalsete gruppide vaheliste suhete kesksed, 13. sotsiaalse aktiivsusega seotud, 14. ühiskondlike protsesside kesksed
2. poliitilised	17. sise- ja 23. välispoliitilised
3. juhtimislik-	3. teaduslikud, 9. inimelu ohustavad, 16. majanduslik-

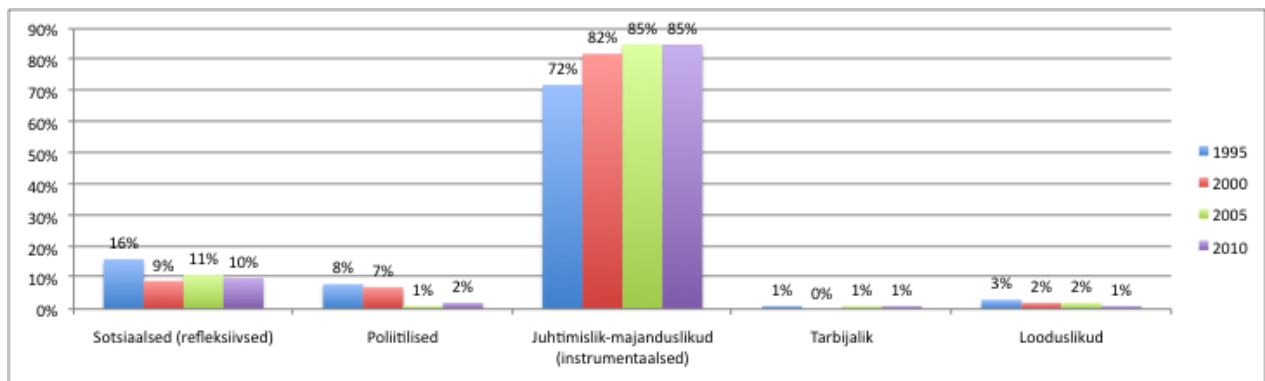
majanduslikud (instrumentaalsed)	tootmislikud, 16. tehnoloogilised, 18. planeerimisvõimekuse kesksed, 19. institutsionaalse toimimise kesksed, 20. bürokratiseerumise kesksed, 21. teavitustöö kesksed 22. juriidilised
4. tarbijalikud	10. tarbijalikud
5. looduslikud	2. looduslikud põhjused ja seaduspärasused

Järgneval joonisel on näha keskkonnaprobleemide põhjuste muutumine ajas, mõlema lehe andmed on koondatud. Andmete koondamise viisi saab vaadelda eelnevast tabelist. Ajajoonega ilmestatud andmestik näitab, et looduse kui probleemi põhjusena esitlemine on ajas kasvav tendents, kasv on olnud kahe aasta jooksul kahekordne (statistiliselt oluline seos aastakäigu ja probleemi põhjuste vahel). Ilmselt on see põhjendatav inimeste suureneva võõrandumisega loomulikust looduskeskkonnast (näiteks ei pea lapsed enam läbi lumise metsa kümne kilomeetri kaugusele kooli astuma), harjumine mugavustega, võimega ise loodust kujundada. Samal ajal ei anna probleemide põhjustena üldse tooni tarbijalikud põhjused – see võib tähendada, et tarbijalikkus on normaliseerunud. Kui inimestel pole enam oma looduskeskkonda (näiteks maakodu), siis on sellele ligipääs võimalik just läbi tarbimise. Probleemi põhjused pole enam nii juhtimislik-majanduslikud nagu kümme aastat tagasi. Vähenenud on sotsiaalsed põhjused – näiteks 1995. aasta väljaannetes juhti palju tähelepanu inimese kasvatuses puudujääkidele, seda eriti ühiskonna väärtuste kiire muutuse taustal.

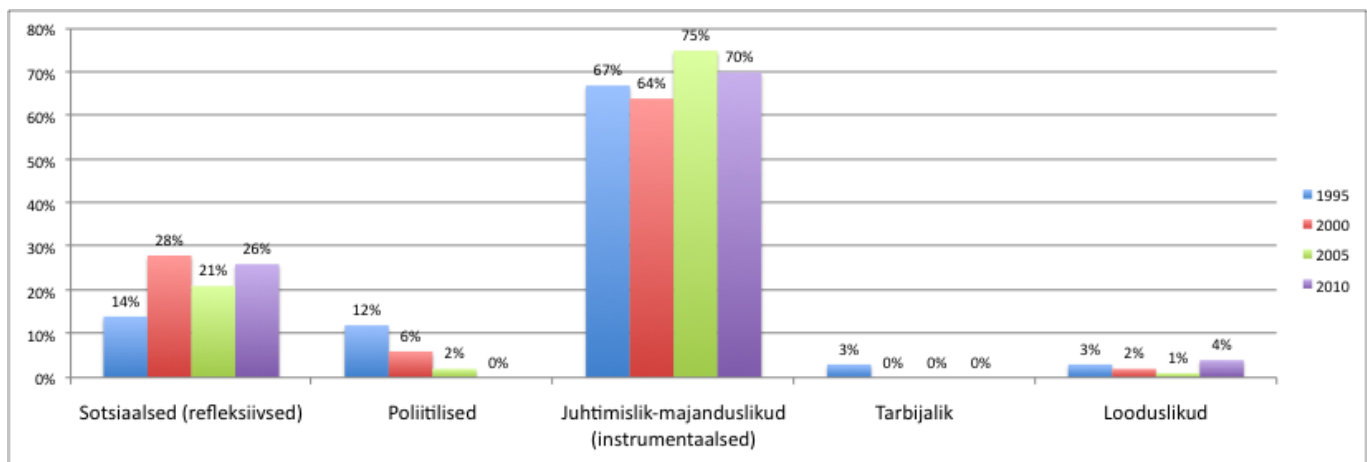
Joonis 7. Päevalehtedes esitatavate keskkonnaprobleemide põhjused

Tekstis väljendatud probleemi lahendamiseks rakendatavate võimaluste puhul statistiliselt oluline seos aastakäikudega puudus. Tõusnud on teaduslike ja tehnoloogiliste vahendite osakaal probleemidele lahenduste pakkumises. Andmete koondamine näitab, et rakendatavad lahendused on laias mastaabis juhtimislik-majanduslikud, oluliselt vähem esinevad sotsiaalsed soovitusel pole ajas oluliselt tõusnud ega ka langenud. Tarbijalikke ja looduslikke soovitusi praktiliselt ei anta.

Joonis 8. Päevalehtedes esitatavatele keskkonnaprobleemidele rakendatavad lahendused

Tekstis antud hinnangud soovitatavate lahenduste osas näitavad, et Euroopa Liiduga liitumise ajal on sotsiaalsed soovitusel mõnevõrra vähem esindatud, kuid soovitud lahenduste nimetamise vähesus võib mängida rolli. Statistiliselt olulist seost aastakäigu ja soovitud lahenduste vahel võib siiski usaldada. Poliitilisi lahendusi pakutakse välja oluliselt vähem kui viisteist aastat tagasi, tõusnud on juhtimis-majanduslikud lahendused. Koondamata andmeid vaadeldes näeb, et hoiatused ettevaatlikkusele ja ettepanekud võtta kasutusele tehnoloogilisi vahendeid on tõusnud; langenud on juriidilised ja eelkõige poliitilised soovitusel.

Joonis 9. Keskkonnaprobleemide lahendamiseks soovitud vahendid

Statistiliselt olulised seosed on ka artikli keskse vaatenurga (väärtusorientatsiooni) ja artiklis esitatud probleemile omistatavate põhjuste ning lahenduste vahel. Kui artiklis on valdav sotsiaalne vaatepunkt, siis on levinum juhtimislik-majanduslik probleemipüstitus, vähemsotsiaalsed (refleksiivsed) põhjused. Poliitilise väärtusorientatsiooni puhul domineerivad juhtimislik-majanduslikud põhjused, juhtimislik-majandusliku probleemipüstituse puhul looduslikud põhjused, vähem juhtimislik-majanduslikud. Tarbijalike väärtusorientatsioonide puhul kohtab peamiselt looduslikke probleemi põhjuseid.

Rakendatavad ja soovituslikud vahendid on kõigi väärtusorientatsioonide puhul eeskätt juhtimislik-majanduslikud. Ehk on see põhjustatud sidustavate ideede ja

väärtuste kadumisest, samuti harjumisest bürokraatia ja turumajanduse poolt pakutavate tehniliste valikutega ja mõtteviisiga.

Seotud on ka probleemi põhjused ja rakendatavad lahendused. Sotsiaalsetel probleemi põhjustel on kõige rohkem juhtimislik-majanduslikke ja sotsiaalseid lahendusi, ülejäänud põhjustel on ülekaalus juhtimislik-majanduslikud lahendused. Ka soovituslikud vahendid on eri põhjuste korral tüüpiliselt tehnilised. Erandiks on looduslikud ja sotsiaalsed põhjused, kus on enim esindatud soovitusel sotsiaalsete vahendite kesksed.

3.6 Keskkonnavaldkonnas aktiivsed osapooled

Meie uurimisgrupp ei püüdnud keskkonnateemadel sõna võtvaid ja kujutatavaid isikuid viimseni ära kirjeldada, sest juhuslikult ära märgitud isikud ei pruugi koondada lugeja tähelepanu. Tekstis esinevatest tegelastest vaadeldi neid, kellele tekstiliselt tähendust omistati. Tegime ülevaate probleemide süüdlastest, isikutest ja asutustest, kes probleemile lahendusi pakkusid, samuti neist, keda kohustati midagi probleemi lahendamiseks ette võtma. Keskkonnateemadel on aktiivsed tegelased ettearvatult poliitikud ja Euroopa Liit (kui kohustatavad). Täidesaatev võim, järelevalve institutsioonid ning teadlased on probleemide lahendajate rollis. Ettevõtlus ja erinevate rollidega inimesed esinevad kõigis rollides. Oluline on märkida, et eetikakomiteede osakaal on kõigis rollides olematu. Aktiivsete tegelaste seast torkavad vähe silma ka Eesti-välised institutsioonid (va Euroopa Liit). Teadlased on pigem neutraalses rollis (siia alla kodeeriti ka arste ja laiema vaatega eksperte), keda ei süüdistada, aga kellelt ka midagi suurt ei oodata. Väga väike roll on ka rahastajatel ja meedial.

Tabel 17. Erinevate rollidega osapoolte jaotus

PM+EPL	süüdlased probleemis	probleemi lahendajad	lahendamisele kohustatavad
Poliitilised institutsioonid	8%	16%	25%
Täidesaatvad institutsioonid	4%	23%	11%
Järelevalve, sanktsioonid jms	1%	13%	5%
Rahastajad, fondid	0%	0%	1%
Ettevõtlussektor	16%	11%	13%
Sotsiaalsete liikumiste esindajad	2%	8%	2%
Erinevate rollidega inimesed	16%	7%	24%
Euroopa Liit	4%	4%	10%
Maailemapank, WTO jt	0%	1%	0%
Teadlased, uurimisasutused	0%	11%	1%
Eksperdid	0%	3%	1%
Sõjavägi	1%	1%	1%
Eetikaküsimustega tegelejad	0%	0%	0%
Meedia	0%	0%	1%
Loodus	45%	1%	4%
Välisriik	2%	1%	4%
Kokku	100%	100%	100%

Süüdlaste plaanis on aastate lõikes (vt lisa) vähenenud poliitikute ja eri rollidega inimeste süüdistamine (harjumine lagastatud ümbrusega?), oluliselt on kasvanud looduse süüdistamine. Lahenduste pakkumise vaates on vähenenud poliitikute roll, mis on langenud keskkonnateema madalseisu tasemele 2000. aastal. Ka teadlaste osakaal lahenduste pakkumises on kahanenud. Tõusnud on järelevalve ja täidesaatvate institutsioonide roll, eelkõige päästeametnike jt vähepoliitiliste ning operatiivsete tegelaste arvelt. Tegutsemist oodatakse erinevate poliitikute rollidelt üha vähem, põhirõhk on ametnikel, kellele suunati kohustatust eriti ELi liitumise perioodil (enne ja pärast seda on kohustatus pigem madal). Järelevalve institutsioonidele esitati kohustatust kõige rohkem 2000. aastal, mil keskkonnakaitse oli pigem abitu, välja

kujunemata. Ootused ja kohustus on kasvanud erinevate rollidega inimeste ja ettevõtjate suunal.

Kõige vähem esineb süüdlasi tehniliste probleemide puhul (statistiliselt oluline seos). Sotsiaalsetel ja tarbijalikel probleemidel on kõige rohkem süüdlasi erinevate rollidega inimeste seas, poliitilistel probleemidel erineva poliitilise tasandi tegelaste seas (andmeid poliitikute kohta siiski liiga vähe, et midagi kindlalt öelda). Juhtimislik-majanduslike probleemide puhul esineb kõige rohkem süüdlasi ettevõtjate seas. Looduslike probleemide puhul on süüdi muidugi loodus või selle nähtus, osa.

Sotsiaalseid lahendusi pakutakse tegelaste poolt vähe, neid pakuvad eeskätt sotsiaalsete liikumiste esindajad. Poliitikud pakuvad poliitilisi lahendusi. Täidesaatva võimu esindajad pakuvad tehnilisi lahendusi.

Sotsiaalsed soovitusel-kohustused on suunatud eri rollidega inimestele, poliitilised poliitikutele, juhtimislik-majanduslikud poliitikutele ja ka ettevõtjatele.

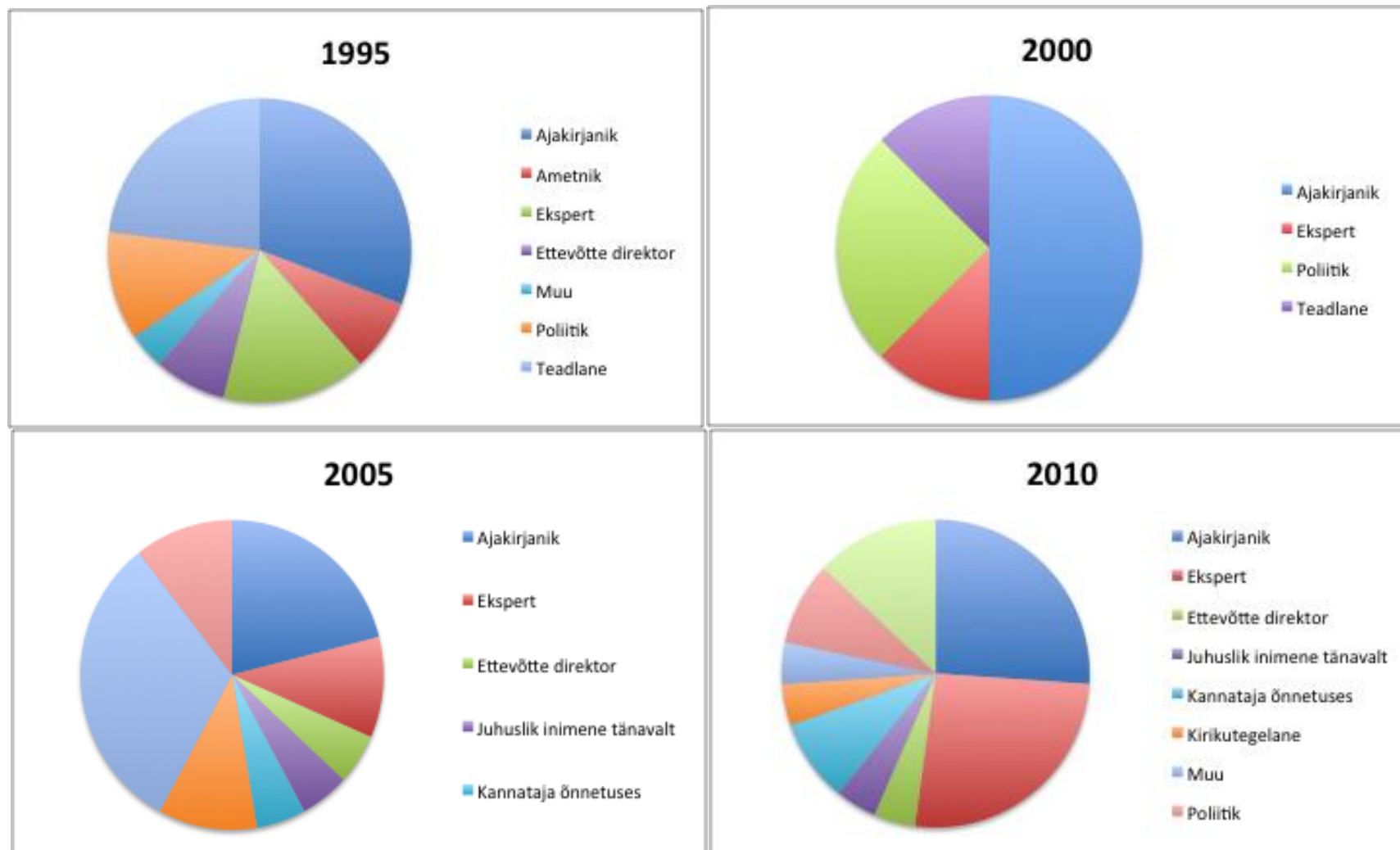
Kelle käest küsitakse arvamust?

Kaasatud partnereid huvitas ka see, milline on inimeste ring, kellelt palutakse arvamusküsimusi, ja miks just neilt. Viimasele küsimusele saab vastata ajakirjanike hinnangutele toetudes – arvamuste tellimist kujundab ajakirjanike viitsimine uusi allikaid sisse töötada ja võimalike arvajate pädevused ning kirjutamisoskus. Sellele küsimusele, kes on arvamust kujundavad isikud trükimeedias, püüame oma andmetega vastata. Vaatasime eraldi kõiki arvamusküsimusi ja intervjuusid, ning märkisime üles arvajate nimed ning positsioonid. Täpsemat nimekirja valimisse sattunud arvamusküsimuste autoritest võib vaadata uuringu lisast. Alumises tabelis ja joonisel esitatud andmed illustreerivad aastate lõikes taaskord vahepealset keskkonnateema käsitlemise mõõna 2000. aasta paiku. Variatiivsus kõneisikute plaanis on viimastel aastatel suurenenud. Toimetused ei vali arvamusi enam ainult ekspertidelt ja poliitikutelt, vaid ka nõ inimeselt tänavalt.

Tabel 18. Erinevate rollidega kõneisikud päevalehtede arvamusküsimustel

1995		2000		2005		2010	
Ajakirjanik	8	Ajakirjanik	4	Ajakirjanik	4	Ajakirjanik	6
Ametnik	2	Ekspert	1	Ekspert	2	Ekspert	6
Ekspert	4	Poliitik	2	Ettevõtte direktor	1	Ettevõtte direktor	1
Ettevõtte direktor	2	Teadlane	1	Juhuslik inimene tänavalt	1	Juhuslik inimene tänavalt	1
Muu	1			Kannataja õnnetuses	1	Kannataja õnnetuses	2
Poliitik	3			Keskkonnakaitse liikumise esindaja	2	Kirikutegelane	1
Teadlane	6			Poliitik	6	Muu	1
				Teadlane	2	Poliitik	2
						Teadlane	3
kokku	26		8		19		23

Nähtub, et kõige rohkem antakse võimalust arvamuse avaldamiseks ajakirjanikele endile, järgnevad eksperdid ja teadlased. Vähe saavad sõna ettevõtete esindajad – nad ei esine keskkonnateemaliste arvamustega.

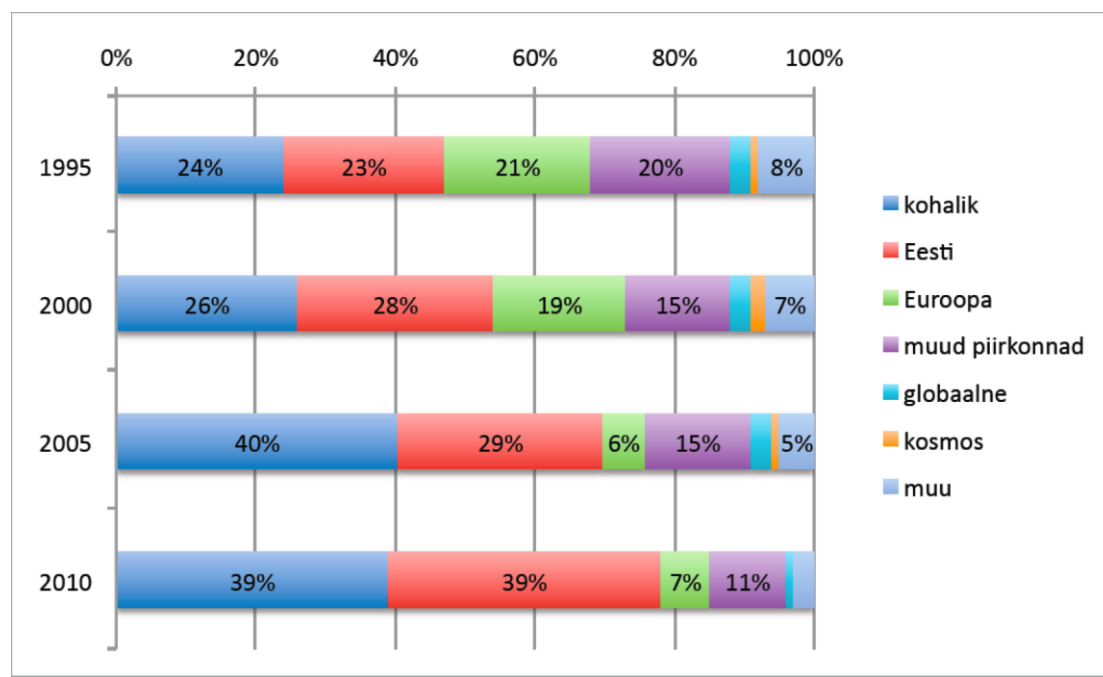

Joonis 10. Arvamusveergude autorid päevalehtedes 1995-2010

3.7 Aeg ja ruum keskkonnaküsimuste kajastamisel

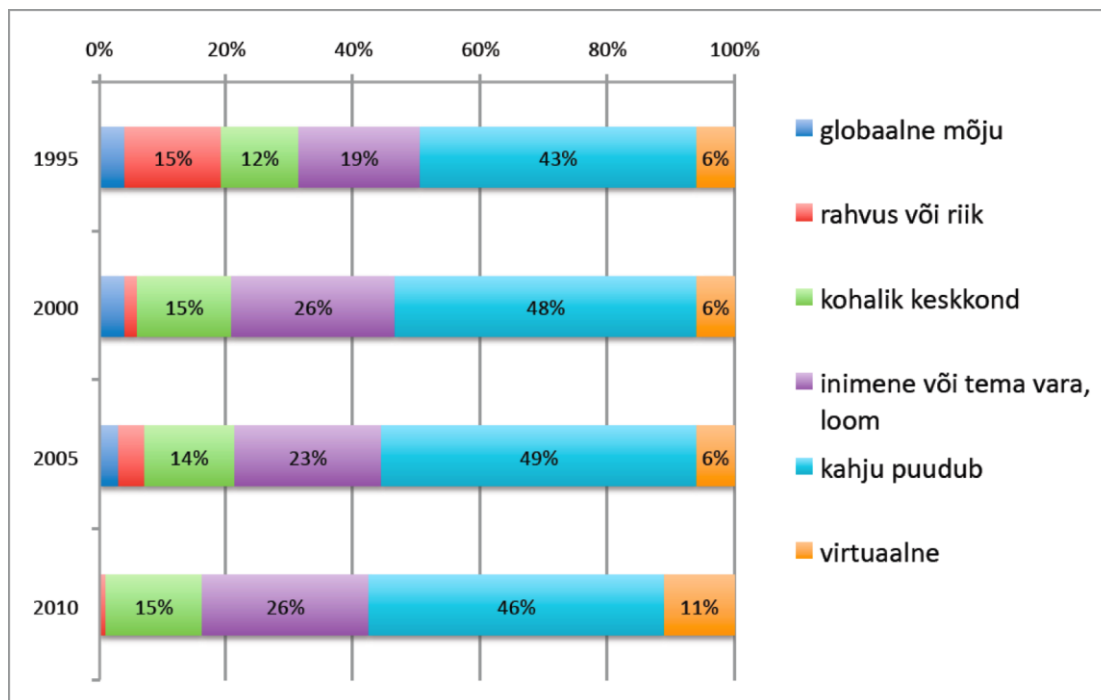
Aja määratlemine aastakäikude lõikes näitas, et umbes 85% artiklitest keskendub tänasele või määratlemata ajale. Olulist viitelist või mõttelist liikumist tulevikku või minevikku pole toimunud – ajakirjandus on aja kirjandus keskendudes olevikule. Tekstiliselt selliseid mineviku kogemustele või tuleviku vajadustele viitamisi muidugi toimub, kuid mitte keskselt. Näiteks 1995. aastal kohtas tekstis sageli toonasele olevikule hinnangute andmist läbi mineviku prisma (viide väärtustele, mida täna justkui enam ei ole). Ajalist viitamist võib vaadelda ka žanrilises kontekstis – uudise vormis ei saa väga rääkida muust kui olevikust (lähimineviku ja -tuleviku juhtumised). Ajaga mängimist saab rohkem lubada arutlevates, reflekteerivates, hinnanguid andvates žanrites, mis vahepealsetel aastatel üsna meediapildist kadusid (näiteks reportaaž).

Ruumilises vaates on keskkonnateemade kajastamise muutunud lokaalsemaks. Väljaanete vahel olulisi erinevusi ei esinenud – mõlema päevalehe pilt näitab keskkonnateemade lõikes kohalike ja Eesti uudiste suurenemist üle 20% globaalsete kauguste arvelt. Suur osa välisuudistest on aga ka sisult mittemidagiütlevad – kohustuslikud nupud loodusõnnetustest või teaduslikest kildudest.

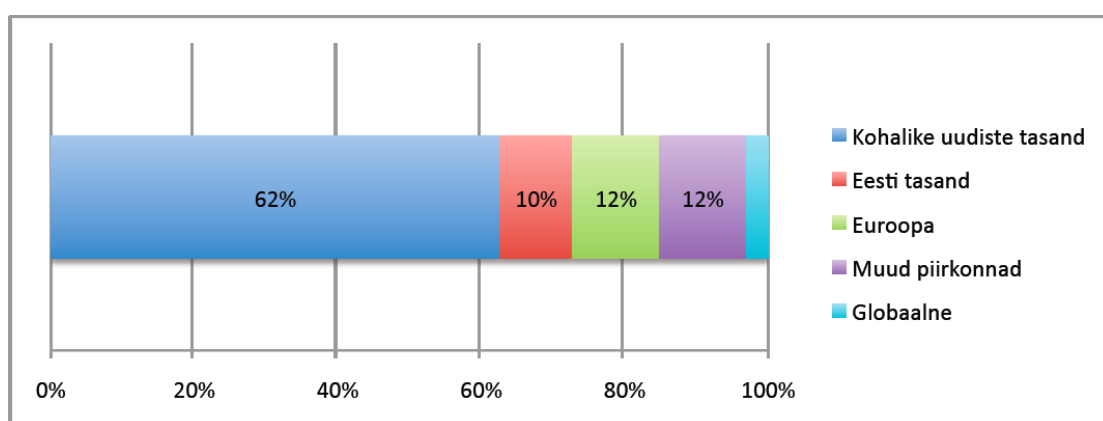
Joonis 11. Geograafilise ruumi muutumine keskkonnateemade vaates

Keskkonnakahjustest kirjutamisel on vähenenud globaalsete ja riigiüleste kahjuste käsitlemine – tähelepanu on hoopis lokaalsetel küsimustel ja inimohvritel (geograafilise ruumi ja kahjustatava-ohustatava tasandi vahel on statistiliselt oluline seos). Mida globaalsem on artiklis hinnatav probleem, seda suurema tõenäosusega toimub artikli tegevus meist kaugel - kas Euroopa Liidus või kaugemates piirkondades. Mida lokaalsem probleem või inimvara puudutavam, seda lähedam Eestile. Lokaalset keskkonda ja inimest ning tema vara puudutavate ohtude-kahjuste omadused on aga tüüpilised ka uudisnuppudele, mis käsitlevad kogemuslikult anonüümsetes paikades toimuvaid loodusõnnetusi.

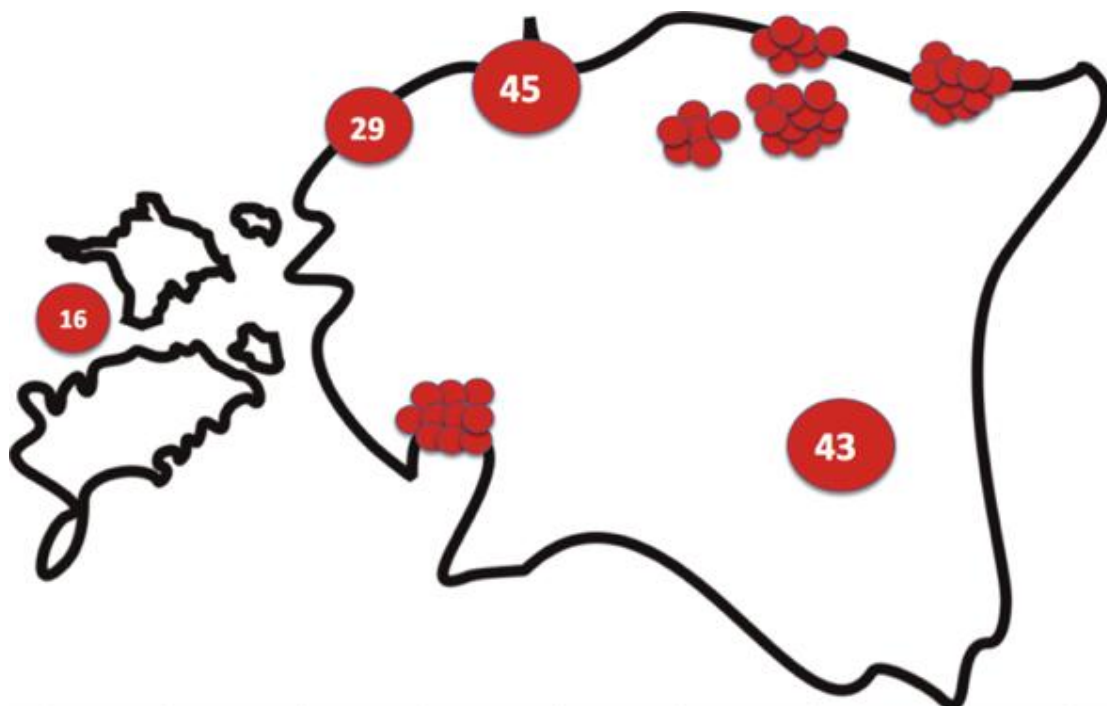
Joonis 12. Kahjustatav subjekt või tasand

Geoffrey D. Gooch vaatles 1992. ja 1993. aastal keskkonnaprobleemide kajastamist Eesti ja Läti väljaannetes. Seehulgas probleemide geograafilist käsitlemist. Kuigi meie uuringu andmed pole Gooch-i andmetega üheselt kõrvutatavad, võib teatud paralleele siiski tõmmata. Järgnevalt jooniselt näete keskkonnaprobleemide asukohtade paiknemist niivõrd, kui neid õnnestus käesoleva uuringu raames kõrvutatavaks muuta. Gooch valis uuringusse Postimehe, Rahva Hääle ja Maalehe, uuringus on esindatud ainult keskselt keskkonnaprobleeme käsitlevad artiklid (443 artiklit = 484 olukorda, sept 1992-okt 1993).

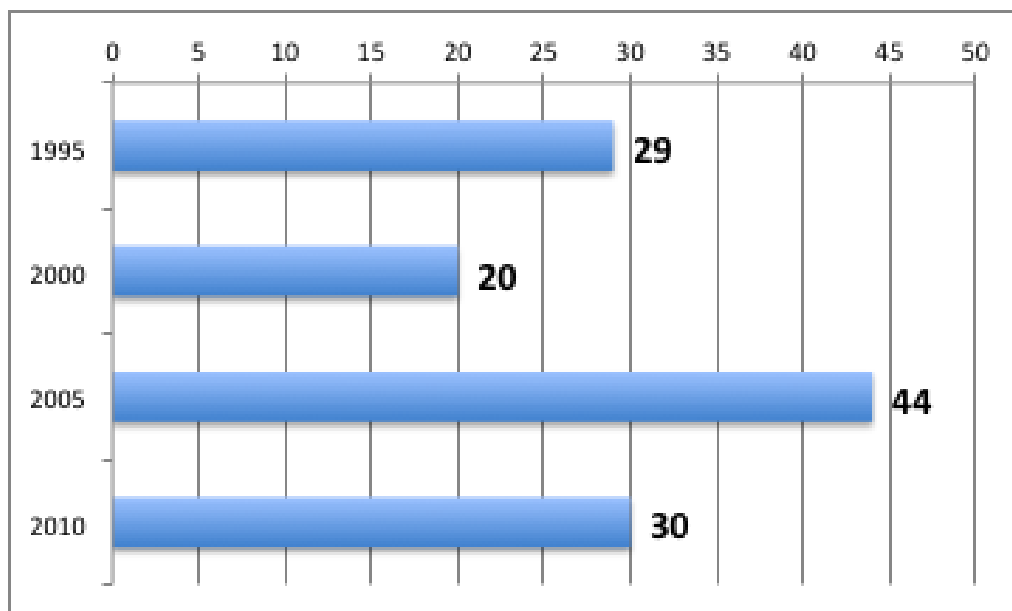
Joonis 13. Keskkonnaprobleemide geograafiline paiknemine 1992. aastal Eesti medias

Nähtub, et kohalikul tasandil on väga palju reaalseid probleeme. Gooch vaatles ka Eesti kohalike keskkonnaprobleemide asukohti, määratledes olulisena ainult kohad, mida mainiti vähemalt viiel korral. Esitleme seda järgneval joonisel.

Joonis 14. Kohalike keskkonnaprobleemide paiknemine 1992. aastal (märgitud alates 5. probleemist)

Ka meie märkisime uuringus eraldi ära kohalike keskkonnaprobleemide asukohad. Nähtus, et kohalike probleemide nimetamine medias käis ühte sammu majandustsükli ja keskkonnakajastuse mahuga aastate lõikes – kui keskkonnast räägiti vähem, siis kirjutati ka kohalikest keskkonnaprobleemidest vähem ja vastupidi.

Joonis 15. Kohalike keskkonnaprobleemide nimetamine käesoleva uuringu valimis 1995.-2010

Järgnevalt joonistelt võite vaadelda keskkonnaprobleemide asukohtade muutumist aastate lõikes (märgitud kõikide mainitud keskkonnaprobleemide

asukohad). Palume silmas pidada, et meetodika, peamiselt artiklite leidmise viis ja arv on 1992. aasta ja käesoleva uuringu puhul erinev.

Joonis 16. Kohalike keskkonnaprobleemide paiknemine 1995. aastal

Joonis 17. Kohalike keskkonnaprobleemide paiknemine 2000. aastal

Joonis 18. Kohalike keskkonnaprobleemide paiknemine 2005. aastal

Joonis 19. Kohalike keskkonnaprobleemide paiknemine 2010. aastal

1995. aasta pilt on sarnasem 1992. aasta pildiga, kuid Ida-Viru ja Paldiski probleemid on peaaegu kadunud. 2000. aastal muutub probleemistik hõredaks ja juhuslikuks ning pildist hakkab kaduma isegi Tallinn. 2005. aasta näitab ainult piirkonda, kus elavad inimesed – Tallinnas. 2010. aastal aga keskkonnaprobleeme praktiliselt polegi. Ida-Eesti, mis jooniselt silma torkab, on pildil ohtliku ainega

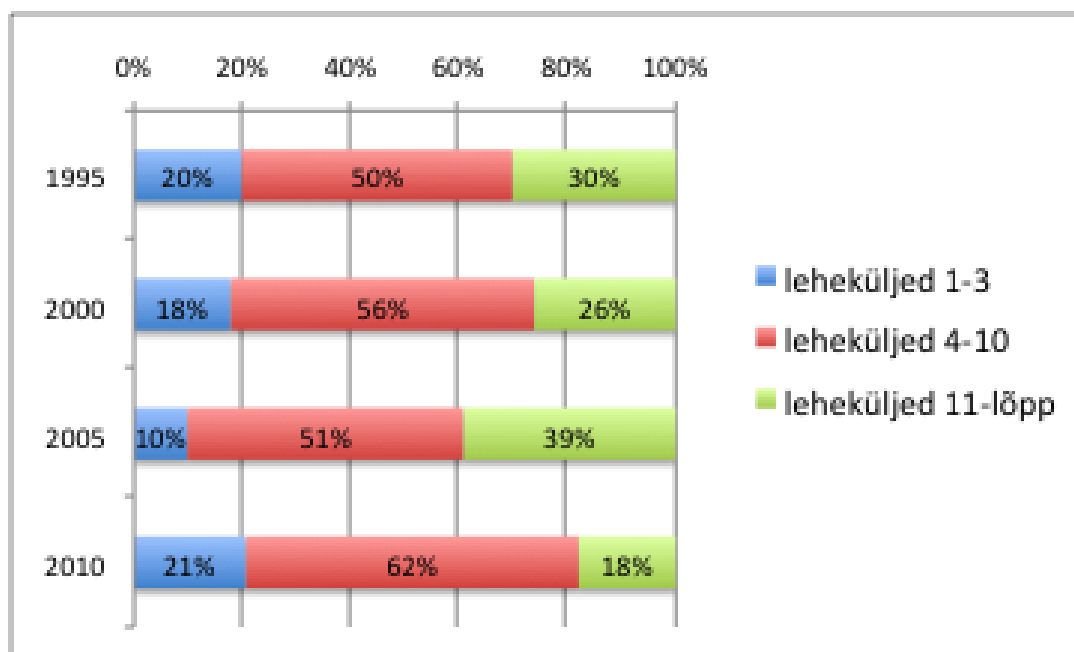
veokiga juhtunud õnnetuse ja üle-kuumenenud Peipsi veeprobleemide ja surevate kaladega.

3.8 Keskkonnateemade käsitlemise olulisus leheveergudel

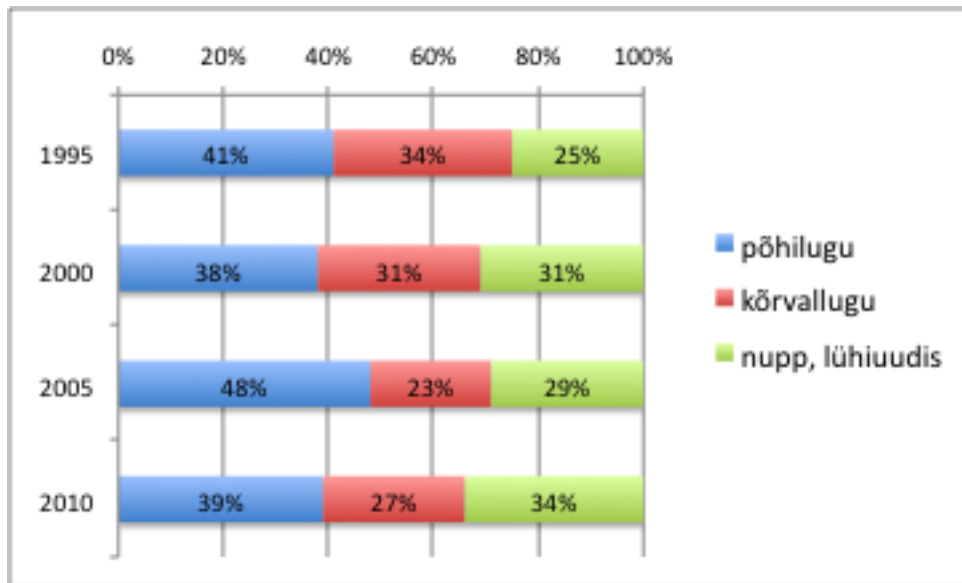
Keskkonnateemade käsitlemise olulisus on vaadeldav ka läbi selle, kuidas inimese ja keskkonna suhet käsitlevad artiklid lehes paiknevad. Näiteks on keskkonnateemad liikunud viimasel ajal lehes taas ettepoole. Silmas tuleb pidada ka muutuseid lehe struktuuris. Kui päevalehtedes on olulisemad teemad tavaliselt eespool, siis näiteks 2005. aastal olid Postimehes paljud olulised teemad, näiteks arvamuskülje tekstid hoopis lehe tagumises osas. Täna Eesti Päevalehes on arvamusküljed ja olulised uudised lehe esiosas. Kuigi lehe lugemist võib alustada tagakülje koomiksist, on lugeja rollist vaadates siiski oluline, millistele teemadele leht oma struktuuriga tähelepanu juhib. Näiteks kuigi Kristel Vilbaste looduslood Eesti Päevalehe tagaküljel on hästi märgatavad, on nende artiklite lähenemine väheprobleemne ja pigem meelelahutuslik-hariduslik.

Keskkonnaolukordi käsitlevate artiklite asukoht on lehtedes liikunud tasapisi ettepoole, tagumistelt lehtedelt keskele, keskelt ette. Lugude asetus leheküljel, mille kujundus annab samuti tekstile-pildile olulise tähenduse, pole eriliselt muutunud. Märkamatu lühiuudiste osakaal (lehe servas, alääres) on 1995. aastaga võrreldes küll 10% tõusnud, keskele kohale asetatud lugude osakaal on olnud aga üsna stabiilne. Väike muutus oli 2005. aastal, kui Euroopa Liiduga liitudes tõusnud teemad tõid keskkonnateemasid rohkem keskele kohale.

Rohkem tähelepanu antakse keskkonnaolukorraga artiklitele, mille põhiteema kuulub inimese ja ühiskonna teemade alla, põhiteemalt loodus- ja keskkonnateemadele antakse sõna rohkem marginaalsetel lehekülje positsioonidel. Sotsiaalsete väärtusorientatsioonidega artiklid leiavad sagedamini koha lehekülje põhiloona, instrumentaalse vaatenurgaga artiklid lehe servades, lühiuudise rollis.

Joonis 20. Keskkonnaolukordi sisaldavate artiklite asukoha muutus läbi aastate

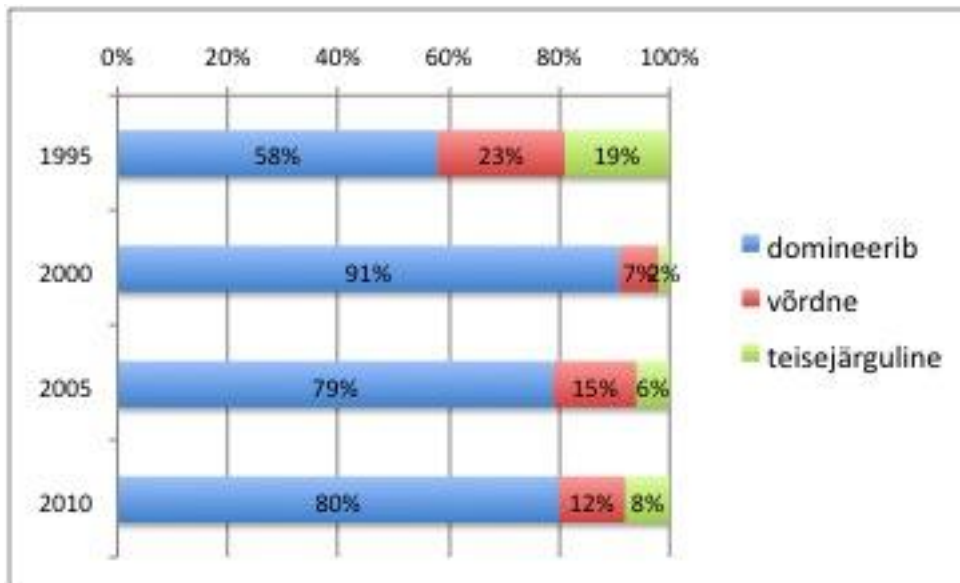

Joonis 21. Keskkonnaolukordi sisaldavate artiklite roll lehekülje lõikes

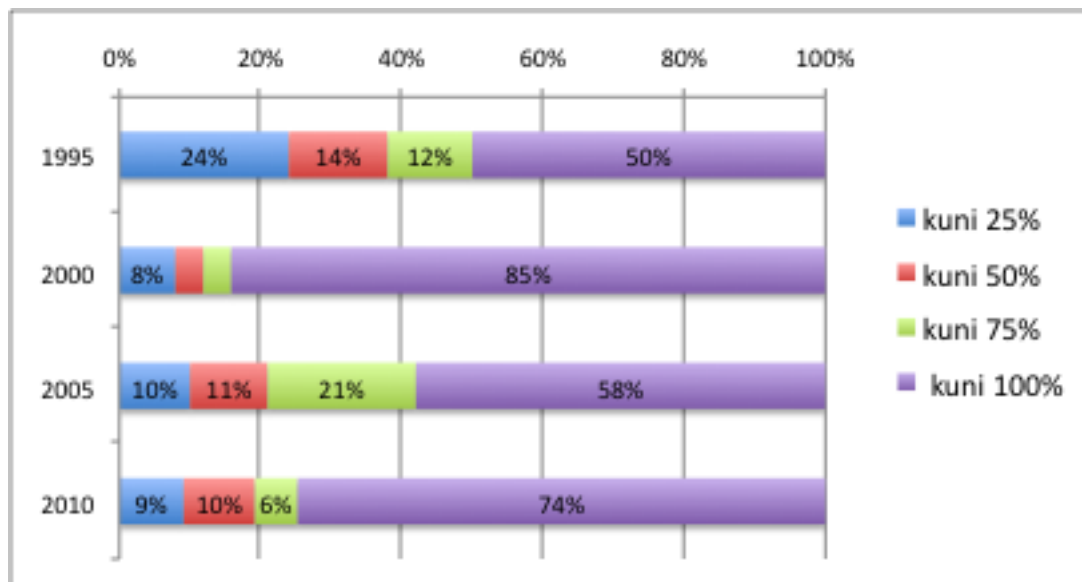
Tekstilised muutused keskkonnateemade kajastamisel näitavad, kui suur osa artikli tekstist oli kirjutatud keskkonnasuhte võtmes ja kui oluline roll on sellele suhtele tähenduslikult antud. 1995. aastal kirjutatud tekstid olid žanriliselt ja temaatiliselt ülesehituselt veidi teistsugused. Uudise formaat ei olnud veel niivõrd kinnistunud. Tekstis põimiti omavahel rohkem erinevaid teemasid ja olukordi, kuid neid läbis sageli ühtne telg (näiteks rahulolematust turumajanduslike suhetega). Seega ei saa vaadelda selle aasta andmeid otseselt arvude väljendatud tähenduses – domineerivaid keskkonnaolukordi oli lugudes vähem kui nüüd – vaid kontekstis, millele on kombeks erinevatest teemadest korruga rääkida. Selles vaates oli 1995. aasta ehk refleksiivsem, arutlevamgi kui tänapäeval, kus erinevatest teemadest räägitakse eraldiseisvalt, justkui omavahelist sidustumist ei toimuks (näiteks majandusest majanduse teema all, keskkonnast keskkonna teema all). Samas oli teisejärguliste keskkonnakäsitluste osakaal artiklites kõrgem kui hilisematel aastatel. 2000. aastal oli keskkonnateemadel domineerivaid rolle artiklis rohkem, sest sel ajal keskkonnast praktiliselt ei räägitud ja eraldi teiste teemade all selle sissetoomine ei olnud oluline.

Kui vaadelda teksti mahust keskkonnale pööratavat tähelepanu, nähtub, et 1995. aastal oli võrreldes hilisemate perioodidega palju juhuslikku ja marginaalset keskkonnateemade käsitlemist. Järgnevat joonist tuleb vaadelda kooskõlas žanriliste muutustega. Viimastel aastatel on tõusnud nuppude arv väljaannetes, mis oma lühiduses on alati 100%-liselt, st läbivalt keskkonnateemalised. See vähendab 2010. aastal läbivalt keskkonnale pühendatud artiklite osakaalu tunduvalt. Probleemartiklite osakaal (siia ei kuulu nupud ja lood, mille keskkonnasuhtele pühendatud osakaal on tekstist kuni 25%) ei ole aastate lõikes muutunud.

Keskkonnasuhte on vähem esindatud artiklites, mille põhiteemaks on inimese-ühiskonna või poliitilised teemad; rohkem juhtimislik-majanduslike teemade all, kõige rohkem keskselt keskkonda käsitlevates artiklites.

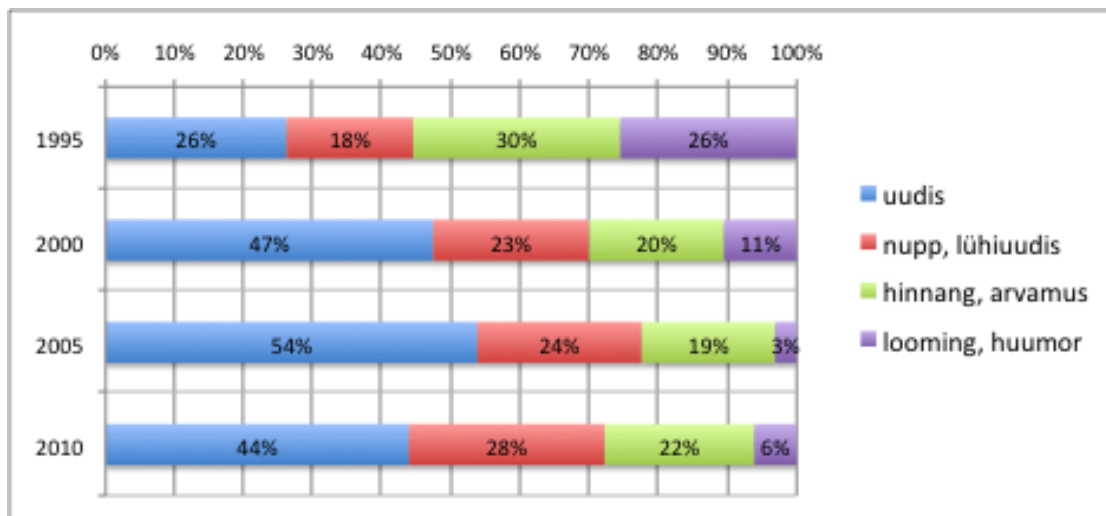

Joonis 22. Probleemolukorra koht artiklis

Joonis 23. Loodussuhte osakaal artiklis

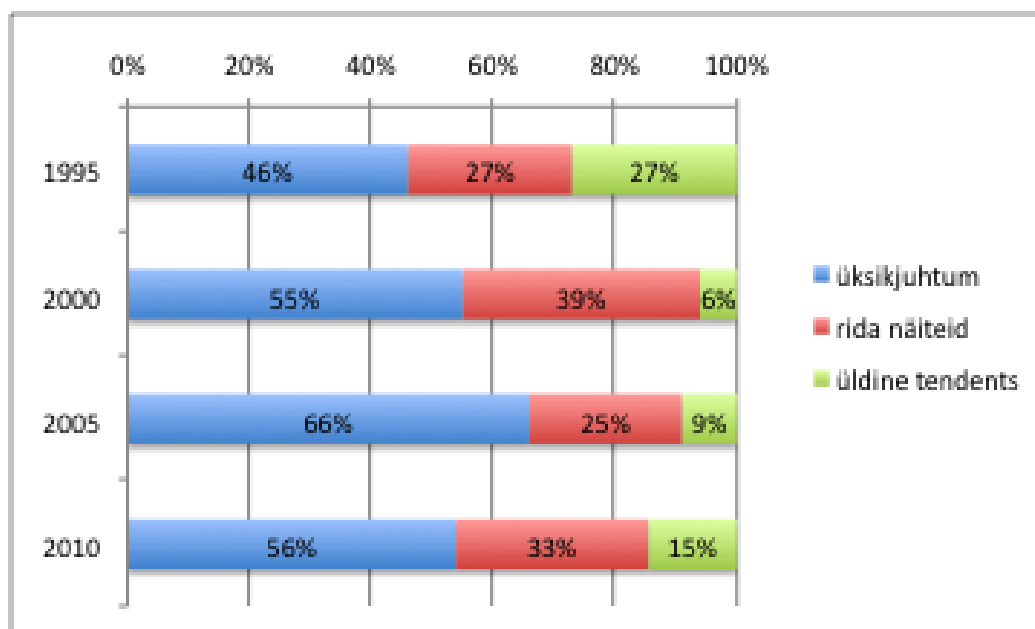
Keskkonna tähtsustamine väljaandes väljendub ka kasutatud žanrites. Uudisväärtus võib lähtuda konfliktsest olukorrast, polemiseerivad-arutlevad žanrid aga eeldavad teemale teatud olulisuse andmist toimetuse tasandil. Vahepealsetel aastatel olid mitmed arutlevad žanrid varjusurmas, nüüd taas peale tulemas. Seega ei väljenda žanrilised muutused keskkonnateemade käsitlemisel üksnes keskkonna väärtustamist, vaid ka muutuseid ajakirjanduses. Oma mõju on siiski. Andmetest saab järeldada (koos kvalitatiivse analüüsiga), et Euroopa Liit ei tõstnud arutlevat lähenemist keskkonnale, vaid uudislikku. Arutlev lähenemine, mis julgeb ka kritiseerida tehnilis-ratsionaalset lähenemist, on tõusnud alles viimastel aastatel. Ometi puudub tekstide vahel sisuline sidusus, võime luua pikemat debatti läbi lehe eri numbrite. Selle põhjuseks on ilmselt temaatiline kapseldumine (mida leevendab tavalise inimese arvamusele suurem tähelepanu pööramine). See, et 1995. aastast on kukkunud oluliselt kirjanduslike žanrite osakaal keskkonna käsitlemisel, väljendab ilmselt ka kultuurilise loodussuhte kahanemist ühiskonnas (asendumist tarbijalikuga).

Joonis 24. Žanrilised muutused läbi aastate

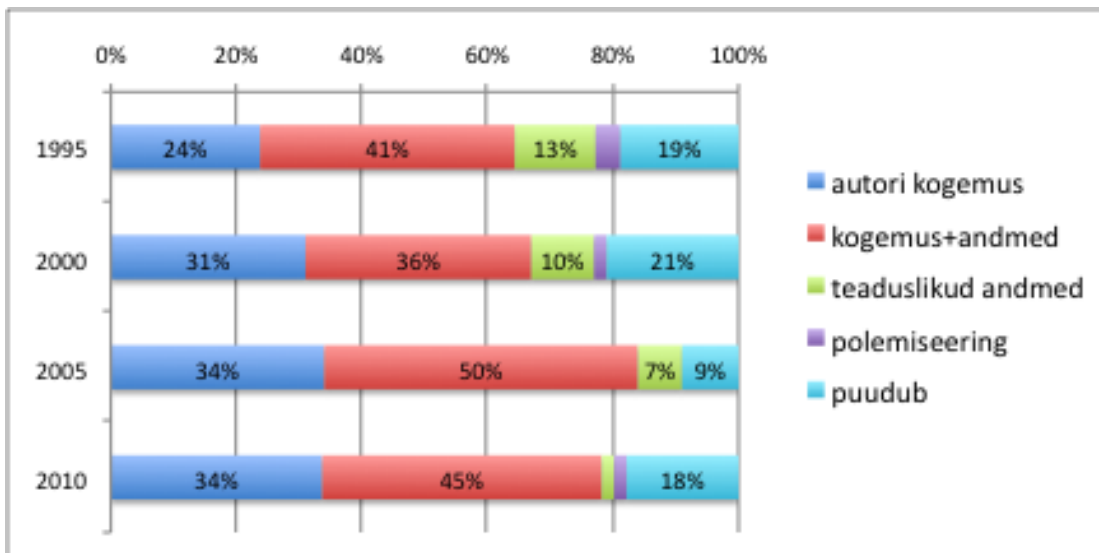
3.9 Teksti omadused

Teksti omaduste analüüs aitab mõtestada viise, kuidas inimesed, sh keskkonnast kirjutajad loovad loodust ja keskkonda puudutavat argumentatsiooni. Viimane omakorda näitab ühiskonna sotsiaalset muutumist. Järgmisel joonisel illustreeritakse keskkonnaolukordade mõtestamist seoses mõne teise keskkonnaolukorraga. Võrreldes esimese aastakäiguga on tõusnud üksikjuhtumi põhine lähenemine keskkonnaolukordade käsitlemisele – üks ja keskne hinnang on vähenud. 2010. aastal antakse keskkonnaküsimustele rohkem ühendavaid hinnanguid - hoolimata üksikjuhtumi kesksusest on suurenenud arusaam probleemide ja olukordade asumisest ühes suures katlas. Sarnaselt 1995. aastaga võib tänases päevas tajuda ühtset ängistavat olukorda, vastuseisu ebamäärasele survele tegeleda liigselt majanduskesksete reeglitega. Võimalik, et see loob raami olukordadevaheliste seoste tajumisele.

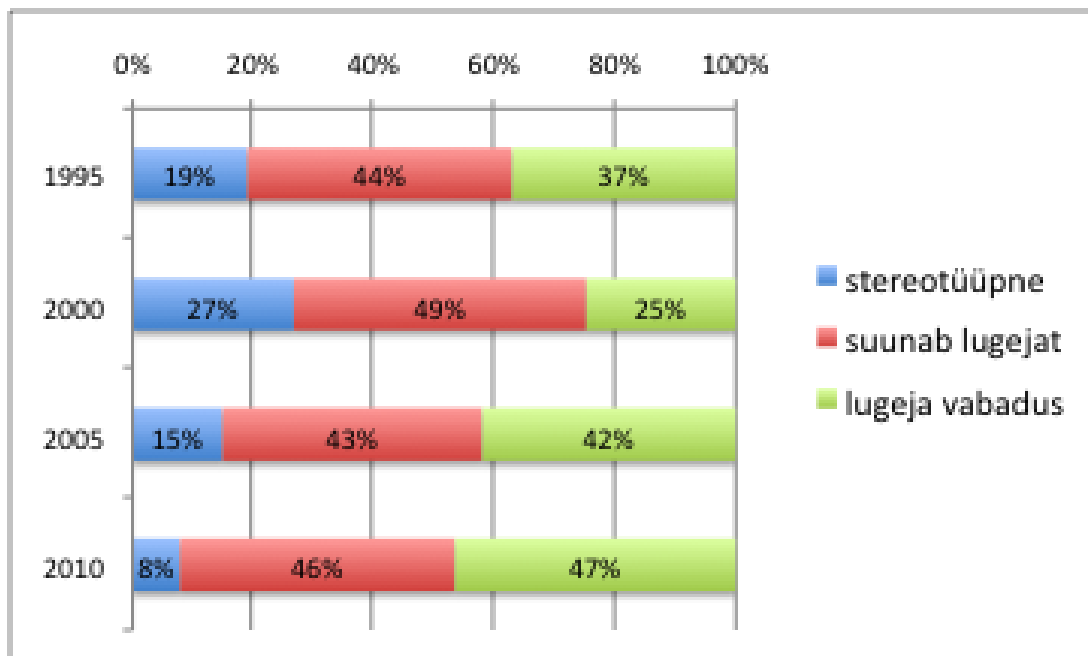

Joonis 25. Üldistuse aste

Teksti argumentatsioonis on vähenenud teaduslik argumentatsioon, see on asendunud autori kogemusi ja (teadus)andmeid sisse toovate artiklitega. 1995. aastal oli lehtedes tõesti palju artikleid, mida oleme tänapäeval harjunud pidama rohkem erialajakirjade lugudeks. Lihtsustava stiiliga kaasneb stereotüüpsete, kitsaid ja kohustavaid hinnanguid andvate artiklite osakaalu vähenemine. Lugejale jäetakse rohkem vabadust anda ise hinnanguid - mis aga ei tähenda, et arvamused oleks hambutuks muutunud. Pigem on suurenenud tehniliste tekstide osakaal, sh nuppude osakaal, millel kuiv tekst ei kanna ühegi kõneisiku arvamust (vt järgnev joonis – analüütilisus puudub). See võib tähendada vähese “läbiseedituse” astmega materjalide hulga kasvu trükiajakirjanduse veergudel.

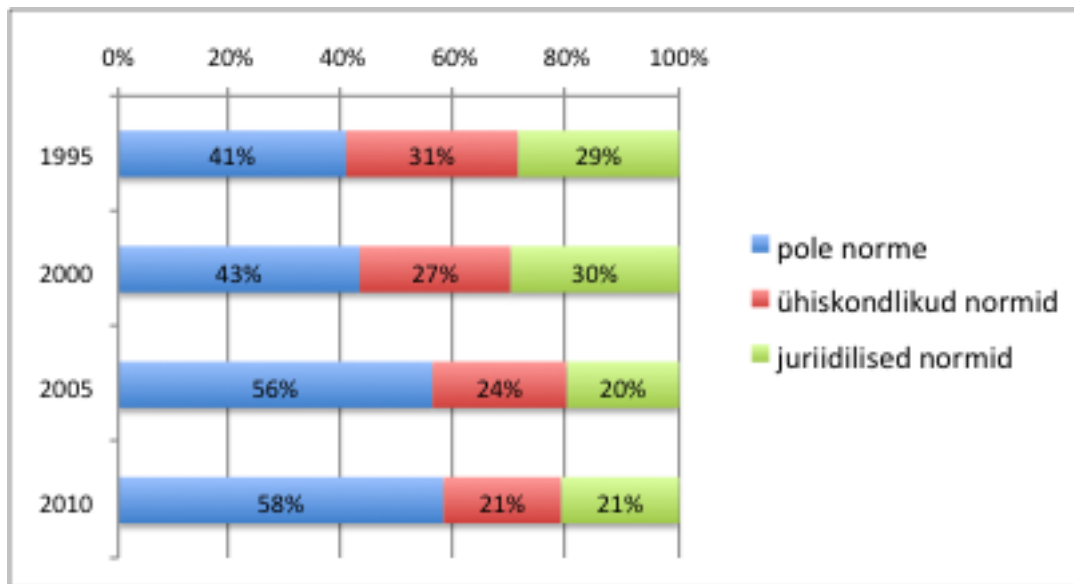

Joonis 26. Tõlgenduse analüütilisus

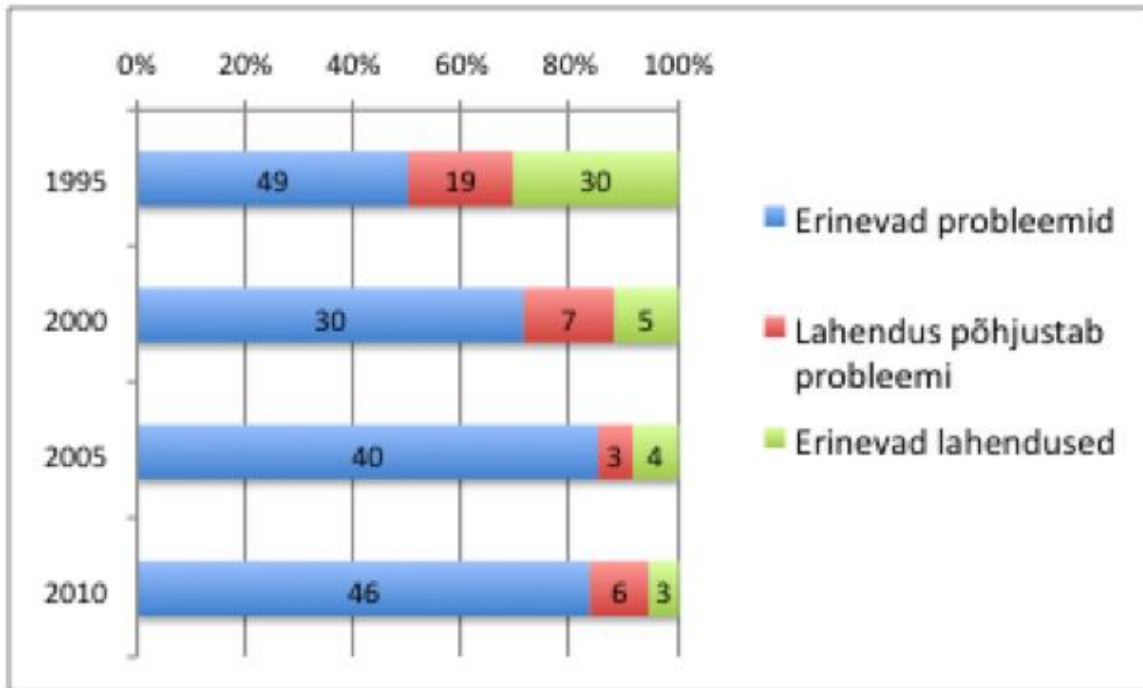
Joonis 27. Tekstides antavate hinnangute suunavus

1995. aastaga võrreldes on vähenenud kohustatust väljendavate tekstide osakaal. Vähenenud on probleemidele lahenduste pakkumine ja nendeks valitud isikute kohustamine. Seda iseloomustab ka järgnev joonis. Viieteistkümne aasta jooksul on oluliselt vähenenud normide esitamine, mis väljendaks vajadust käituda keskkonna suhtes kas ühiskonna arvamuse või traditsioonide kohaselt, sarnaselt ka juriidiliste normide järgi. Nii juriidilisi kui ühiskondlikule arvamusele tuginevaid norme esitatakse tekstis võrdväärselt. Normide vähenemine väljendab aktiivse, hinnangulise suhte vähenemist keskkonnaga. Probleemid ja nähtused eksisteerivad tänapäeval eraldiseisvamalt, vähem on seoseid mõne tegelase või nähtusega.

Joonis 28. Tekstis esitatavate normide tüüp

Teksti tasandil olevatest seostest vaatlesime ka seda, kas kirjeldatud probleemi seostatakse ka mõne teise probleemiga, seda, kas mõne probleemi lahenduse rakendamine põhjustab ka uusi probleeme ning seda, kas kirjutatakse lahendustest, mis on ühtlasi lahenduseks ka teistele probleemidele. Soovisime selle abil vaadelda kaasaegsele ühiskonnale omast nähtust, kus probleemidele leitud lahendused osutuvad mõne aja pärast ise probleemiks – näiteks tuuleenergeetika, mis on lahendus fossiilkütustele, põhjustab probleeme nende lähedal asuvatele elanikele. Pappaldriku kasutamine säästab vett nõudepesul, kuid tekitab prügi jne. Peab ütleva, et suurem osa artiklitest selliseid seoseid ei maininud. Seostamine on ajas vähenenud – 1995. aastal ei loonud isegi erinevate probleemide vahelisi seoseid 62% artiklitest, 2010. aastal 77% (osaliselt põhjustatud ka nuppude kõrgemast osakaalust – lühiteksti tasandil ei saa seoseid tõmmata). 2005. aastal oli see seoste puudumine isegi kõrgem ja on seostatav konkreetsete keskkonnanlahenduste rutulise ja vähe kriitilisele elluviimise vajadustega. Järgnev joonis käsitleb ainult seoste omavahelist jagunemist. Ilmneb, et kasvanud on pessimism – erinevaid probleeme on hakatud omavahel rohkem seostama, ja pärast Euroopa Liiduga liitumisega kaasnenud lahenduste rakendamist on uuesti tõusnud olukordade arv, mille puhul rakendatud lahendusi vaadeldakse probleemina. Optimistlik ja konstruktiivne hoiak on meediapildis vähenenud – juhtumeid, kus ühe lahendusega suudetaks lahendada mitut probleemi, on jäänud oluliselt vähemaks.

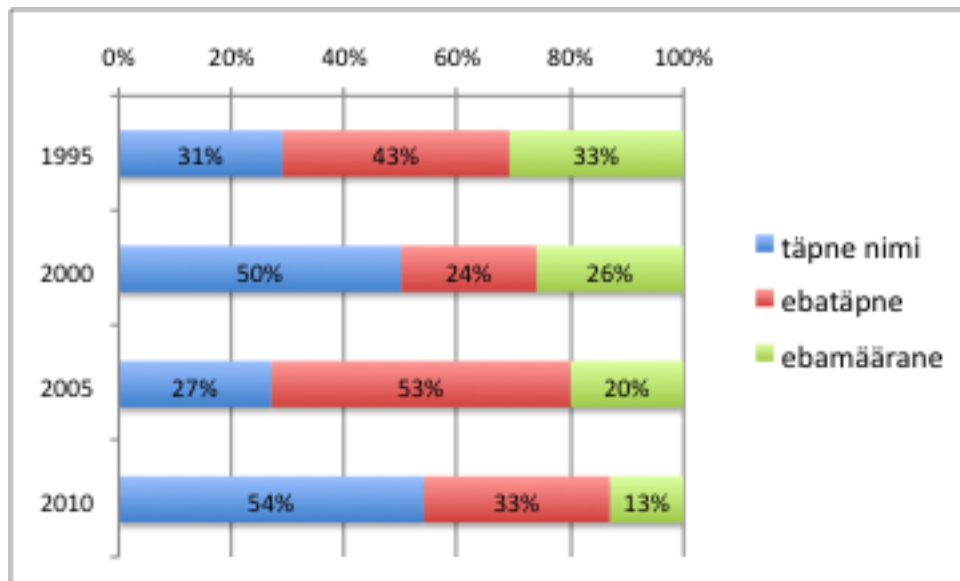

Joonis 29. Probleemide seostamise iseloom (joonisel vaadeldakse ainult olukordi, mille tasandil toimub seostamine) (arv)

Eraldi vaatlesime ka teksti tasandil looduse nimetamist: kui täpselt või üldiselt kirjutatakse loomadest, lindudest ja taimedest. Üldine tendents on loodusliku üldine vähenemine (asendumine keskkonnaga, probleemidega) trükisõnas. Samas artiklites, mis loodust sõnaliselt eristavad ja nimetusi annavad, on vähenenud ebamääraste nimetuste andmine nagu linnud-loomad, tõusnud on täpsemate nimetuste osakaal (nt tuvid, kastanid) ja täisnimede osakaal (hobukastan, hunt, lillesortide nimed). Seda võib tõlgendada kui looduskesksete artiklite kanoniseerumist-spetsialiseerumist omaette, inimest mitte sissetoovaks artikliliigiks (näiteks on looduse- ja keskkonnateemaliste artiklite piltidel kasvanud looma-taimeliikide esitamine esiplaanil looduslikul taustal) ja looduse rolli samaaegset vähenemist inimeste elupraktikate tasandil.

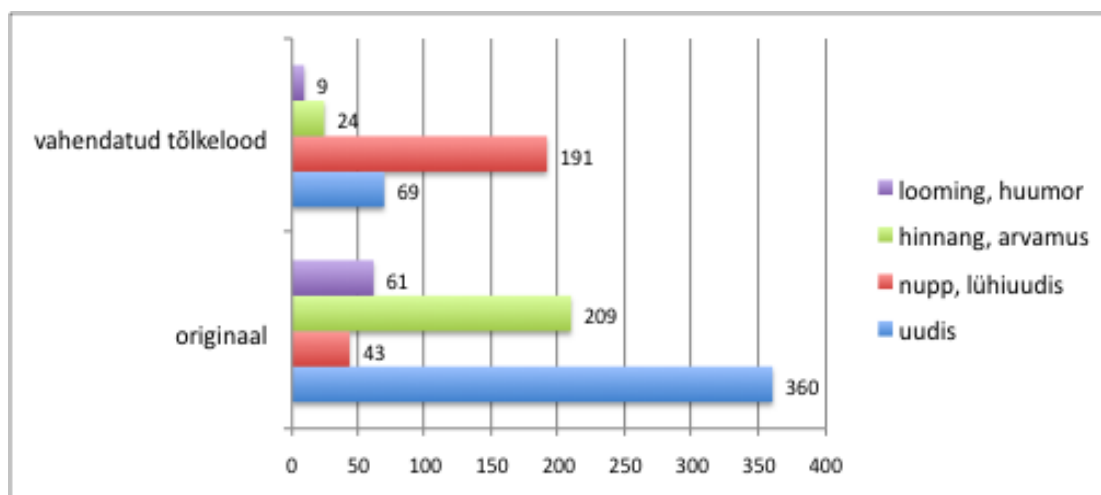
Tabel 19. Lindude-loomade-taimede nimetamise puudumine tekstis

	1995	2000	2005	2010
Puuduvad	50%	46%	58%	61%
	100%	100%	100%	100%

Joonis 30. Linnude-loomade-taimede nimetamise täpsus tekstis ja pildiallkirjades

Tekstilisel tasandil on oluline vaadelda ka teksti päritolu. Nupud ja lühiuudised on 80% ulatuses välisagentuuridest saabunud tõlgitud, kärbitud ja steriliseeritud teated mõnest teadusuudisest või looduskatastroofist. Nende roll on täita lehte, mitte tõstatada probleemi. Välismeediast tõlgitud arvamused moodustavad vaid 10% oma žanrist, uudistest 15%. Vahendatud tekstidele on omane juhtimislik-majanduslik (instrumentaalne) vaatenurk, samal ajal kui originaaltekstides domineerib sotsiaalne (reflekstiivne) vaatenurk.

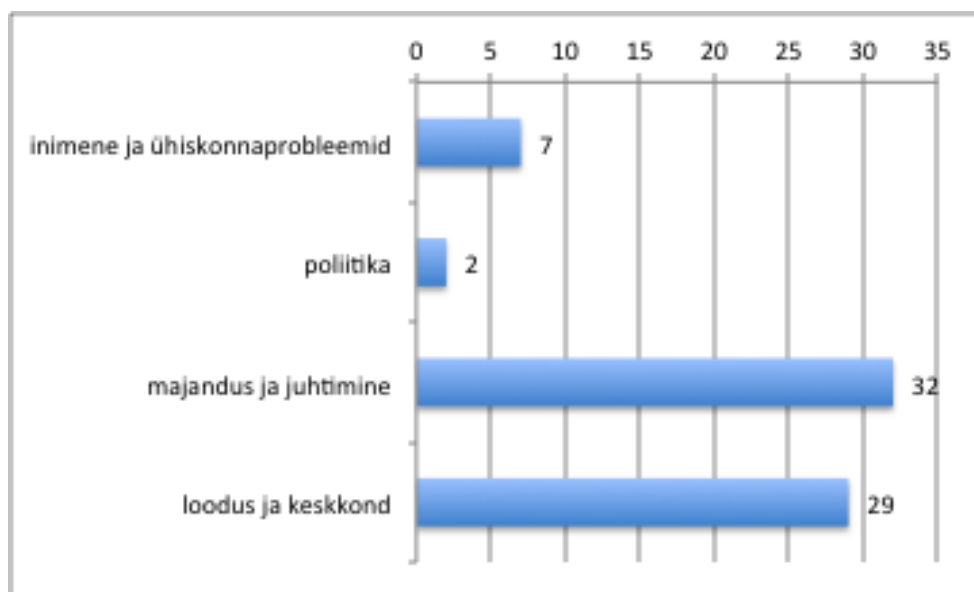
Joonis 31. Tõlke- ja refereeritud tekstide vahel erinevate žanrite lõikes (arv)

3.10 Pilootanalüüs: loodus ja keskkond online-keskkonnas

Et saada natukenegi aimu sellest, kuidas erineb keskkonnakajastus trükimeedia ja *online*-keskkonna vahel, vaatlesime käesoleva aasta novembris Eesti Päevalehe ja Postimehe avalikke *online*-versioone. Kuuel päeval järjest, esmaspäevast laupäevani, päevasel ajal (täpsemalt kell 12) salvestasime esilehe hetkeolukorra *online*-kanalites ning viisime läbi kerge analüüsi sama kodeerimisjuhendi alusel. Vaatlesime kolme kategooriat – artikli põhiteemat, keskkonnaolukorra teemat ja juhtivat väärtusorientatsiooni.

Leidsime sel moel *online*-kanaleid sirvides kokku 71 lugu. See tähendab, et artikleid tuli päevalehtede *online*-versioonidest kokku samaväärselt 2000. aasta trükimeediaga (keskmine artiklite arv kuue uuritud päeva kohta). Seega üksnes väljaannete netiversioonide lugeja saaks portaali ülevalt alla sirvides hetkes kätte sama palju artikleid kui terviklikku päevalehte lugedes. Sisu muutub *online*-keskkonnas aga väga kiiresti ja tõenäoselt käib sealt keskkonnateemalisi artikleid läbi rohkemgi kui trükimeediast. Rohkem infot võib pakkuda artiklite sisuline analüüs.

Kõrvutuses trükimeedia artiklitega on *online*-keskkonnas keskkonnaolukordi käsitlevatel artiklitel temaatiliselt teised proportsioonid. Inimese ja ühiskonna teemaliste artiklite osakaal on trükimeedias enam-vähem võrdne majanduse ja juhtimise ning looduse ja keskkonna teemaliste artiklitega, jäädes kõigi nimetatute puhul 30% maile. *Online*-keskkonnas on inimese ja ühiskonna teema esindatud aga 10% ringis, teised teemad vastavalt üle 40%.

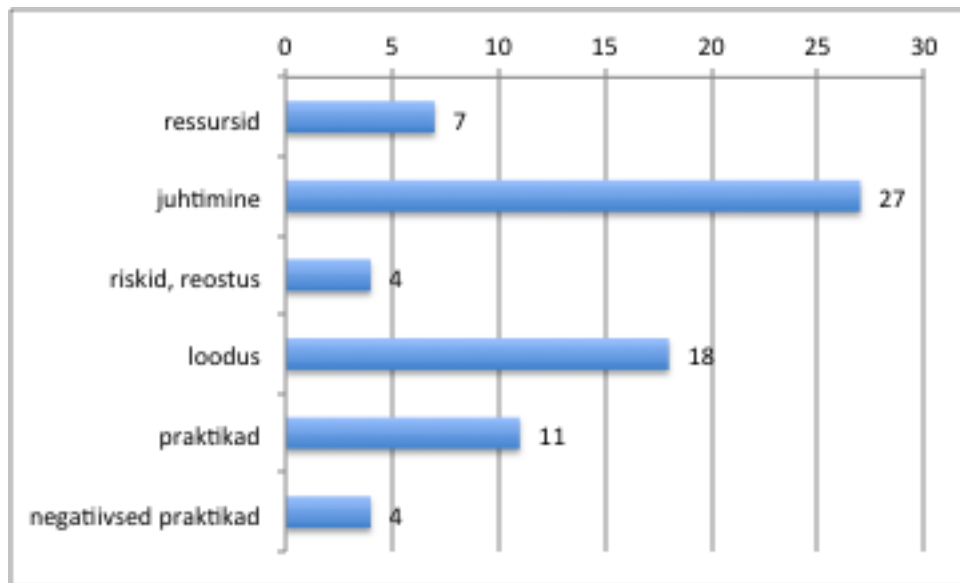

Joonis 32. Online-keskkonna artiklite põhiteema (artiklite arv)

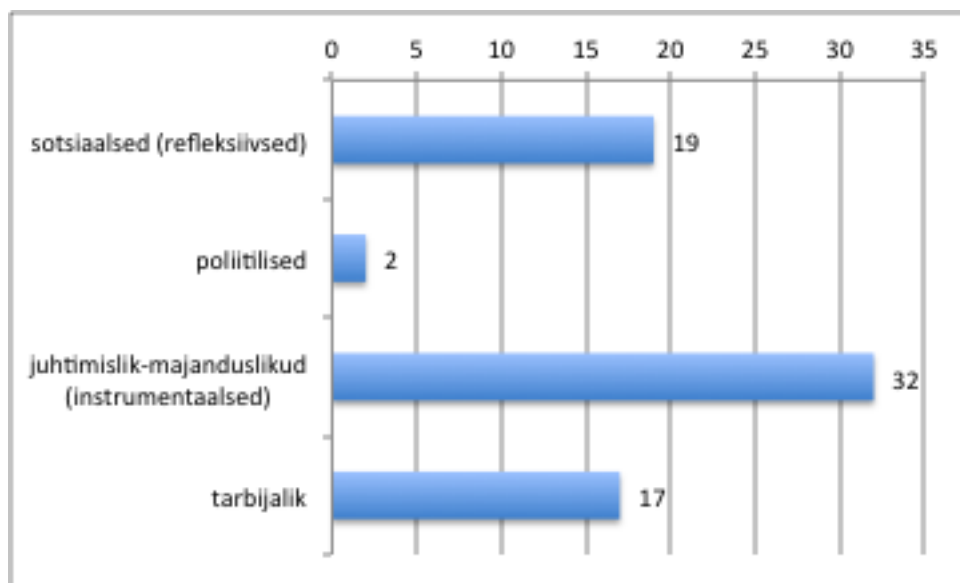
Artiklites leidunud keskkonnaolukordade jaotus näitab, et selles plaanis erinevus *online*-i ja paberväljaande vahel puudub. *Online*-keskkonnast leiab mõne protsendi võrra rohkem reostusküsimusi ja umbes 10% võrra vähem juhtimisküsimusi. Muud teemad on sisuliselt samavõrra esindatud.

Sisuline erinevus tuleb uuesti sisse väärtusorientatsioonide (vaatenurkade) lõikes. *Online*-keskkonnas on poliitilised ja juhtimislik-majanduslikud vaatenurgad trükimeediaga võrreldes võrdselt esindatud. See-eest sotsiaalsed vaatenurgad on 10% madalamad ja tarbijalikud samas mahus kõrgemad. Et ka sotsiaalsed teemad on orientatsioonide poolest sotsiaalsemad, siis võib öelda, et online-keskkond esindab

tarbijalikku väärtusorientatsiooni kombineerituna tehnilisega (majanduslik-juhtimislik).

Joonis 33. Keskkonnaolukordade temaatiline jaotus *online*-meedias (arv)

Joonis 34. Keskkonnaolukordade väärtuseline jaotus *online*-meedias (arv)

Sisu poolest vastab *online*-meedia tüüpuudis trükiajakirjanduse nappuudisele, mis põhineb kurioosel killukesel, ei esita polemiseeringuid, arvamusi ega kriitikat. Mõned tekstinäited: “Külmal ajal koguneb tuppa rohkem tervisele ohtlikku radooni”, “Jahiseltsi mehed tabasid neli salakütti”, “Kalurile ujus meres karu vastu”, “Energiahiid nudis Tamme talu julmalt kännu taluks”, “Energiahiid vabandas mahasaetud tamme omaniku ees”, “Rootslane sai õiguse tappa "terroristist" orav”, “Tallinn võtab lähenevat lumehooaega tõsiselt”, “Pähklipuu, kibuvits ja lodjapuu” jne. Kui eeldada, et paljud lugejad piirduvadki sellise tekstimassiiviga (ilmselt ka läbi facebooki kasutuse), siis sellise keskkonna mõju keskkonnateadvusele on pigem rahustav ja võõrandav.

Kokkuvõte

Keskkonna kajastamine meedias aastate lõikes

1995. aasta – tagasivaatav ja kurvastav

1995. aasta kui uuringu baasaasta asub segases perioodis – toimub päevalehtede maastiku korrastumine. Lehtede mahud olid siis suuremad kui täna, kuid tähelepanu keskkonnaküsimustele oli väiksem. Tähelepanu tuleb juhtida 80ndate lõpu “jäänukile” – veel üsna refleksiivsele, arutlevale ning erinevaid teemasid põimivale tekstile, mida toetavad ka kasutatavad arutlevad žanrid.

1995. aastal jäi meediapildis silma üksikjuhtumi kesksus: Jaapanis toimunud suur maavärin, nõukogude perioodist jäänud reostus- ja militaarprobleemid, ressursside puuduses vaevlevad Ida-Euroopa ja Venemaa loomaaiad, nupp-uudised looduskatastroofides hukkunud inimestest, keskkonnaaktivistide ettevõtmised, nt Greenpeace *versus* Shell või Soome metsatööstus, Mururoa atollituumakatsetused. Teemaks hakkab tõusma Euroopa Liit, mille keskkonnanõudeid ei võeta veel tõsiselt. Perioodist leiab seaduseelnõusid tutvustavaid tekste (nagu pakendiseadus), reaalsematest muutustest kajastuvad puhastustehnoloogiate rajamised. Energiaallikate probleemidest räägiti toona eelkõige kodusooja hinna kontekstis. Sisse toodi ka mõttevälgatusi nagu Soome ettevõtjate plaan rajada Eestisse Naissaarele tuumajaam, või Sindisse hüdroenergiajaam. Probleeme on elektriijaamade ja katlamajade toimimisega. Ka põlevkivi üle ei arutletud siis veel keskkonnaprobleemide võtmes – see oli eelkõige küsimus ressursi maksumusest ja energiasektori töötajaskonnast. Teemaks, mis suutis mõnevõrra püsida avalikkuse huviorbiidis, oli metsade raiumine, mis siiani annab tunda inimeste keskkonnateadvuses. Palju on ka argiseid soovitusi naturaalmajanduslike praktikate korraldamiseks, isetegemiseks. Mõtteliselt viitavad 1995. aasta trükiväljaanded minevikule, tõstatatakse eetilisi küsimusi siirdeprotsesside käigus toimuva kohta, aga debatti sellest ei kujune. Silma torkab kriitilisus uue majandusloogika vastu, palju on vihjeid ilmajaetusele, raputavatele muutustele, mille sees pole ruumi inimlikule hinnangule ja loodussuhetele. Samas võrreldes just järgnevate aastakäikudega on 1995. aastal palju inimese tasandil kirjutatud lugusid – reportaaže ja intervjuusid, mille raames käsitletakse vahekorda loodusega läbi vahetu kontakti ja kogemuse.

Iseloomulikke tekstinäited

Soome lahe ääres asuva Primorski sadama naftakompleksi rajamise tehnilis-majandusliku põhjenduse ekspertiis võib poole aasta võrra edasi lükkuda /.../ Ekspertiisi tähtaja edasilükkamist motiveeris tellija vajadusega korrigeerida kompleksi esimese järgu veokäibemahtu. Ökoloogide hinnanguil suurendab uute sadamate rajamine Läänemere rannikule naftalekke ohtu kolm kuni viis korda ning võib viia Läänemere idaosa ökosüsteemi täieliku hävimiseni.

Päevaleht, 6. aprill 1995: Primorski naftasadama rajamine on takerdunud

Ilm, nagu pealkirjastki taibata võib, ongi käesoleva näituse kontseptsiooniks ja kõlab sedasi: "Ilm on ilus asi. Nagu meie igapäevane elugi. Tihti me aga ei märkagi seda. Nad mõlemad võivad vahel ka koledad olla, aga nii ehk ongi hea. Iga ilm tekitab meis igasuguseid erinevaid tundeid. Tahaks ju madalrõhkkonnaga mõnikord nii väga magada, päikeseloojang aga paneb igatsema kirglikke suudlusi. Või vastupidi? Ehk naudiks hoopis kaunist reklaami või helistaks sõbrannale?"

Päevaleht, 6. aprill 1995: Ilmaelamused näitusesaalis

2000. aasta – ohtlik ja ebameeldiv

Kuigi 2000. aasta on majanduslanguse tõttu lehe mahu ja keskkonnaküsimuste käsitlemise poolest vaesunud, on keskkonnateema artikli põhiteemana tõusnud. Kajastuste arv on kahanenud eelkõige sotsiaalsete teemade ja orientatsioonide arvelt. Järelevalve teema sellel veel üsna karmil ajal tõusis nii teema kui vaatenurgana. Keskkonnakäsitluste langus algas kultuuri ja poliitika põhiteemades, olulisemaks muutub majandusuudiste keskne lähenemine, looduse vaatlemine muutub tehnilisemaks ja ressursikeskseks.

2000. aasta meediakajastuses annavad tooni Euroopa Liiduga liitumise läbirääkimised. Põlevkivi teemale lähenetakse endiselt eeskätt töösuhete kontekstis. Ülejäänud meediakajastus püsib endiselt üksikjuhtumite tasandil. Pilt keskkonnateemadest on valdavalt väga negatiivne. On mitmeid riikideüleseid ettevõtlike põhjustatud reostusjuhtumeid (nt tsüaniidireostus, merereostus), Eesti tasandil lokaalseid reostuseid (Alambra juhtum), kohtukaasuseid, Eesti kalalaeva arestimine Kanada vetes keelatud püügivõtete tõttu. Lisaks tüüpilised nupud inimohvrid nõudnud üleujutustest ja mudalaviinidest. On mitmeid administratiivtasandi keskseid probleemjuhtumeid, näiteks Eesti kalalaevade probleemid püügiõiguse realiseerimisel. Teadustemadest torkavad silma kloonimis uudised, riskidest mobiiliriskid. Selles aastas oli ka kaks juhtumit, kus koerad puresid inimese surnuks. Looduse ohtlik tähendus torkab silma ka teistel teemadel, kõne all on puugid, õietolm.

Iseloomulikke tekstinäiteid

Muuga sadamas ulatusliku masuudireostuse tekitanud Kreeka tankeri Alambra kapten võttis omaks, et reostus pärineb tema laevalt. /.../ kapten kirjutas reostuse omaksvõtmise dokumendile alla esmaspäeva õhtul.

Postimees, 15. märts 2000: Loodusest ja omandist

Sel nädalal startinud keskkonnahariduse projekt "Laps ja loodus" viib 123 ühekordsete kaameratega varustatud last kodumetsa fotojahile.

Postimees, 3. juuni 2000: Lapsed lähevad fotojahile

Eesti ja Euroopa Liidu kalurite esindajate eilne kokkulepe annab tööd Eesti kuid seisnud seitsmele tursalaevale, lubades meie kaluritel euroliidu vetes püüda 600 tonni turska.

Eesti Päevaleht, 15. märts 2000: Eesti annab kilu Euroopa tursa vastu

2005. aasta – kiirustav ja optimistlik

Artiklite arvu poolest on toimunud meediakajastuses hüppeline tõus, kuid kajastuste maht pole praktiliselt suurenenud. Ilmselt on selle põhjuseks paljude pisikeste marginaalsete uudiste esinemine. Leheruumis võtavad mahu enda alla tarbijalikud tekstid – kodu- ja aialisad. Tõusevad keskkonna juhtimisega seotud teemad Euroopa Liiduga liitumise tõttu. Üleval on reostusjuhtumite teemad. Ressursside kasutuse teema nagu põlevkivi, paas, ei ole veel tõusetunud.

2005. aasta meenub lugejale kui aasta, mis algas nukrate uusaastakõnedega – Aasia hiidlaine viis kaasa sadu tuhandeid inimelusid, sh Eestist. Kajastust leidis ka orkaan Katrina, mis tõi kaasa kahjud New Orleansis. Globaliseeruv maailm andis endast märku linnugripiga ja sellega, et Greenpeace jõudis oma rünnakutega lõpuks

ka Eesti laevadeni. Sosnovõi Bori tuumaelektrijaamas toimus plahvatus. Päevapoliitilisel tasandil valitseb optimism – probleem on eeskätt selles, kuidas kasutada eurotoetusi ja jõuda järele eurodirektiivide ettekirjutustele. Keskkonnaprojektide teemal saavad sõna ka rahastajad, kes muidu silmatorkamatuks jäävad. Mõnevõrra räägitakse Euroopa Liidust aga ka juba läbi “banaanikõveruste” prisma. Eesti torkab silma võimetusega leida kompromisse ja lahendusi, et esitatud nõudeid täita, palju segadust on näiteks taara ja pakendiga. Kõige selle taustal tulitsevad ettevõtted konkurentsitingimuste pärast (sh soetavad üksteise võidu ülejõu käivaid tehnoloogiaid). Keskkonnapilti ilmub linnaplaneerimise teema – väikeelamute elanikud sõdivad Piritä TOPI arenduse vastu, räägitakse linnadisaini teemadel, korrastatakse kodukoha ümbrust. Uue teemana jõuab meediasse ka alles jõudu koguv loomakaitse. Üldises plaanis on meediapildis palju segadust, kuid üldpilt on positiivne – reklaamimüük paisutab lehti, nii et leherumis saab palju täiendavat tähelepanu tarbimine. Silma torkavad tarbijalikud aianduse ja potipõllunduse lood. Esteetiliselt vaadet loodusele tutvustavad reisikirjad.

Iseloomulikke tekstinäiteid

Virumaale plaanitavad kaevandused võivad eksperdi hinnangul rikkuda põhjavee.

Eesti Päevaleht, 21. september 2005: Plaanitavad kaevandused seavad puhta põhjavee ohtu

Samal ajal kui pooli nakatunuid tappev linnugripp on jõudnud euroliidu piiridesse, pole maailmal õieti vahendeid miljonite ohvritega ähvardava pandeemia vältimiseks.

Eesti Päevaleht, 20. oktoober 2005: Maailm astub surmavale gripile vastu peotäie kividega

Euroopa Komisjon kaebab Soome hundijahi eest Euroopa kohtusse. Euroopa Liidu keskkonnaseaduste järgi tohib hunte surmata vaid erijuhtudel.

Postimees, 17. jaanuar 2005: Soome läheb hundijahi pärast kohtusse

2010. aasta–katastroofihõng ja ärplemine

Majandustsükli langus on taas vähendanud lehe mahtu, sellest hoolimata on püsinud keskkonnateemale pühendatud tähelepanu. Suurenenud on ühe artikli maht. Tõusevad ressurside ja maakasutuse küsimused – sest need on ka omavahel seotud. Maakasutus on tõusnud teemana ka linnaplaneerimise kontekstis. Tugev agenda on 2000. aastal juured alla ajanud loomakaitse teema. Järsult tõusevad looduse põhjustatud kahjude teemad.

2010. aasta tõi meediasse olmelisi arutelusid – oli erakordselt külm ja lumine talv, mis kahjustas loodust, loomariiki ja inimesi (katustelt rippuvad purikad). Haitil toimub paljude inimohvritega maavärin ja Mehhiko laht reostub naftaga. Euroopa Liit on muutunud märksõnaks, mis ütleb iseendast kõik. Näiteks on kõne all hundijahi lubatavus Euroopa Liidu poolt, GMO-kartuli Euroopa põldudele pääsemine ja Euroopa Liidu võimetused peatada liikide hävinemist. Loodusõnnetuste nimekirja täiendab erakordselt hea sääsesuvi, mis sai saatuslikuks Läti lehmadele. Jõgedes on vähikatku oht. Ohtliku veosega veoki kraavi vajumine teadvustas, et Eestil puudub endiselt ülevaade ohtlikust transiidist ning võimekus tegutseda puhkudel, kui midagi juhtub. Põlevkivi on muutunud vahepeal kuumaks teemaks, suurim probleem on selle kaevandamine (töötajad on põlevkividiskursusest kui maa alla kadunud). Suurem energiadebatt on selleks aastaks juba möödunud. Veel on õhus tehnilisemad energiaküsimused nagu taastuvenergia toetused, energiaturu konkurents, Nord

Stream, Brüssel ja CO2 kvoodid. Selle taustal toimub roheliste partei lõpuagoonia. Tavalised inimesed tunnevad end ära pakendiautomaate ja jäätmete eraldikogumist puudutavates lugudes. Linnaruumi probleemid ei taha endiselt jahtuda, vastuseis planeerimisotsustele on muutunud harjumuspäraseks. Nunnu-uudised looduserubriigis on esindatud Vilbaste tagakaanelugudega Eesti Päevalehes ja loomaiaa uudistega Postimehes (loomaaial on küll probleeme rahastusega, kuid loomi lahti lasta enam ei ähvardata).

Iseloomulikke tekstinäiteid

Veebruari viimasel päeval nägid kaks Valga maakonnas Lüllemäe küla ümbruses matkanud inimest oma üllatuseks äkki lumel kärnkonna. Loomake paistis olevat täie tervise juures ja liikus mööda lund, aeg-ajalt ka peatudes ja ümbrust uudistades.

Postimees, 3. märts 2010: Konn uitas sügavas lumes

Keskkonnaministeerium otsustas vastu tulla setude soovile arvata Pihkva järv nende veekogude hulka, kust edaspidi on võimalik traditsioonilise püügivahendi - kuuritsaga kala püüda.

Eesti Päevaleht, 1. september 2010: Setud saavad loa jälle kuuritsaga kala püüda

Majandusminister Juhan Parts on sel sügisel panustanud väga palju aega taastuenergia toetustega tegelemisele. Probleem on olemas ja ilmne - iga inimene tunneb seda omal nahal.

Eesti Päevaleht, 7. oktoober 2010: Taastuenergia toetuse kärbe tuleb või toppab?

Saaremaa sadamasse saabus reedel Norra lipu all seilav kaubalaev LIV ümarpuitu peale laadima, kuid samas ei ole saanud keskkonnaministeeriumilt selleks vajalikku luba, kirjutas Meie Maa.

Postimees, 5. juuli 2010: Saaremaa sadam võttis kaubalaeva vastu ministri loata

Järeldused meediaanalüüsist

* Muutused keskkonnaküsimuste kajastamises

Meedia ei ole ühiskonnast midagi eraldiseisvat, mistõttu muutuse põhjuseid meediakajastuses ja selle initsieerimist tuleks kindlasti vaadelda vastastikustes suhetes. Andmetest nähtub tugev majandustsüklite ja meedia sisemiste arengute mõju keskkonna-alasele meediakajastusele. Sellest vaatepunktist on oluline, et sisulise keskkonnasõnumiga teksti tootmine ei ole kinni ainult majanduslikes võimalustes, vaid seotud ka toimetuse enda tahtega ja sellega, kuidas küsimus ühiskonnas resoneerub. Kuigi lehe maht sõltub majandustsüklitest, ei avalda see otsest mõju keskkonnaküsimuste kajastamise tähtsustamisele. Oluline mõju on ka lehe majandusmudelil, mis võib käituda vastupidiselt toimetuse ideedele. Näiteks erineb ühe meediakanali eri väljundite lähenemine keskkonnale üsna oluliselt. Majanduse headel aegadel tekib palju tarbijaliku sisuga tekstitäidet, mis ei edenda keskkonnateadlikkust, vaid reklaamimüügitulusid. Loob nõ turvalist ja ilusat tapeeti. Lehelisade praktiliste näpunäidete soovitusi ei saa siiski alahinnata.

2010. aasta majanduskriisi järgne aeg näitab, et raske aeg võib hoopis probleemteemasid omavahel lähendada, luua ühtset raami ja tõsta seeläbi tähelepanu ka keskkonnaküsimustele. Kesksetest muutustest on oluline nähtus keskkonnateema eraldiseisev käsitlemine, keskendumine kitsastele teemadele eraviisiliselt, võimetus hoida pikemaajalist dialoogi, poliitilise arutelu puudumine, juhtimislik-majandusliku ja tarbijaliku vaatenurga pealetung, nende vaatenurkade täiendav võimendumine *online*-keskkonnades, žanrite muutumine (uudispõhisus, kuid selle vaikne liikumine arutlevate žanrite suunas). Probleemiks võib pidada tehnilise lähenemise kasvu - selleks, et tekiks arutelu ja jõuaks töötavate tulemusteni, on vaja arutleda sotsiaalses võtmes, arutleda väärtuste üle ja tuua keskkonnaprobleemistikku tavaline inimene ning tema elutarkus.

Majandusraskustel tundub olevat mõju, mis suunab keskkonnateema käsitlemist üha rohkem ühe põhiteema alla, aidates niimoodi kaasa keskkonnaküsimuste segmenteerumisele ja kasvatades juhtimislik-majanduslikku vaatenurka keskkonnaküsimustele.

Tänases päevas on oluline kvantitatiivse kajastuse mahu vähenemine ja selle asendumine sisulise, arutlevama sisuga. Vähem võib olla parem. Samas tuleb arvestada ka täiendavate meediakanalite tulekuga. Vahepeal olulise lugejaskonna kahanemise läbi teinud loodusajakirjad on saanud täiendust konkureerivate, tõlgitud väljaannete näol, mis on sisult üsna sarnased, populariseerivad, keskkonnaprobleemide kohalikku tähendust vähe käsitlevad. Osaliselt on kitsamaid keskkonnateemasid siirdunud valdkondlikesse ajakirjadesse, näiteks teaduslikud käsitlused. Lisaks sünnib iga päev tarbimiskeskseid väljaandeid – alates temaatilistest lehelisadest ja lõpetades veebiväljaannetega.

* Aktuaalsed keskkonnateemad

Keskkonnateematiivsetest muutustest trükimeedias olulisim on seotud ühiskonna enda muutumisega – temaatiline jagunemine on kasvanud. See võib takistada keskkonnaküsimuste tervikikku vaatlemist. Põhiteemadest, mille all keskkonnaküsimusi kajastatakse, on tõusmas teeninduse-kaubanduse kesksete teemade osakaal. Ka vahepeal kadunud käsitlemine läbi kultuuriteema on naasmas, eeskätt läbi kultuuritarbijaliku vaatenurga. Kadunud on poliitiline põhiteema. Majanduslanguste ajal kipub vähenema inimese ja ühiskonna põhiteema.

Keskkonnateemade vaates võib täheldada väiksemaid muutuseid. Euroopa Liiduga liitumise ajal tõusid rohkem päevakorda jahinduse-kalanduse ja reostuse küsimused, 2010. aastal on tõusnud tarbimise, maavarade ja energeetika küsimused. Sisulisem arutelu energeetika küsimustes jäi aga kahe uurimiseaasta vahel, täna on arutelu jõudnud siirduda pigem tehnilisemale tasandile. Veeküsimused on kaotanud oma aktuaalsust, ilmselt on puhastussüsteemide rajamise jms-ga rohkem ühel pool. Inimese ja ühiskonna kesksed teemad kaotavad majanduslanguse ajal aktuaalsust. Ressursside teemad on kasvamas, juhtimise teemad on pärast EL-iga liitumist jälle taandumas. Riskide ja reostuse teemad on taandunud, samuti positiivsed ja negatiivsed keskkonnapraktikad (positiivsed keskkonnapraktikad on ilmselt rohkem sobilikud tühja leheruumi täitmiseks, vt 2005. aasta). Keskkonnaküsimused laiemalt on mõnevõrra taandunud loodusteemade ees, viimaste osakaal on kasvanud veerandilt kolmandikule. Samas ei ole see põhjustatud ainult loodusillustratsioonide arvu kasvust, vaid pigem looduse poolt tekitatud kahjusid käsitlevate artiklite kasvust (mis võib olla põhjustatud üldisest loodusest kaugenemisest). Seega sisulisest osakaalude muutumisest suunal loodus-keskkond ei saa rääkida. Keskkonnateemad on sisemiselt muutunud – ELi astumise perioodil oli juhtimisega seotud teemasid ressurside omast rohkem.

*** Kes on keskkonnateemadel aktiivsed tegelased?**

Euroopa Liidul on kahetine roll – ühelt poolt esineb ta meedias tegelasena, teisalt kujundab aktiivselt meedia sisu.

EL tõi seni üksikute juhtumite tasemel kajastust leidnud teemad laiemasse konteksti. Keskkonnaküsimusi tuli hakata vaatlema terviklikumalt. Peab ütleva, et sisuline arutelu meedias ei jõudnud vajadusele järele ja suurem osa meediakajastusest leidis aset tehniliste küsimuste tasandil. Alles siis, kui administratiivtasand juba maadles ELi juhiste elluviimisega, jõudsid kätte ka sisulisemad arutelud. EL sisenemine keskkonnavaldkonda hoidis ära poliitilise avaliku debati ja suunas keskkonnasuhte puhtalt tehnilise elluviimise tasemele. Käsitlused taanduvad kvoodidebattidele. Ilma selleta oleks aga keskkonnateema tähtsuse tõus olemata jäänud või tekkinud hiljem.

Erinevatest tegelastest torkavad silma poliitikud, Euroopa Liit, erinevate rollidega inimesed ja ettevõtjad - neilt oodatakse lahendusi. Probleemidele pakuvad lahendusi teadlased ja ametnikud (sageli alakategooria – päästeametnikud), ettevõtlikud ja inimesed. Süüdlaste rollis on loodus, ettevõtjad ja eri rollides inimesed. Autori meelsusest suure osa moodustavad anonüümsed tekstid, mis ei esinda kellegi meelsust, on nõ BNSi nupud. 1995. aasta torkas silma anonüümsete tegelastega, tegutseja oli tekstis küll olemas, kuid jäi nimetamata („tuleks korrastada“, „võiks teha“), mis võib olla seotud veel väljakujunemata riiklike institutsioonidega – puuduvad teadmised selle kohta, millisesse valdkonda probleem või teema kuulub. Hiljem see nähtus kukkus kiiresti. Arvamusžanrites on suurenenud sõnasaajate arv ja variatiivsus, liikumine on toimunud inimese tasandile lähemale.

*** Kus on keskkonnaprobleemid geograafiliselt?**

Keskkonnateemade käsitlus on muutunud üha lokaalsemaks. Uudised geograafiliselt kaugemal asuvate piirkondade juhtumitest või probleemidest jõuavad Eestisse üha enam üksnes napp-uudiste läbi, pilt avaneb läbi katastroofipiirkondade ja reisikirjelduste. Mida käegakatsutavam on probleem, seda lokaalsem ta on. Mida globaalsem, seda virtuaalsem. Ruumi muutumise juures on oluline see, et ajakäsitlus

ei ole ajakirjanduses üldse muutunud, mis on ilmselt seotud uudiskeskusega (eile-täna-homme juhtus, toimub) ja arutlevate žanrite vähesusega.

*** Keskkonnaküsimuste käsitlemise vaatenurgad**

Tõusuteel on ökoloogiline, teaduslik ja tarbijalik vaatenurk, languses on sotsiaalsed orientatsioonid, taandumas on ka juriidiline ja poliitiline vaatenurk. Juhtimislik-majanduslikud käsitlused liiguvad tsükliliselt, mis võib tähendada ka nende vaatenurkade sisenemist teistesse orientatsioonidesse, toimub nõ lahustumisprotsess. Näiteks normaliseerub keskkonnanähtuse vaatlemine majanduskesksest vaatepunktist, mis toob kaasa mõisted nagu ökosüsteemide teenused jne. Kui vaadelda vaatenurkade muutumist terviklikult, võib postuleerida, et vastuolulisus ja vastastikune liikumine toimub kahe vaatenurga paari puhul: 1. antropotsentrilise ja humanistliku ning 2. juhtimislik-majandusliku ja ökoloogilise vahel.

*** Kuidas on muutunud probleemikeskne käsitlemine?**

Probleemteemade osakaal on jäänud läbi aja samaks. Probleemide sisu on muutunud. Kui 2000. aastal oli probleemiks metsa ebaseaduslik mahavõtmine üksikjuhtumite tasandil, siis nüüd räägitakse metsanduspoliitikast enam või vähem terviklikult. Ometi puudub probleemi tajumise taga ühisosa.

Probleemteemade puhul on vähenenud sotsiaalsed ja ökoloogilised vaatenurgad, tõusevad juhtimislikud ja tarbijalikud. Üldiselt on probleemide põhjuste nimetamine ja nende lahenduste äranimetamine püsinud samal tasemel. Vähenenud on aga soovitud lahenduste väljapakumine, mis tähendab ehk, et tajutud lahendusi on jäänud vähemaks. Kadunud on teksid, kus kirjeldatakse olukordi, kus ühe probleemi lahendus on ka lahendus teisele probleemile – st et häid lahendusi jääb meediapildis vähemaks.

Probleemide põhjusteks peetakse üha enam loodust ennast. Järgnevad juhtimislik-majanduslikud ja siis sotsiaalsed põhjused. Vähenevad poliitilised ja tarbijalikud põhjused (tarbijalike suhete normaliseerumine?). Probleemide lahendamise vahendid on üha enam tehnoloogilised, teised vahendid on marginaalsed ja langevad. Soovituslikud vahendid on tehnoloogilised, kuid tõuseb sotsiaalsete vahendite osakaal (seos kodanikualgatuste naasmisega), langeb poliitiliste osakaal.

*** Postimehe ja Eesti Päevalehe erinevused**

Erinevusi Postimehe ja Eesti Päevalehe vahel peaaegu ei ole. EPLile on omasem optimistlikum ja sotsiaalsem keskkonnakäsitlus, Postimehele pessimistlikum ja juhtimislik-majanduslikum vaatekoht. Erinevused ilmnevad kvalitatiivis – Eesti Päevalehel on alati olnud keskkonnakülg ja Kändler, nüüd ka Vilbaste ja Käärt. Postimees on jõudnud alles nüüd keskkonnateemade käsitlemiselt Eesti Päevalehele järele. Eesti Päevaleht on suutnud hoida ka rohkem poliitilist orientatsiooni (probleemteemade lõikes), samal ajal kui PM on rohkem majanduse ja juhtimise keskne.

*** Keskkonnaküsimustele ja looduskirjeldustele omistatav olulisus lehes**

Nendele teemadele pühendatav maht ja asetuse muutumine väljendab olulisuse tõusu. Illustratsioone kasutatakse aktiivsemalt, looduse kujunemist iseseisvaks teemaks väljendab ka loodusteemaliste piltide osakaalu kasv. Lugusid, mille raames käsitletakse keskkonda domineeriva olukorrana, on rohkem, samas on kasvanud ka nuppuudiste arv.

Soovitused keskkonnateemade käsitlemiseks

Meediaanalüüsist tuleb peamise järeldusena välja sarnane kogemus, mida kohtame erinevatel tasanditel ja olukordades igapäevaelus: probleemküsimusi saab järjest harvem vaadelda terviklikult (terviklikkus on muidugi segane, lõpmatusse viitav mõiste) ja inimlähedaselt. Üha levinumad on vormid, mille puhul keskkonnast saab rääkida vaid kindla vaatenurga alt (milleks on tüüpiliselt steriilne administratiivne-majanduslik lähenemine) ja kitsas vormis. Näiteks saab planeeringuprotsessides rääkida kodukoha kaitsmisest üksnes läbi eksperthinnagu vormis argumentide ja etteantud raamides, sageli pigem leevendusmeetme võtmes. Raske on rääkida sellest, millised on kodukohaga seotud emotsionaalsed ja elulised kogemused või kuidas lahendada vajadust prügilä või kaevanduse järele teisel moel.

Keskkonnaorganisatsioonid saavad lahendusi pakkuda projekti vormis, millest igaüks omaette ei suuda hästi haakuda tervikvajadustega, laiemas plaanis läheb liialt palju auru projektide administreerimisele. Keskkonnaharidus on üle kuhjatud õppekavaliste nõuetega, mille realiseerimise võimalikkus õpikute (sh virtuaalsete) näol ei taga kunagi nii terviklikku kogemust kui vahetu loodusliku kogemuse läbi. Keskkonnaotsused, mida inimesed teevad kauplustes, põrkuvad ekspertide ja ärimeeste ühistööst sündinud tulemustega – kui soovid ökoloogilist kaupa, siis on see tüüpiliselt imporditud suurte kauguste tagant; kui soovid kohalikku, tuleb siirduda otse taluniku juurde; kui soovid eestimaist, on see pakendatud ebaökoloogiliselt jne. Sama kehtib ka meedias – kui kirjutatakse keskkonnast, siis vaadeldakse probleeme mõne majandusliku või administratiivse aspekti kaudu, mitte looduse iseväärtuse või inimliku suhte kaudu. Näiteks hinnatakse rõõvpüügi kahjusid eurodesse, mitte ökosüsteemile sündinud tagajärgedesse, keskkonnakaitsset vaadeldakse juriidilisest aspektist, mitte inimsuhete kontekstis. Ökokaupade kättesaadavust vaadeldakse tarbijalikust vaatekohast (miks pole nad sama esteetiliselt pakendatud), mitte looduse või eetilise käitumise vaatepunktist.

Keskkonnaküsimuste käsitlemise suundumus on liikumas üha rohkem majanduslikele ja administratiivsetele alustele, mis vähendab võimalust vaadelda keskkonnaküsimusi laiemas pildis ja kriitilises-konstruktiiivses võtmes. Paralleelselt kasvab tarbijalik lähenemine, mis eeldab, et keegi kuskil peaks probleemidega tegelema, indiviidi enda kohustamine probleemide lahendamiseks väheneb. See ei ole küsimus sellest, kas me peaksime rääkima keskkonnast rohkem või vähem, vaid kuidas. Näiteks pakub tänane tasuta netimeedia ohtralt nupukesi sündmustest, avastustest, tähtpäevadest. Laiemas plaanis on see tühi tekst, mis suurendab müra ja rahustab lugejat. Vähesed inimesed mõtleavad oma elupraktikates majanduslike argumentide keeles (näiteks on prügi mahaviskamine inimeste elupraktikates endiselt esteetiliselt ja eetiliselt kole tegu, mitte liigne kulu omavalitsuse puhastusteenustele; loodusel on endiselt olemas oma iseväärtus, ta ei eksisteeri inimlikes tähendustes inimelu võimalikkust toetava “bioloogilise mitmekesisuse teenusepakkujana”). Suundumus sotsiaalselt väärtustelt (kultuurilised, eetilised, esteetilised, ühiskondlikud, ideoloogilised jne) juhtimislik-majanduskesksetele (karistuste ja majandusloogika keel) vähendab kontaktust looduse protsesside ja iseennese vastutuse tajumisega.

Uuringu tutvustamiseks läbiviidud seminaril jõudsimise järeldusele, et meediakäsitluse küsimuses (nagu ka teistes teadlikkust ja suhteid kujundavates olukordades) ei ole küsimus “õigete” ekspertarvamuste ja suurema meediamahu

tootmises. Seda tagavaid nippe tunnevad tänased suhtekorraldajad ja ajakirjanikud niigi (kes on selles vaates ühes rollis). Iga ekspert annab oma nõu just oma distsipliinist lähtuvalt (mis on aga tüüpiliselt vastuolus mõne teise distsipliini soovituslega). Üha rohkem kajastust nõuab lugejalt energiat kasvava infomassiga toimetulekuks. Suurema infomassi läbitöötamine ei tõsta inimese võimet keskkonnaküsimustes midagi ette võtta, seda enam, et suurem osa uudistest on ürituste või juhtumite kesksed, väärtuseliselt tühjad, kriitiliste järelduste tegemist mitteabistavad. Kitsa enda "õige" arvamuse käsitlemise asemel tuleks püüelda rohkem konsensuslike ja osalevamate kommunikatsioonivormide poole, kus erinevad ekspertarvamused põimuksid osalejate kultuurilise kogemuse ja indiviidi võimaluste ning tõekspidamistega. Sellest lähtuvad ka meie soovitused.

Organisatsioonide kommunikatsioonijuhid...

- võiksid kaaluda üritusekesksete pressiteadete tootmise asemel ajakirjanikega koostöö tegemist reaalistest juhtumitest või probleemidest kirjutamise plaanis. Selle raames on võimalik sisse tuua rohkem vaatenurki kui tänastele kuivadele pressiteadetele omane tehniline retoorika võimaldab. Samuti saab niimoodi, narratiivi abil toetada kultuurilise kogemuse kujunemist, millel on inimkäitumisele suurem mõju kui juhuslikel vastuolulistel ekspertandmetel. Arutlevaid meediatekste pressiteated juurde ei loo, pigem suurendavad üleüldist infomüra. Poliitikute tsitaadid võiks pressiteadetes asendada spetsialisti soovituslega, mis on toodud tavalise indiviidi tasandile. Organisatsioonikeskse argumentatsiooni sekka (nt organisatsiooni poole pöördunute arv) võiks pressiteadetes tuua organisatsiooni siht- ja huvigruppide keskseid kogemusi (nt organisatsiooni poole pöördunute murede põhjused, kontekst). Vältida tuleks majanduslike kahjude-võimaluste või seadusnormide keskseid väiteid, pigem vaadelda sõnumit mõne sotsiaalse argumendi võtmes (millised liigid kahjustuvad merereostuse korral, kuidas populatsioonid toimivad, milliseid tegelikke probleeme lahendab inimese eluviisi tasandil uus määrus ja miks). Kui võimalik, siduda teksti juurde isegi looduskirjeldusi jms, mis aitaks lugejal end olukorra konteksti asetada. Mitte lihtsalt fakt, et loom jäi salaküti püssikuuli ette või auto alla, vaid pehme info selle kohta, kui levinud nad piirkonnas on, millised on nende liikumise trajektooriid jne, vastavalt kontekstile. Vt stiili eeskujunäiteks Hannes Võrno soovitusi teel liiklejatele (EPL 13.06.2011). Sotsiaalselt kõnetavam tekst on inimestele arusaadavam, ja selles leiduvaid eeldusi on ka lihtsam kritiseerida (kriitika on tervislik, sest võimaldab näha kitsa ekspertarvamuse puudujääke ning tuua inimliku kogemuse tarkust organisatsiooni konteksti).
- ürituste kesketest pressiteadetest olulisem on organisatsiooni kommunikatsiooni arendamine organisatsiooni eesmärkide ja oluliste gruppide võtmes – neile, sh ajakirjanikele on pressiteadetest olulisem vahetu kontakt organisatsiooni inimestega. Organisatsiooni eesmärk ei ole toota strateegiaid ja ekspertarvamusi iseeneses. Hea teadmus peab vastu kriitikale ja hea otsus sünnib vaidluses. Kommunikatsioonijuht saab aidata kaasa organisatsiooni otsuste kujundamisele läbi õiglasemate ja avatumate osalusprotsesside kujundamise, organisatsiooni gruppide kogemuse organisatsiooni tagasipeegeldamisele. Vätida tuleks ekspertidele ja erinevatele huvigruppidele eraldiseisvate, omavahel mitesuhestuvate osalusprotsesside loomist, sest niimoodi on osalusprotsessil suurem oht muutuda kauplemiseks. Hea otsus ei

kanna endas olulisi vastuolusid, kauplemisvormis osalusprotsess ei võimalda aga nende vastuolude lahendamise tegeleda.

- laiemate, tänavate reklaamposte täitvate turunduskampaaniate asemel (sotsiaalkampaaniad) on mõistlikum liikuda rohkem probleemi tekkekoha või tegevuse tasandile, nii ei jää sotsiaalne soovitus liialt abstraktseks.
- ajakirjanikele võiks võimaldada otsekontakti organisatsioonide spetsialistiga ja ametnikel kvaliteetsete foorumite aruteludes osalemist. Pressiteadetele võib juurde lisada ka oma organisatsiooniga haakuvate institutsioonide esindajate, sh vastandgruppide andmeid.

Ajakirjanikud ja toimetused...

- Kanalite segmenteerumine vähendab auditooriumi võimet suuremat pilti kokku panna ja arendada kriitilist mõtlemist, sest mingist tasandist alates kaob võime infomassi vastu võtta. Kitsam valik mõne kanali kasuks toetab ühekülgust, omnivoorina kõigesõõmine, sh tasuta uudisvoolu tarbimine vähendab aega kriitiliste järelduste tegemisele. Seda korvab omamoodi kanalite omavaheline ristviitamine, kuid uudiste puhul võib see taanduda ka nõ steriliseerumiseks, kontekstist väljakistuseks. Tänapäeva väikeses Eestis on palju loodusajakirju ja -väljaandeid, kuid nende vahel puudub sidusus ja igäüks taotleb oma auditooriumi. Ometi on just mitmekesisus vaatenurkades, mis on tänases loodusväljaannete paljususes reaalsus, omaette väärtus. Omavaheline koostöö aitaks luua laiemat kõlapinda ja toetada kontakti auditooriumiga. Ühendada saaks elektroonilise meedia väljundeid, kombineerida uudislikkust analüütiliste ja polemiseerivate tekstidega, ühendada meelelahutuslikkust konteksti selgitamisega jne. Küsimus on, kas ajakirjandusel on huvi toota lihtsalt meediateksti või teha koostööd oma lugejaskonnaga ja toetada nende vaimset arengut, ehk aidata kaasa ka konstruktiivsete seisukohtade kujundamisele, millest võiks sündida ühiskondlik muutus. Siin on küsimus loodusväljaannete soovis näha laiemat pilti ja teha koostööd.
- Uudiste ja nuppude asemel tuleks toetada rohkem aramusžanrite arengut, seehulgas ka kirjanduslike tekstide avaldamist, sest kultuuriline kogemus ja kriitiline mõtlemine on seotud. Täna tundub siiski, et toimunud liikumine uudistelt sünteesivatele tekstidele pole suutnud luua avaliku debati areeni, kus oleks näha erinevate arvamuste ühisosa, ühiselt tajutavad eesmärgid. Ehk aitaks siin kaasa ümarlaua vormis arutelude toetamine. Tekstide tähenduslikku lahknemist, samal teemal ilmunud tekstide sidustumise puudumist (mis on põhjustatud huvikesksusest) aitaks lahendada juhtimislik-majanduslike vaatenurkade asemel sotsiaalsete kasutamine. Ettevõtjatelt ja poliitikutelt kommentaare küsides on oluline mitte piirduda allikailt tulevate abstraktsete näidete ja põhjendustega (a la töökohad, majanduslik kasv, konkurentsivõime), oluline on tuua sisse sotsiaalne või ökoloogiline mõõde ja fundamentaalsed küsimused (mida annab inimestele õlitootmine, milleks on vaja toetada taastuvenergiat, miks puudub inimestel õigus otsustada oma elukeskkonna üle?).

Rahastajad, fondid...

- keskkonnavaldkonna vajadused on erinevad iga fondi ja ka iga potentsiaalse rahastuse kasutaja silmis. Selle tulemusel sünnib igal aastal projekte, mis oma üksilduses ja väiksuses ning väheses kontaktis teiste projektidega ei pruugi

jõuda olulise, muutust loova läveni. Projektide omavahelise sünergilise potentsiaali äratundmine pole projektide tehnilisel planeerimisel lihtne. Iga projekti planeerijal läheb eraldi võttes liialt palju aega administratiivtegevusteks, sageli puudub ka konstruktiivne kriitika kasutatava metoodika kohta. Projektide omavahelise sidususe tagamiseks ning uute, paremate lähenemiste saavutamiseks oleks hea tuua fondide elukorraldusse osalevaid kohtumisi potentsiaalsete taotlejatega, mille raames saaksid taotlejad omavahel välja sõeluda paremad ideed (et nendele taotlusi üles ehitada) ja ka fond paremini tundma taotlejate maastikku ning keskkonnateadlikkuse kujundamise vajadusi. Korraldada võib ka koolitusi, mille raames võib enamlevinud projektimetoodikaid eksperimentaalselt läbi proovida – mis on see võte, mis viib positiivse muutuseni (näide maailmahariduse valdkonnast, mille organisatsioonide pagasis on arvukalt teavituskampaaniaid: ühe ürituse raames tuli minna tänavale ja inimestega maailmaharidusest rääkida. Selgus, et selliste inimese leidmine, kes üldse saaks aru maailmahariduse kontseptsioonist, oli sisuliselt võimatu). Levinud turundusmetoodikad on inimeste elupraktikate kujundamisel sageli hambutud ja võti sotsiaalses muutuses kusagil mujal kui üldise infomüra juurdetootmises. Nii on ka raske testida, kas soovitud sotsiaalne muutus tagab üldse probleemi lahendamist. Eksperimenteerimine aitaks otsida õigeid teavitussuundi.

Sotsiaalsed liikumised, kodanike grupid

- vältida tuleks liigset ekspertargumentide tasandil argumenteerist (näiteks fosforiidikaevanduste vastane üleskutse), sest sotsiaalset liikumiste põhiõigus on küsida valusaid, inimese ja looduse keskseid, sotsiaalseid vaatenurki esitavaid küsimusi. Üksnes ekspertarvamustega esinemine viib lahendusteni, kus otsuse sisu ei avane kriitikale, ja osalejatele jäävad leevendusmeetmete vormis korrektsioonid.

Poliitikud, poliitilised organisatsioonid, aga ka ettevõtted

- raske on midagi soovitada osapooltele, kes on võimetud avaliku debati vormis kaasa rääkima ja otsuseid kujundama – just seda näitavad antud meediauuringu tulemused. Oluline on poliitilise arutelu algatamine rohujuure tasandil, sh sisuline osalemine reaalsete administratiivsete otsustusprotsesside algusjärgust alates võrdväärselt teiste osapooltega (mitte kehtestamise või nõ tagaukse meetodit kasutades). Keskkonnaküsimustes üksnes juhtimislik-majanduslike vaatenurkade järgimine taandab poliitilise tasandi ja äri sektori vastutusest keskkonnaotsuste või otsustamatuse tagajärgede ees.

LISAD

Lisa 1. Kodeerimisjuhend

Meedia keskkonnaküsimuste kajastajana – trükimeedia uuring 1995, 2000, 2005, 2010 Postimees ja Eesti Päevaleht

Analüüsiobjekt on vähemalt ühe lõigu pikkune tekstilõik.
Kodeerimistabelis taandada kategooria tähisest esimene number. Variandid „muu“
tuleks märkida alati tähega x – juhuks, kui kategooriatesse tuleb vahele ootamatuid
lisandusi.

ANALÜÜSITAVA ARTIKLI TUNNUSED

1. analüüsitava artikli järjekorranumber (1,2, ...)
2. analüüsitava olukorra järjekorranumber (1.1, 1.2, ...)
3. allika nimetus (Postimees - PM/ Eesti Päevaleht ja Päevaleht - EPL)
4. väljaande kuupäev
5. artikli täpne pealkiri (võimaldab analüüsi juurde tagasi tulla)
6. artikli põhiteema (kategooriad ei kattu)
 - 6.1 perekond, lapsed, kodu, isiklik elu (liideti punktiga 6.3)
 - 6.2 kultuur (kitsas mõistes – kultuurisündmused, kunst, muusika, film, arhitektuur, meediaarvustused, kehakultuur) ja kultuuritarbimine, sh nt olümpiamängud
 - 6.3 elustiil ja eluviis keskselt, sh harrastused ja tarbimine
 - 6.4 sotsiaalprobleemid, nt kodutud loomad, vägivald, töøjõud, Vene vägede lahkumisel tekkinud sotsiaalprobleemid, looduskatastroofi piirkondade olme
 - 6.5 teenindus ja kaubandus, liiklus (sh liiklusõnnetused), muu infrastruktuur
tarbija poolelt vaadatuna, nt toodete kättesaadavus ja valik, teede olukord, elektrienergia valikud
 - 6.6 maaelu olukord
 - 6.7 haridussüsteem, õpetamine
 - 6.8 kodanikualgatused, sotsiaalsed liikumised, ühiskonnas osalemine, poliitilised valikud (valimised)
 - 6.9 loodusteemad, loodusnähtused (sh tormid jms ilmanähtused), loomalood, loodus- ja keskkonnakaitse, jutud ilmast (välja jääb traditsiooniline ilmateade)
 - 6.10 teadus ja tehnoloogia, tehnika-, sh nt autouudised
 - 6.11 välispoliitika küsimused, välispoliitiline koostöö, Euroopa Liidu valikud, militaarküsimused
 - 6.12 sisepoliitilised küsimused ja valikud („õhus olevad“ võimalused“), ka erakondi ja presidenti puudutav
 - 6.13 juhtimine ja planeerimine administratiivses plaanis, sh „otsustatud“ seadusemuudatused, nt keskkonnastrateegiat tutvustavad tekstid, ELi nõuete järgimine

- 6.14 järelevalve, kohtukaasused, kuritegevus, korrupsioon, õiguslikud probleemid, õiguskantsleri sõnavõtt
- 6.15 ettevõtlus ja majandus, tööstus ja tootmine: põllumajandus, transport, energeetika, kinnisvara, kaubandus, turism
- 6.16 ümbruse korrashoid ja ilme (nt kodukaunistamine, metsaalused, tänavad, rannad, pargid)
- 6.17 ühiskonnakriitika, filosoofilised ja abstraktsed käsitlused
- 6.18 reisimine, reisikirjad
- 6.x teised eraldi defineerimata teemad, muu (nt seltskond)

KESKKONNATEEMAD

- 7. **keskkonna- või probleemolukorra kirjeldus (ökoloogiline teema), ressursiliigi, probleemi avaldumise, teema avamise põhiselt** – valida põhikategooria ja alateema, kategooriad ei kattu; analüüs on olukorrakeskne – kui artiklis on mitu keskkonnateemat, siis saab need sisse kodeerida artiklit mitmeks olukorraks kodeerides (teema peab kajastuma vähemalt kahe tekstilõigu ulatuses)

7.1 veeküsimused

- 7.1.1 siseveekogude ja rannikuvee (suplusvee) olukord (jões, järved, rannaäärne meri), sh puhastussüsteemid, kalatrepid, sinivetikate vohamine
- 7.1.2 merede ja ookeanide küsimused
- 7.1.3 joogivee omadused ja olukord, kraanivesi
- 7.1.4 Läänemere olukord
- 7.1.5 põhjavee olukord
- 7.1.6 reovee käitlemine
- 7.1.7 vee kui ressursi kasutamine üldiselt
- 7.1.x muu

7.2 maavarade kaevandamise ja kasutamise küsimused

- 7.2.1 ressursi planeerimise keskselt, kasutamise korralduslik külg, lubade süsteem
- 7.2.2 põlevkivi
- 7.2.3 lubjakivi elik paas
- 7.2.4 liiv-kruus, muu ehitusmaterjal
- 7.2.5 turvas
- 7.2.x muu

7.3 metsa küsimused

- 7.3.1 metsade olukord, liigirikkuse küsimused, metsade majandamise viisid
- 7.3.2 puidutööstuse olukord, puidu tootmine-töötlemine
- 7.3.3 marja- ja seenekohad, nende seisund ja võimalused, kasutamine (ressursikeskselt)
- 7.3.x muu

7.4 jahindus-kalandus, ulukid

- 7.4.1 kalavarud ja nende olukord, kalade kaitse, kudemiskohtade taastamine, talvised ummuksilejäämised jne
- 7.4.2 metsloomade ja lindude olukord ja kaitse, lood vaksineerimisest, reguleerimisest, talvisest söötmisest
- 7.4.3 jahimaade korraldus, jahiseltside tegevus, küttimine
- 7.4.4 ulukite, rändlindude jt tekitatud kahju inimestele, põldudele, ulukite piiramisvajadusega seotud küsimused, kulude hüvitamine

- 7.4.5 metsloomaga kohtumine, metsloom teel, auto all, metslooma aitamine
- 7.4.6 röövpüük, salaküttimine
- 7.4.x muu
- 7.5 jäätmed kui ressurs (mitte prügi, prügistamine)**
- 7.5.1 jäätmekäitluse korraldus üldiselt, hinna küsimused, konkurents, korraldatud olmejäätmete vedu
- 7.5.2 prügilate ja jäätmepõletustehaste rajamine
- 7.5.3 kompostimine
- 7.5.4 pakendite küsimused, eraldikogumine, pakendipoliitika
- 7.5.5 vanaraud, metalli kokkuost
- 7.5.6 ohtlike jäätmete küsimused
- 7.5.7 jäätmete taaskasutus materjalina, nt täitematerjalina või paberi tootmisel
- 7.5.x muu
- 7.6 kliima seisund ja kujundajad**
- 7.6.1 kliima üldine toimimine, lühi- ja pikemaajalised tendentsid
- 7.6.2 kliimamuutus ja kliimapoliitika, „tippkohtumised“
- 7.6.3 erinevad inimühiskonna kesksed kliimakujundajad (energeetika, põllumajandus, transport)
- 7.6.x muu
- 7.7 energeetika**
- 7.7.1 energiapoliitika laiemalt, küsimused ressursside planeerimisest, valikutest
- 7.7.2 energiasüsteemide tehnoloogiad (erinevate tehnoloogiliste külgede kaalumise, nt kombijaamade probleemid, tippude katmine, ülekandemehanismid)
- 7.7.3 fossiilkütuste probleemid keskne teema
- 7.7.4 taastuvenergia arendamine keskne teema
- 7.7.5 päikeseenergia keskne teema
- 7.7.6 tuuleenergia keskne teema
- 7.7.7 biokütused keskne teema
- 7.7.8 tuumaenergia keskne teema
- 7.7.9 põlevkivienergia keskne teema
- 7.7.x muu
- 7.8 maakasutuse planeerimine, sh linnaplaneerimine**
- 7.8.1 elamu-, põllu- ja metsamaa, sh energiakultuuride arendamine, söötis maa, maakasutuse muutumine – nt põllumaast elamumaaks (vaata punkti 7.18.9 – erisust juriidilis-admin küsimusest)
- 7.8.2 valglinnastumise küsimused
- 7.8.3 igäühe õigus, ligipääs veekogudele, eraomandil liikumine, kallasrajad
- 7.8.4 ebasobivad valikud arendamiseks, nõ pahandused, rannaalade täisehitamine, looduskaitsealadel ehitamine, planeerimisseaduse ja mõju hindamise suhtes eksimine, „sohu ehitamise“ kriitika
- 7.8.5 administratiivsed ja juriidilised valikud keskmes, mõjude hindamised, maadevahetused
- 7.8.x muu
- 7.9 looduskaitse**
- 7.9.1 spetsiifilised looduskaitse küsimused a la valitud liigi olukord
- 7.9.2 looduskaitsealade ja –koosluste (sh pärandkoosluste) olukord ja väärtused, Natura-alade väärtused
- 7.9.3 bioloogiline mitmekesisus ja elurikkus laiemalt, üldisemalt, omaette teemana

- 7.9.4 ohustatud liikidega kauplemine (CITES)
- 7.9.5 looduskaitsealade piirangud planeerimisele, arendamisele, Natura-alad *versus* elu võimalikkus maal
- 7.9.6 rohekoridoride olukord, maastike fragmenteerumine (liikide ligipääs neile omastele elupaikadele)
- 7.9.7 loomaaiad, loomapargid, dendropargid, seal toimuv (oluline, kas keskne on loomaaias toimuv või selle mõne liigi eluviis – vt 17.1 looduskirjeldused)
- 7.9.8 Eesti looduse omapära (*versus* Läänelik *Europarc*, ülekujundatud loodus)
- 7.9.x muu
- 7.10 Transpordiküsimused**
- 7.10.1 ühistransport
- 7.10.2 autostumise probleemid, pahupool
- 7.10.3 kergliiklus
- 7.10.4 transpordi infrastruktuuri küsimused laiemalt
- 7.10.x muu
- 7.11 turism, reisimine**
- 7.11.1 turismi keskkonnamõjud
- 7.11.2 loodusturism, RMK puhkemajad, loodusrajad, turismitalud
- 7.11.3 ökoturism
- 7.11.x muu
- 7.12 põllumajandus**
- 7.12.1 intensiivpõllumajanduse probleemid, õhureostus, kasvuhoonegaasid, surve veekogude eutrofeerumisele jms
- 7.12.2 mahepõllumajanduse arendamise küsimused, olukord
- 7.12.3 geneetiliselt muundamise küsimused põllumajandustootmise kontekstis (vt ka 7.15)
- 7.12.4 põllumajandusloomade, -lindude ja -**taimede** olukord, aretamine, heaolu
- 7.12.5 taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamine
- 7.12.6 põllumajandustoodete turustamise küsimused, sh konkurentsiküsimused, a la õunaaedade olukord
- 7.12.x muu
- 7.13 reostusküsimused**
- 7.13.1 õhureostus ja –heitmed (nii tööstuslik kui autotranspordist, siseõhk välja arvatud)
- 7.13.2 osoonikihiga seotud küsimused
- 7.13.3 kiirgus, radiatsioon
- 7.13.4 reostatud pinnas, nii vanade sõjaväebaaside kui üksikute tavainimese poolt põhjustatud reostusjuhtumid (kütuse-õli mahavalamine nt; **rõhk kohareostusel, ära rikkumisel**)
- 7.13.5 küsimused spetsiifilistest reostunud piirkondadest
- 7.13.6 veekogude reostusjuhtumid keskse teemana (mitte veekogu üldine olukord)
- 7.13.7 valgusreostus
- 7.13.8 mürareostus (nii transport, tööstus kui olme)
- 7.13.9 geneetiline reostus (vt ka 7.15)
- 7.13.10 puhastussüsteemid ja vastav keskkonnatehnoloogia eraldi teemana (kui küsimus nt veekogu või ettevõtte olukorrast pole keskne küsimus)
- 7.13.x muu

- 7.14 **keemiliste vahendite ja preparaatide kasutamine keskse teemana**, mõju loodusele, inimese tervisele ja ümbritsevale keskkonnale, pestitsiidide ja väetiste küsimused väljaspool põllumajanduskeskset teemat (sh nt siseõhk)
- 7.15 **biotehnoloogia küsimused (vt ka punkte 7.12.3 ja 7.13.9)**
- 7.15.1 transgeneetilised taimed, loomad, mikroorganismid, nende omadused, tootmine ja arendamine
- 7.15.2 kloonimine
- 7.15.3 geenmuundatu keskkonda, loodusesse viimine
- 7.15.4 geenitehnoloogilised uudised, avastused, nt mida üks või teine geen teeb
- 7.15.x muu
- 7.16 **teaduslik keskkonnaseisundi uurimine**
- 7.16.1 uuringute ja seire läbiviimine, andmete kogumine, korrastamine ja töötlemine, infosüsteemide kujundamine
- 7.16.2 teaduslike konverentside toimumine, raportid konverentsidelt
- 7.16.3 keskkonnatehnoloogilised avastused, loodusavastused (kosmose mõju)
- 7.16.x muu
- 7.17 **looduskirjeldused, fenoloogia, loodusandmete interpreteerimine**
- 7.17.1 loodusjutud, looduskirjeldused, loomalood (sh lood loomaaiasukatest, Vilbaste külg)
- 7.17.2 ilm, loodusnähtused nagu päike, kuu, tormid, külm vesi
- 7.17.3 loodusnähtuste põhjustatud kahjud, ilmastikust tingitud liiklusprobleemid, põllumajandusele tehtud kahju loomade või ilma poolt jms
- 7.17.x muu
- 7.18 **regulatiivsed küsimused keskse teemana**
- 7.18.1 looduse kaitseks loodud seadused, määrused, normid (sh tavaõigus), nende nõudmine või tutvustamine; seaduste ja reeglite järgimine, neist kinnipidamine, nende tõlgendamine
- 7.18.2 karistamine valitud nõete rikkumise eest, trahvid, rikkumised, järelevalve
- 7.18.3 ideoloogiad, kasvu kriitika, globaliseerumine, industrialiseerumine, kapitalism
- 7.18.4 eetilised küsimused keskkonna, looduse, tehnoloogiate ja inimese teemadel
- 7.18.5 keskkonnahariduse küsimused
- 7.18.6 loodusesse ja ümbritsevasse keskkonda, looduskaitse suhtumine, kõlbelised hinnangud (nt hinnangud liigsele tarbijalikkusele), avalik arvamus
- 7.18.7 religiooni ja looduse suhe
- 7.18.8 majandushoobade toimimine, nt kaubandusvõrgu sisemine poliitika
- 7.18.9 administratiiv- ja juhtimisküsimused keskkonna- ja looduskaitstes, uute juhtide taustaanalüüsid, „maadejagamine“ asutuste ühendamisel, ümberkujundamisel
- 7.18.9.1 valitud isikute esiletõstmised, eeskujudena kujutamine, nt intervjuud tähtpäevade puhul oluliste isikutega, õnnitlused, pjedestaalile tõstmised
- 7.18.x muu
- 7.19 **ümbruse, välise heakorra, esteetilised küsimused**
- 7.19.1 tänavate, õuede, randade ja metsaaluste prügistamine
- 7.19.2 haljastus, parkide ja puhkealade hooldus, olukord (linnakeskkonna rohelus)
- 7.19.3 mõisahoonete, kirikute, vanade parkide, hiite, allikad, mälestusmärkide, ajalooliste hoonete ja kalmistute heakord (ajaloo, muinsuse säilitamine)

- 7.19.4 disaini ja esteetika küsimused linnakujunduses (mitte ristmike planeerimine), näiteks Kalevipoja või Hämariku kuju
- 7.19.5 kasside-koerte probleemid tänavatel (reostus, hulkumine, oht inimesele)
- 7.19.6 linnaloomad, linnaelustik (– metslooma kohtamine linnas on 7.4.5 – metsloomaga kohtumine)
- 7.19.x muu
- 7.20 tarbimine ja osalus**
- 7.20.1 ökoloogiline, mahe, õiglane, muu eetiline või poliitiline tarbimine keskselt (loomkatsed, fairtrade, GMO, ökomärgised...)
- 7.20.2 keskselt tarbimise negatiivsed mõjud
- 7.20.3 puhas ja tervislik toit, taimetoitlus (mitte mahetoit)
- 7.20.4 second-hand kaupluste ja taaskasutuskeskuste külastamine (sh rahaline sääst)
- 7.20.5 isetegemine ja säästmine, kvaliteedi eelistamine (esikohal keskkonnasääst)
- 7.20.6 säästev renoveerimine ja ehitamine
- 7.20.7 loodusrütmide, -reeglite, nt kuufaaside järgimine
- 7.20.8 ökoloogilisi väärtuseid propageeriv kultuur: näitused, loengud, raamatud, filmid (rõhk toimumisel, mitte ürituse teemal)
- 7.20.9 ühiskondlik töö, talgud, protestiaktsioonid, kodanikualgatused (sh allkirjade andmine)
- 7.20.10 kiusatud-piinatud linnaloomade abistamine, murtud tiivaga kajaka hooldamine
- 7.20.11 poliitilised, valimiseelistuslikud valikud keskkonna kaitseks
- 7.20.x muu
- 7.21 praktilised loodussuhted**
- 7.21.1 marjul-seenel käimine, muude loodusandide kogumine
- 7.21.2 aiandusega tegelemine, potipõllumajandus, välitööd (mitte suuremad talgud)
- 7.21.3 looduses matkamine, loodusvaatlused, loodusfotograafia, turnimine, ronimine
- 7.21.4 koduloomad, nendega tegelemine
- 7.21.5 **looduslikud riskid – puugid, allergiad, marutaudid jms.**
- 7.21.x muu
- 7.22 väärkäitumine looduse, keskkonna suhtes**
- 7.22.1 jäätmete, autokummide, kile jms põletamine, ohtlike jäätmete viskamine tavaprügisse, prügistamine
- 7.22.2 kulu põletamine, lõkke tegemine vales kohas; **metsatulekahju põhjustamine**
- 7.22.3 loomapiinamine
- 7.22.4 veekogu reostamine autot pestes või jäätmetega
- 7.22.5 mootorsõidukid looduses, õrnadel maastikel, vales kohas pinnase-muru tallamine
- 7.22.6 riskikäitumine – jääle minek, tormi kätte minek, loodusreeglite mitte tunnistamine
- 7.22.x muu
- 7.x teised teemad, muu...**

AEG JA RUUM

8. ajaline olukorra paigutamine (märkida keskne aeg – olevik on eelduslikult igas loos)

8.1 aegade algus (teadusuudised minevikust)

8.2 möödanik

8.3 olevik – uudisväärsuse mõistes olevik, sh mõne nädala tagused kui järgmise kuu sündmused

8.4 tulevik

8.4.1 lähitulevik, lähiaastad

8.4.2 strateegiline tulevik – 2020, 2030, 2050

8.4.3 „maailma lõpp“, inimkonna lõpp, aegade lõpp

8.5 määramatu

9. geopoliitiline olukorra paigutamine (keskne piirkond, juhtumise koht)

9.1 kohalikud ja piirkondlikud küsimused Eestis

9.1.1 määratleda keskkonnaprobleemi korral eraldi geograafiline punkt või piirkond (sõnaline)

9.2 Eesti tasand

9.3 Euroopa Liit

9.3.1 Euroopa üldiselt, nii maailmajao kui EL-ina, sh nt Lõuna- ja Põhja-Euroopa kõrvutused

9.3.2 Ida-Euroopa

9.3.3 Lääne-Euroopa

9.3.4 Lõuna-Euroopa

9.3.5 Põhja-Euroopa

9.3.6 Läti / Leedu

9.3.7 Läänemeri

9.4 suured majanduspiirkonnad:

9.4.1 Venemaa

9.4.2 Ameerika Ühendriigid

9.4.3 Aafrika

9.4.4 Aasia suuremad ja vähemad murelapsed ning „tiigid“

9.4.4.1 Hiina

9.4.4.2 India

9.4.4.3 muu Aasia

9.4.4.4 Aasia üldiselt

9.4.5 Lõuna- ja Ladina-Ameerika

9.4.6 Muu, sh Kanada, Austraalia, Vaikse Ookeani saared jne.

9.5 globaalne, kõik maad, kogu inimkond

9.6 kosmos, mikrokosmos (kosmos keskne, mitte mõni riik, mis suhestub kosmosega)

9.x määramatu, muu

10. keskkonnaolukorrale iseloomulik hinnang

10.1 pigem pessimistlik

10.2 määratlematu, kaalutlev-ettevaatlik, neutraalne

10.3 ambivalentne, nii pessimismi kui optimismi

10.4 pigem optimistlik, konstruktiivne

10.5 puudub

KAHJU JA KESKKONNAPROBLEEMI OLEMUS (sh looduse kahju inimesele)

11. **keda kahju puudutab, mida kahjustatakse?** (kui artikkel väljendab kahju tegemist)
 - 11.1 globaalset ühiskonda
 - 11.2 rahvust või riiki
 - 11.3 kohalikku keskkonda
 - 11.4 subjekti (inimene või tema vara, loom) – kui kahjustatakse kohalikku keskkonda, kuid oluline on inimeste hukkumine või oht inimese elule, siis märkida 4
 - 11.5 kahju tegemise kirjeldus puudub, artikkel pole probleemi tõstatav
 - 11.6 määratlematu, muu

12. **milline on probleemi suurus, tõsidus?** (artikli tonaalsus, ka lokaalne kahju võib olla tõsine)
 - 12.1 väike
 - 12.2 keskmine
 - 12.3 suur
 - 12.4 kahju tegemise kirjeldus puudub, artikkel pole probleemi tõstatav
 - 12.5 määratlematu

13. **probleemi olemus**
 - 13.1 virtuaalne, risk, hüpoteetiline (õnnetus võinuks juhtuda, kuid jäi ära)
 - 13.2 käegakatsutav, vahetu
 - 13.3 probleemi või kahju kirjeldus puudub
 - 13.4 ei ole võimalik määrata (probleem võib olla näiteks väärtuseline)

VÄÄRTUSORIENTATSIOONID

14. **väärtuseline orientatsioon, milles määratletakse probleem või suhe suunal inimene-keskkond, hinnatakse või interpreteeritakse olukorda**
 - 14.1 hinnangutele ei osutata
 - 14.2 ökoloogiline orientatsioon - loodus on absoluutväärtus, probleemi vaatepunkt ökoloogilise süsteemi säilitamises ja isearenemises, looduse enesereguleerimisprotsessi kulgemises. Inimene kui looduse osa peab järgima looduseadusi, inimese sekkumist loodusliku mitmekesisuse kujundamisse taunitakse.
 - 14.3 teaduslik orientatsioon – hinnangud looduse tundmaõppimise ja sellega seotud teadmiste kohta. Looduse mitmekülsuse, haruldaste floora ja fauna esindajate säilitamine on vajalik selleks, et inimene saaks tunda õppida looduse seadusi teaduse arenguks. Inimeste suhteid loodusega peab reguleerima eelkõige teaduslikust vaatepunktist lähtuvalt. Ökoloogilised probleemid on mitteteadusliku looduskäsitluse tagajärg või mitteteadmise (vähesese teavituse) tagajärg.
 - 14.4 kõlbelis-eetiline orientatsioon – inimese suhet keskkonda vaadeldakse eeskätt inimese isikliku vaimse arengu vaatepunktist, loodus kui inimese kõlbelise rikkuse allikas, suhe loodusega näitab inimese kultuurilise arengu taset. Austus looduse vastu väljendub ökoloogilis-eetilise ideaalina. Probleemolukord tõusetub selle ideaali puudumisest, isiksuse kõlbelisest puudulikkusest.

- 14.5 esteetiline orientatsioon – loodust vaadeldakse läbi inimese esteetilise kogemuse. Inimese suhtumine loodusesse on tingitud tema vajadusest loodusliku ilu ja harmoonia järele. Halb on see, kui ilutunnetus on inimesele kaugel ja ta rikub looduse loomingut.
- 14.6 kultuurilis-ajalooline orientatsioon – inimese suhe loodusesse on seotud kultuuriliste väärtustega, mis tulenevad pärimuslikest traditsioonidest. Keskkond on rahvusliku kultuuri kehastus, sümboliline keskkond, ebatõeline mälestusmärk rahvuse ajaloo jaoks. Loodusprobleemid on seotud traditsiooni katkestamisega, rahvuse ajaloolise möödajärgi unustamisega. Nii kristlikud/kiriklikud kui maausuga seotud/animistlikud traditsioonid, talu- ja mõisakeskkonna ajaloolised praktikad, konfliktid eri kultuuritraditsioonide vahel.
- 14.7 ideoloogiline orientatsioon – suhet keskkonda vaadeldakse ühiskonnakriitiliselt, domineeriva ideoloogia tulemina. Keskkonna olukorda seostatakse ideoloogilise hinnanguga ühiskonnakorrale, sellega seotud lähtekohtade progressiivsusele või mahajäämusele (liiga vähe progressi nt). Nii nõukaaja kui kapitalismi-liberalismi kriitika, kasvu kriitika, naftaajastu lõpu käsitlused jms.
- 14.7.1 kriitika nõukaaja, sovjetluse, sotsialistlike püüdluste ja pärandi suunal
- 14.7.2 kriitika kapitalismi toimimise suhtes
- 14.7.3 kriitika alternatiivkäsitluste suhtes
- 14.8 inimelule ohtu käsitlev orientatsioon – suhet keskkonnaga mõtestatakse läbi inimorganismi tervise ja eksisteerimise (inimene kui bioloogiline olemus, kel on kohused ka oma järeltulevate põlvkondade tervise ees). Olukorda hinnatakse läbi keskkonna mõju organismi objektiivsele psüühilisele tervisele, pärilikkusele.
- 14.9 tarbijalik orientatsioon – keskkond kui inimese igapäevase heaolu rahuldamise allikas. Hinnang inimese ja keskkonna suhtele antakse läbi inimese võimaluse rahuldada oma igapäevaseid vajadusi. Probleem tõusetub sellest, kui keskkond muutub tarbimise või elamise jaoks (puhkus, söök, eluase) ebasoodsaks, kõlbmatuks. Küsimused kvaliteedist, mitte ohust tervisele.
- 14.10 ühiskondlik orientatsioon – vaatepunkt lähtub ühiskondlikest suhetest (erinevate huvide ja ühiskonnagruppide põrkumine), ka hinnanguist ühiskondlikule aktiivsusele ja passiivsusele. Küsimused erinevate gruppide võimalusest osaleda keskkonna kujundamises või kaitses (näiteks arendusprotsessid, tuulikute vastane võitlus), erinevate eluviiside põrkumisest (nt maaelu ja linnaelu, [valg]linnastumine). Keskkonna kahjustamist vaadeldakse kui ühiskondliku passiivsuse, ühiskondlike huvide mittemõistmise või erinevate huvigruppide põrkumise ilmingut. Probleemolukorrad tulenevad sotsiaalsete konfliktide mittelahendamisest, rahulolematusest on seotud sotsiaalsete suhete kujundamisega. Näiteks fosforiidisõda, kohalike inimeste vastuseis, poliitilised valikud, ühiskondlik aktiivsus (Teeme Ära, talgud).
- 14.11 tootmise ja majanduskeskne orientatsioon – loodust vaadeldakse kui tootmisressursside allikat. Probleemolukorrad tõusetuvad loodusressursside kurnamise tagajärjel, nende mittesäästlikul ja ebaratsionaalsel kasutamisel. Olukorda hinnatakse halvaks, kui sellega kaasnevad probleemid segavad tööstuse arengut, nõuavad enda lahendamiseks liigseid kulusid. Näiteks

- arendust segavad keskkonnanõuded, uute tehnoloogiate pealesurumine, põlevkivi keskkonnatasud õlitööstuse arendamise takistajana jne...
- 14.12 tehnoloogiline orientatsioon – inimese ja keskkonna suhet vaadeldakse läbi tehnoloogia ja tehnika kasutuselevõtu. Probleemid tekivad ebarahuldavate tehnoloogiliste protsesside ja kaitsevahendite puudumise tagajärjel, liiga vähese tehnologiseerituse tagajärjel, mistõttu looduslikud protsessid kannatavad (tootmine ei ole probleem, küll aga kaitsevahendite puudumine).
- 14.13 institutsionaalne-juhtimislik orientatsioon – inimese-keskkonna suhe sõltub juhtimisvalikutest – inimtegevuse organiseerimise efektiivsusest. Keskkonnaseisundi halvenemise põhjuseks peetakse ebapiisavat organiseeritust ja juhtimisvõtteid, probleemide mittemärkamist või teadvustamist, haldussuutmatust.
- 14.14 juriidiline orientatsioon – küsimus on keskkonna suhtes õigete või piisavate käitumisnormide-reeglite kinnitamisest. Probleemolukordade põhjuseks on eeskätt ebapiisavate normide kehtestamine-kehtimine või nende täitmise mittejärgimine, sanktsioonide ebapiisavus.
- 14.15 sisepoliitiline orientatsioon – keskkonnaprobleemid on põhjustatud konkreetse erakonna võimulolemisest, keskne on erakondliku vaatepunkti esinemine, vastasel juhul liigitub sisepoliitiline küsimus teiste kategooriate alla
- 14.16 välispoliitiline orientatsioon – suhe keskkonda väljendub eelkõige välispoliitiliste suhete vaatenurgast, maailma poliitilisest olukorrast. Riikidevahelised olukorrad viivad ebasoovitavate situatsioonideni, globaalsete ökoloogiliste probleemideni. Probleemi põhjuseks on suutmatusest rahvusvaheliselt kokku leppida, näiteks Läänemere või Peipsi järve kaitse (suhted Venemaaga) või kliimaküsimus (EL-i, Hiina ja ühendriikide suhted).

KESKKONNAPROBLEEMIDE PÕHJUSED JA LAHENDUSED, vaadelda kooskõlas väärtusorientatsioonide tõlgendustega

NB! Tekstis esinev tõlgendus sellele, mida interpreteerida probleemina või selle lahendusena.

- 15. faktorid, mis mõjutavad keskkonna olukorda, probleemi PÕHJUSED**
- 15.1 probleemi või selle põhjuseid ei nimetata
- 15.2 looduslikud põhjused ja seaduspärasused (maavärin, päike, lainetus)
- 15.3 teaduslikud põhjused – puuduvad piisavad teadmised loodusest ja ökoloogilistest seostest (vaata ka praktilised teadmised... 15.8)
- 15.4 kõlbelis-eetilised, isiksuslikud põhjused – oskamatus looduses käituda, kultuuri puudumine, enese mittepiiramise eetilisus
- 15.5 määramatuses tegutsemine, riski eitamine, ettevaatuse unustamine tundmatute tegurite suhtes
- 15.6 esteetilised-isiksuslikud põhjused – hea maitse ja esteetilise tunnetuse-kasvatuse puudumine
- 15.7 rahvuslik-kultuurilised põhjused – kultuurilise mälu põhitõdede mittejärgimine
- 15.8 ideoloogilised põhjused – valede ideoloogiliste-maailmavaateliste printsiipide rakendamine, globaliseerumise ja intensiivtootmise, kapitali, aga ka nõukaaja mõjude kriitika (võimalik ka 8.1, 8.2 või 8.3, kui on võimalik nii täpselt märkida)

- 15.9 praktilised teadmised erinevatest mõjudest tervisele ja olmele on madalad, küsimus teadlik olemisest: nt kuidas süüa välismaist õuna või vältida vähki, toimida üleujutuse ajal
- 15.10 tarbijalikud põhjused – looduse kasutamine inimvajaduste rahuldamiseks, kasu ja mugavuse saavutamiseks, valed tarbimisvalikud, liiga suur tarbimiskoormus keskkonnale
- 15.11 üldised ühiskonnaprobleemid, „meie ühiskonna“ probleem või taak
- 15.12 ühiskondlikud põhjused: rõhk erinevate gruppide huvidel ja nendevahelistel vastuoludel (arendaja vs KOV, poliitik vs elanik), erinevatel võimupositsioonidel
- 15.13 ühiskondlikud põhjused: sotsiaalse aktiivsuse madal tase, huvipuudus, ühiskonna vähene kaasatus, arusaama puudumine keskkonnakaitse vajalikkusest, puudulikud teadmised-oskused-harjumused osalemiseks, keskkonnakaitseliikumise kui koondumisvõime nõrkus
- 15.14 ühiskondlikud protsessid: linnastumine, tarbimine, autostumine, perekonna kahanemine, sisseränne, energiatarbimine
- 15.15 tootmis- ja majanduskesksed põhjused – majanduslike stiimulite puudus keskkonna kaitsmiseks, vastavate investeeringute tegemise keerukus, konkurentsivõime kahanemine, toetuste või maksusoodustuste puudumine
- 15.16 tehnoloogilised põhjused: ebapiisavad vahendid või nende puudumine tööstusheitmete ja olmejäätmete vältimiseks-vähendamiseks-taas ringlusse toomiseks (nt eraldikogumise ja ümbertöötlemise vähesus, puhastussüsteemi puudumine), ärategemine või mittetegemine
- 15.17 poliitilised põhjused nagu poliitilise huvi puudumine, poliitilised mängud ja kokkulepped, kapitali surve poliitikale, ebavõrdsed võimupositsioonid, erakondlik huvi, vale erakond võimul
- 15.18 planeerimisvõime puudulikkus: strateegilise mõtte puudumine, lühiajaliste plaanide kesksus, suutmatus muutustega kaasas käia, prioriteetide puudumine, finantside puudumine strateegilises plaanis
- 15.19 juhtimisprobleemid: vajalike institutsioonide puudumine või mittefunktsioneerimine, funktsioonide kattuvus ja sisemine segadus (kes mida teeb), koostöö puudumine funktsioonide plaanis (näiteks allasutuste vahel), poliitikatevahelised vastuolud (näiteks kas kaitsta reostunud alal kaitsealust liiki või likvideerida reostus; kas kaevandada või säästa ressursse), äraotsustamine või mitteotsustamine
- 15.20 üleplaneerimine ja bürokrateerumine, normide tehnologiseerumine, nt liigne kontroll ja bürokraatia, kohustus joosta kaasa „tarbetute ja tüütute euronõuetega“, liigne paberimajandus, liiga keeruline asjaajamine, bürokraatlik ja inimkauge pilli lõhki ajamine (nt kui ei tohi avaldada liigi asukohta, aga tuleb seda kaitsta võimaliku arendustegevuse eest)
- 15.21 teavituslikud põhjused: puudutavad keskkonnaharidust laiemas mõttes (nii kooliharidust kui keskkonnaalast teavitust, nt sotsiaalreklaami), teadlikkuse kujundamist, lastetuba, üldist käitumiskultuuri, vt ka 15.4 kultuuri puudumine
- 15.22 juriidilised põhjused – seadusandluse puudumine või puudulikkus, nõrk sanktsioneeritus, nõrk kontroll täideviimise üle, sh eurodirektiivide (mitte)täitmine, korruptsiooniprobleemid
- 15.23 välispoliitilised põhjused – riikidevahelised konfliktid, vähene koostöö keskkonnakaitselistes küsimustes

16. REAALSELT rakendatavad vahendid probleemolukordade lahendamises

- 16.1 probleemi või selle reaalselt rakendatavaid lahendusi ei nimetata
- 16.2 looduslik eneseregulatsioon
- 16.3 teaduslikud vahendid – meditsiini-, ökoloogia-, bioloogiuuringud
- 16.4 keskkonnakultuuri tõstmine, väärtustamine, kujundamine
- 16.5 riskide kaalumine, ettevaatusprintsipi rakendamine
- 16.6 esteetilisele kasvatusesele, ilu märkamisele suunatud vahendid
- 16.7 rahvuslik-kultuurilisele eneseteadvusele, selle arengule ja säilitamisele mõeldud vahendid
- 16.8 keskkonna ja ühiskonna suhte mõtestamine ning ideoloogiliste järelduste tegemine (võimalik ka 8.1, 8.2 või 8.3, kui on võimalik nii täpselt märkida)
- 16.9 praktiliste teadmiste propageerimine, valikuvõimaluste parandamine (lähtuda tarbijalikust orientatsioonist)
- 16.10 materiaalsed vahendid tõstmaks inimeste huvi keskkonna säilimise vastu, maksud, boonused, isikliku panuse suurendamine
- 16.11 „meie ühiskonna“ keskse probleemi kadu, siirdumine Läände, vabanemine, väljakasvamine kultuurilisest taustast
- 16.12 osalusvõimaluste parandamine, toetamine, kaasamine, demokraatia
- 16.13 vahendid tõstmaks inimeste aktiivsust, ühiskondliku arvamuse väljendamist, huvitatuse, teadmiste ja oskuste tõstmine
- 16.14 sotsiaalsed vahendid, mis toovad kaasa muutuseid sotsiaalseis protsessides nagu linnastumine või autostumine (nt kohaliku elu arendamine, kergliikluse arendamine)
- 16.15 tootmis- ja majanduslikud vahendid, et tõsta majanduslikku motiveeritust ressursside säästmisel, nt maksud või toetused
- 16.16 tehnoloogiate arendamine, edendamine ja kasutuselevõtmine, töö ärategemine
- 16.17 poliitike läbipaistvuse suurendamine, paremad ja avatumad poliitikad, õige erakonna võimule pääsemine
- 16.18 planeerimisvõime parandamine
- 16.19 vanade juhtimisstruktuuride ülevaatamine, ümberkujundamine, täiustamine, otsuse vastuvõtmine
- 16.20 institutsioonidega suhtlemise inimlähedasemaks ja kättesaadavamaks muutmine
- 16.21 teadlikkust kujundavate vahendite parandamine, ülevaatamine, arendamine, vt punkt 16.4 – antud punkt vaatab pigem instrumentaalset teavitust; samuti 16.9
- 16.22 juriidilised vahendid – uued seadused, parem järelevalve, rangemad karistused
- 16.23 välispoliitilised vahendid – keskkonnakaitselise koostöö edendamine**

17. keskkonnakaitselised vahendid, mis oleksid SOOVITAVAD, ka nõ normatiivsed ettekirjutused. Samad punktid, mis 16.1-16.23

ISIKUD, TEGELASED (nende kujutamise, mitte nende sõnavõttude analüüs)

Kui artikkel on tasakaalustatud, andes võrdselt sõna mitmele teineteist süüdistavale osapoolle, võib need juhud kodeerida eri olukordadeks.

18. isikud, kes on süüdi probleemse olukorra kujunemises

19. isikud, kes tegutsevad realselt probleemi lahendamise nimel

20. isikud, kellelt oodatakse tegevust probleemi lahendamise nimel

21. artikli autori (või grupi, kelle arvamusele ta apelleerib) meelsus, probleemse olukorra interpreteerimise lähtekoht (kelle positsioonilt vaadates on tekst kirjutatud)

Punktide 18-21 kodeerimisel lähtutakse samast kategooriate jaotumise skeemist, alljärgnev:

1. subjekt puudub

1.1 subjekt puudub täiesti

1.2 anonüümne subjekt (võiks, tuleks, tehakse, on tehtud, hakatakse tegema, oleks pidanud tehtama)

2. poliitilised institutsioonid

2.1 „riik“ (riik peaks, võiks...)

2.2 valitsuse liikmed

2.3 keskkonnaminister

2.4 poliitikud, erakondade nimel esinevad isikud

3. täidesaatvad institutsioonid

3.1 ministeeriumi tasandi ametnikud (va KKM)

3.2 KKM ametnikud

3.3 keskkonnaameti, looduskaitsekeskuse, looduskaitsealade, keskkonnateenistuste jt loodus- ja keskkonnakaitseinstitutsioonide ametnikud

3.4 KOV töötajad (lastekaitsetöötajad nt), samuti kohaliku omavalitsuse juhid, keskne on KOV

3.5 KOV keskkonnavaldkonna töötajad (nt planeerimisega haakuvalt)

3.6 ametnik(ud) üldiselt

3.7 Riigimetsa Majandamise Keskuse töötajad

3.8 päästetöötajad, kiirabi jms

4. järelevalve, sanktsioonid jms

4.1 keskkonnainspeksioon, inspektorid

4.2 politsei, toll, piirivalve

4.3 kohtu eri astmed

5. rahastajad, fondid

5.1 Keskkonnainvesteeringute Keskus

5.2 muud fondid, eurofondid

5.3 äri sektor rahastajana

5.x muud rahastajad

6. ettevõtlussektor

6.1 ettevõtete direktorid, esindajad, tippspetsialistid, omanikud (võib eeldada keskkonnamõju kas kasutuse või reostuse näol)

6.2 arendajad (nii kaevandajad, ehitajad kui...) vt erisust 6.1

6.3 keskkonnakorralduslikud teenuseosutajad – nt loopealsete niitjad, jäätmekäitlejad, haljastajad, küttijad

6.4 tööstusharu esindajad, kõneisikud (sh ärihuve esindavad MTÜd)

6.5 ettevõtete keskkonnajuhid

6.6 ettevõtlus või tööstus laiemalt, tervikuna

6.x muu

7. sotsiaalsete liikumiste esindajad

7.1 loodus- ja keskkonnanõueteliste liikumiste esindajad, loomaõiguslased

7.2 rahvusvahelised liikumiste esindajad

7.3 pärandkultuur ja muinsuskaitse

7.4 külavanem, kohaliku elu liider

7.5 kiriku ja religioossete ühingute, sh maausuliste esindajad

7.x muud, nt sotsiaalprobleemidega tegelevad ühendused

8. erinevate rollidega inimesed

8.1 keskkonna pärast muret tundvad tavainimesed

8.2 looduse ees võlgu „olijad“ – nõ salakütid, röövpuudjad, reostavad puhkajad, prügistajad, röövlid

8.3 juhuslik inimene tänavalt

8.4 maa- ja majaomanikud

8.5 inimkond laiemalt, üldsus piirkondlikus, homogeenses mõttes, „meie“, **rahvus**

8.6 loodusnähtuse läbi kannatanu

8.x muu

9. Euroopa Liit ja selle struktuuride esindajad, ametnikud

10. Maailmapank, WTO jt rahvusvahelised agendid

11. kõikvõimalikud teadlased ja laiema pilguga spetsialistid, uurimisasutuste esindajad, laiema profiiliga eksperdid, arstid

12. insenerid, projekteerijad, mõjude hindajad, kitsa valdkonna eksperdid

13. sõjavägi, kaitseliit

14. eetika küsimustega tegelevad komiteed, nõukogud

15. meedia

15.1 ajakirjanikud ja kirjanikud

15.2 toimetus

15.3 uudisteagentuurid, teised väljaanded, pressiteated

16. loodus või selle osa, nähtus

17. välisriik

x. teised, muu...

TEKSTI OMADUSED

22. informatsiooni üldistuse, kokkuvõtlikkuse aste

22.1 üksikjuhtum, konkreetne fakt

22.2 rida näiteid, tüüpiline olukord

22.3 üldine tendents, seaduspärasus

23. tõlgenduse analüütilisuse aste

23.1 interpretatsioon tugineb muljetele, autori isiklikule kogemusele

23.2 tekstis on teaduslikke fragmente, vihjeid teoreetilistele käsitlustele, statistilisi andmeid, ekspertteadmisi...

23.3 tekst põhineb teadusandmetele, ka teaduslikule teooriale, ka inimkonna kultuurilisele kogemusele, naiivne lähenemine

23.4 tekst polemiseerib teadusandmetega, kahtleb neis, vaidleb vastu, kriitiline lähenemine kas ideoloogilisest seisukohast või isiklikust kogemusest lähtuvalt

23.5 tõlgendus puudub

24. tõlgenduse tasakaalustatus-ühekülgsus

- 24.1 interpretatsioon on emotsionaalne, sümbolistlik, stereotüüpne, ei jäta lugejale valikut õige arvamuse osas
- 24.2 tugineb konkreetsele informatsioonile, aga ka hinnangulisele informatsioonile, mis suunab lugejat teatud õigetele järeldustele
- 24.3 interpretatsioon pakub lugejale suurt vabadust ise järeldusi teha ja teksti interpreteerida, valmis hinnanguid ei pakuta

25. tõlgenduses esitatavate normide valdav tüüp – milliseid kohustusi ja ootusi esitatakse?

- 25.1 normatiivsust tekstis ei esine
- 25.2 esitatakse traditsioonile tuginevaid norme, mitteformaalsetele normidele, ühiskondlikule arvamusele
- 25.3 kasutatud normid rõhutavad formaalseid aspekte – juriidika, administratiivsed ettekirjutused, instruktsioonid (sh Euroopa „käseb“)

26. keskkonnaprobleemide ja (keskkonna)lahenduste seostamise iseloom (teksti üldmõtte tasand)

- 26.1 erinevate probleemide vahel luuakse seoseid (põllumajandusreostus ja eutrofeerumine on näiteks seotud, üks põhjustab teist)
- 26.2 teksti tasandil luuakse seoseid ühe probleemi lahenduse põhjustatud järgneva probleemiga (tuulepark on lahendus energiaprobleemile, aga probleem mürale, lindudele)
- 26.3 ühe probleemi lahendus on lahendus ka teisele probleemile (kütmine lahendab nii kärntõve leviku probleemi kui ka liigi liigse domineerimise, poliitika on lahendus kahele probleemile)
- 26.4 seoste puudumine, üksiku juhtumi kirjeldus

27. tekstis esinevate lindude-loomade-kalade-bakterite-taimede nimetamise detailsus (sh pildiallkirjas, pealkirjas)

- 27.1 üsna täpne nimi, sh ladinakeelsed nimetused (metskits, põder on täpsed nimetused)
- 27.2 ebatäpne nimi, mis ei tekita probleeme arusaamisega ja konteksti ülekandmisega, nt tuvi, hani, kastan (vs hobukastan), varblane, ka kass ja koer (kes on täpse nimetusega kodukass ja kodukoer)
- 27.3 ebamäärane nimetus: lind, loom, bakter (batsill), lill, puu
- 27.4 vastavaid subjekte ei nimetata üldse

28. keskkonna- või probleemolukorra koht artiklis (olulisuse omistamise järgi)

- 28.1 domineerib teiste olukordade üle
- 28.2 võrdselt teiste olukordade seas
- 28.3 teisejärgulise tähendusega

29. žanr (reklaami ja karikatuure ei vaatle)

- 29.1 uudis
- 29.2 nupp
- 29.3 piltuudis
- 29.4 reportaaž
- 29.5 arvamislugu (nimetada autor nimeliselt)

- 29.6 olemuslugu
- 29.7 vestlus
- 29.8 intervjuu (nimetada **intervjuueritav** nimeliselt)
- 29.9 kommentaar, juhtkiri
- 29.10 lugejakiri
- 29.11 luuletus, muu lüürika
- 29.12 veste, följeton, muu huumor (nt uudis 1. aprillist); **ilukirjandus (nt järjejutt)**
- 29.13 määramatu, muu, mitu erinevat žanrit koos, kompott-loetelu
- 29.14 täita vastava nimega juhul, kui tegu on intervjuu või arvamusooga

30. originaal- ja vahendatud tekstid

- 30.1 tekst on originaaltekst
- 30.2 tekst on tõlgitud või muidu uuesti ilmunud

PILDI ANALÜÜS (ainult siis, kui artikli põhiteemaks on loodus, keskkond)

31. pildi olemasolu (kattuvad kategooriad)

- 31.1 artikkel pildiga illustreeritud, sh piltuudis
- 31.2 graafik, karikatuur või joonis
- 31.3 illustreerivat materjali pole

32. pildil kujutatud keskkond (vaadata kooskõlas kaasneva tekstiga, pildiallkirjaga)

- 32.1 looduskeskkond (mets, rand, järv jms)
- 32.2 pigem haljastatud linnakeskkond
- 32.3 pigem haljastamata linnakeskkond, tänavad
- 32.4 põllumajandustegevus
- 32.5 tööstuspiirkond
- 32.6 taluõued, eramute õued
- 32.7 tubane keskkond
- 32.8 kontorikeskkond
- 32.x muu, määratlematu

33. pildil keskselt kujutatu (ainsus ja mitmus, märkida põhiline kategooria)

- 33.1 inimene, inimesed
- 33.2 metsa- ja koduloomad, linnud, kalad
- 33.3 üksik puu, taim
- 33.4 ehitis – eramu, tehas, kortermaja, ristmik
- 33.5 autod, masinad
- 33.6 puudub keskne objekt: põld, mets, haljastus, park, veteväli

ARTIKLI ASUPAIK, OLULISUS

34. loodus- ja keskkonnasuhet sisaldava artikli asukoht lehes – lehekülje number või lehenumbrite loetelu mitmel leheküljel asumise korral, ka siis, kui mitu artiklit kodeeritakse üheks olukorraks kokku

35. artikli roll leheküljel (pigem)

- 35.1 keskne, domineeriv, nõ põhilugu, üldjuhul pildiga, ülal või keskel

- 35.2 väike, teisejärguline lugu, tavaliselt alaservas, veerus, üldjuhul pildita
35.3 artikkel on lühiuudise või nupu rollis

36. loodus- ja keskkonnasuhet väljendava teksti osakaal artiklis (kuni x%)

Kui kodeeritakse mitu artiklit üheks olukorraks, vaadelda protsenti mitme artikli peale. Kui artiklis tekib mitu olukorda, siis märkida maht ainult esimese olukorra rea peale, mitte topelt.

- 36.1 kuni 25%
36.2 kuni 50%
36.3 kuni 75%
36.4 kuni 100%

37. lehekülgede arv lehes – sisesta arv

38. lehe mõõdud

- 38.1 pikkus (cm)
38.2 laius (cm)

39. looduse- ja keskkonnasuhet väljendava teksti maht lehe peale kokku (sh sisse mõõta lehe serv ja pool ruumist, mis jääb antud artikli ja kõrvalartikli vahele, mõõt cm²) ...

Lisa 2. Arvamusartiklid ja autorid 1995-2010

(kõik ei ole keskselt keskkonnateemal)

1995	
Valimised infopuudulikkuse tingimustes	Elmot Liiv
Kõik koerad on närvilised	Alexandra Gulliver
Energiasäästukampaaniast Eestis	Martin Kuusk
Kas stardipauk järgmisteks valimisteks?	Anti Mänd
Jane Salumäe: "Maraton on liiga pikk"	Jane Salumäe
Sadamakapten Wallin: tehnikast ei saa jumalat teha	Helsingi sadamakapten Kari Wallin
Nipernaadi ja Rasmus kutsuvad välja elamusi saama	Hipe Tarvel
Kolkakapitali ajastu mitšurinlased	Tiit Kändler
Tõnismäe pronksmees ootab endiselt	Paul Erik Rummo
Tahtlikuks tapmiseks puudus motiiv	Voldemar Pinn
Bergmani kultus lõikab ära teiste võimalused	Stefan Jarl
Põhjamaades väärtustatakse metsalooduse kaitset	Timo Tanninen, Soome metsavalitsuse Lõuna-Soome piirkonna juhataja
Põlevkivielekter - teine leib	Enno Reinsalu
Mida vajab eesti rahvas: kas usku või ebausku, kristlust või ateismi?	Raik-Hiio Mikelsaar
Eesti-Vene lepingud taas päevakorra tõesmas	Vahur Made
Antropoloogia - haarang hantide järele	Art Leete
Omaniku raskeim probleem on psüühika muutmine	Tõnu Laks
Peaminister lubab maareformi käima murda	Tiit Vähi
Riho Sild rakendab oma pikaajalisi kogemusi Neste teenistuses	Riho Sild
Eesti saared vajavad riigi toetust, kinnitab saarte instituudi direktor Maret Pank	Maret Pank
Raul Rebane oleks Tokyost koju tulnud kasvõi ujudes	Raul Rebane
Kas päästa Kalevipoeg lahti või mitte	Mati Unt
Barentsi mere piirkonna rikkused äratavad huvi	Märt Kivine
Meelemürgistus. Kas rahvuse enesetapp?	Heino Noor
Arvo Valton: Mulle meeldib vaheldus	Arvo Valton
2000	
Rahe sind rabagu!	Ain Kallis, klimatoloog
Kallis põlevkivi	Aivar Reinap
Teeneka loodusesõbra uus kuub	Juhani Püttsepp
Ummistumist saab piirata parkimiskohti vähendades	Mari Jüssi
Peipsi pealinn vajab sadamat	Pavel Kostromin
Manija on Eesti pärl	Peeter Ernits
Lennuki seitsmendad liikmed: õigel ajal õiges kohas	Tiit Karuks, Tiit Sarapuu
Ujuv rämps Rios	Tõnis Palts
2005	
Tants taara ümber	Agnes Männiste
Ilmaennustamine on tänamatu töö	Ain Kallis, klimatoloog
Jääprakku kukkunud Alar Sikk: mäed mürisesid laviinidest	Alar Sikk

Uusaastaläkitus (Arnold Rüütel)	Arnold Rüütel
Kodanik ootab tuge ennekõike oma riigilt (Vabariigi president Arnold Rüütli uusaastaläkitus Eesti rahvale)	Arnold Rüütel
Disainer Sixten Heidmets: autod peaksid välja nägema kui autod	disainer Sixten Heidmets
Ja kuhu panete teie oma igapäevase prügi	Eve Piibeleht
Kuidas planeerida Tallinna, Kuidas vältida sobimatut arhitektuuri jne	Hindrek Leppsalu, kinnisvara esindaja, Aivar Reivik, Tln abilinnapea, Tõnis Palts Tln linnapea, Margit Mutso, arhitektide esindaja
Tundmatu vihmametsamees	Ilmar Muul
Soome valitsus juurutab looduse säästmiseks makse	Jan-Erik Enestam
Mõistlik maksumuutus	keskkonnaminister Villu Reiljan
Kõik hädad korraga	Külike Roováli
Katastroofid - inimkonna enda kätetöö	Maie Kiisel
Ühiskond doteerib autoomanikke	Mari Jüssi
Energialoojangu aegu	Toomas Trapido
Partei lubavad karme ehitusreegleid	Urmas Seaver, Postimees
2010	
Vilja riigile	Andres Eilart ja Aavo Kokk
Hirmuäratavalt valged jõulud	Andrus Kivirähk
Looja taandumisega tühjaks jäänud koha täidab ehitaja	Arhitektid Ignar Fjuk, Kalle Rõõmus, Tõnis Tarbe ja Endrik Mänd
Kuidas vähendada uppumisi?	Arved Breidaks
Enn Saar: ma uurin tumedaid asju	Enn Saar, astronoom
Maailm ilma naftata	Fritz Vorholz
Joakim Helenius: Eesti majandusmudeli muutmine oleks puhas hullumeelsus	Joakim Helenius
Linnakeskkonna planeerimise mustrid	Krista Kodres
Põhjaalade jagamine	Liisi Poll
Kauboi-ehitamisel pole lõppu näha	Madis Filippov
Karu jälle sääskede kallal	Maimu Berg
Martti Raju: lund on, aga räästad tilguvad	Martti Raju
Paastuaeg kui suhete korrastamine	Sakarias Leppik
Asjade kaitseks tarbimiskultuuri ajastul	Tanel Veenre
Jõeveer trotsis 38 tundi surmahirmu	Tarmo Jõeveer
Tarmo Jõeveer: oli hirmus küll, aga üritasin sellele mitte mõelda	Tarmo Jõeveer
Vastasseis: kas senine pandipakendi süsteem peaks Eestis jätkuma?	Tõnis Kõiv
Vastasseis: kas senine pandipakendi süsteem peaks Eestis jätkuma?	Toomas Tõniste
Riskid teadmata, kasu väike	Urve Eslas
Kui Nobel poleks riskinud	Villu Otsmann

Lisa 3. Tekstinäited väärtusorientatsioonide kodeerimisest

artikli pealkiri	vaatepunkt	tekstinäide	allikas	kuupäev
Konn uitas sügavas lumes	ökoloogiline	Veebruari viimasel päeval nägid kaks Valga maakonnas Lüllemäe küla ümbruses matkanud inimest oma üllatuseks äkki lumel kärnkonna. Loomake paistis olevat täie tervise juures ja liikus mööda lund, aeg-ajalt ka peatudes ja ümbrust uudistades.	PM	3. märts 2010
Hiinast leiti ürglinnu säilmed	teaduslik	USA ja hiina teadlased avastasid Hiinas säilmed, mis võivad kuuluda seni vanimale avastatud nokaga linnule maakeral. Teadlased nimetasid linnu vana-hiina filosoofi Confucius järgi Confuciusornis sanctuseks.	EPL	19. okt 1995
Supermodell Claudia Schiffer jätab karusnahaga hüvasti	eetiline	Üks moemaailma kõrgeima sissetulekuga modelle Claudia Schiffer jättis hiljuti hüvasti tšintšilja, soobli, naaritsa, mongoolia lamba ja igasuguse muu karusnahaga. Ta on viimane supermodell, kes loobus poodiumil ja igapävaelus karusnaha kandmisest ning kirjutas alla organisatsiooni "Inimesed loomade eetilise kohtlemise eest" (PETA) petitsioonile.	PL	15. märts 1995
Lapsed lähevad fotjahile	esteetiline	Sel nädalal startinud keskkonnahariduse projekt "Laps ja loodus" viib 123 ühekordsete kaameratega varustatud last kodumetsa fotjahile.	PM	3. juuni 2000
Argimütoloogia: võilill	kultuuriline	Kõige lihtsam võilillemäng käib nii, nagu seda on 1955. aastal kirjeldanud Uno Laht: "Lapsed mängivad: "Näe, lõug läks kollaseks... / küll oled sa või peale maias!"" See polegi õieti mingi mäng ega ennustamine. Lihtsalt pannakse teisele võilill lõua alla ja kuna see kumab nahal vastu (mis ikka juhtub, eriti veel siis, kui päike paistab), siis öeldakse, et sa oled palju võid söönud.	EPL	17. juuni 1995
Kolhoosi asutamiskoosolek ajas naised nutma	ideoloogiline	Lehmad olid laudas külmas ja näljas, nii viletsakesed, et hommikuti tuli neid sabapidi jalule tõsta," meenutab Eesti kõige esimese kolhoosi algusaastaid 84-aastane Nelli Süld, ühismajandi auhinnatud kangelaslõpsja.	PL	21. september 2005. a.
Jaapani katastroofi piirkonnas on endiselt ohtlik	oht inimesele	Alanud külmad vihmasajud toovad uusi kannatusi tuhandetele Kesk-Jaapanit teisipäeval tabanud maavärina tagajärjel kodutuks jäänud inimestele. Kardetakse, et vihm võib põhjustada maalihkeid ja rusuvaringuid. Politsei evakueeris eriti ohtlikest piirkondadest sadu inimesi.	PL	23. jaanuar 1995. a.
Aplad	tarbijalik	Põltsamaal langesid paarikümne sinikaelpardi	PM	15. aug

sinikaelpardid hävitavad Põltsamaa elanike aiavilja		ohvriks kõigepealt jõeäärse aia maasikad, tikrid ja herned, nüüd on ablaste lindude huviorbiidis puu alla kukkunud õunad.		2000
T_et_eenias avastati radioaktiivsete jäätmete matmispaik	ühiskondlik	/.../ Vene eriolukordade ministeeriumi pressiteenistuse teatel ei valvanud seda kohta siiani mitte keegi. Juhul, kui sinna satub mõni lennukipomm või suurtükimürsk, võib plahvatusel lenduv radioaktiivne saast reostada väga suuri alasid.	PM	21. veebr 1995
Eesti sisevetest püüti mullu kõige enam tinti	tootmislik	Eesti siseveekogudest püüti möödunud aastal kõige enam tinti ja ahvenat, samas vähenes kalapüük sisevetest 1998. aastaga võrreldes 22 protsenti.	EPL	17. juuli 2000
Reostustõrjeks laevade ostmise seisab raha taga	tehniline	/.../ riigikontrolli osutatud puuduste kõrvaldamiseks pole rahapuuduse tõttu midagi ette võetud ning õlireostuse tõrjeks vajalike poomidega alaliselt varustatud laeva pole siiani.	EPL	4. nov 2005
Riik peatas selleks aastaks räimepüügi	juhtimislik	Keskkonnaminister Jaanus Tamkivi keelab selleks aastaks kvoodi ammendumise tõttu rannakaluritel räimepüügi kastmõrdadega kogu Eesti ranniku ulatuses.	PM	19. juuni 2010
Metsatulekahju Valgejõel	juriidiline	/.../ Kuna põlema läinud metsatukk asub suure maantee ääres, kahtlustab päästeamet, et tuli süttis mõnest mööda sõitnud autost visatud suitsukonist.	PM	17. juuli 1995
Saksamaa tahab Venemaa plutooniumi kütuseks muuta	sise-poliitiline	Saksamaa valitsus kaalub USA algatatud plaani muuta Venemaa tuumalõhkepeadest pärit plutoonium tuumakütuseks Frankfurdi lähedal asuvas tehases.	EPL	3. juuli 1995
Eesti ei soovi Naissaarele Soome tuumajaama	välis-poliitiline	/.../ Energeetikaminister Arvo Niitenberg ütles BNSile, et Matomäki avaldus on ka talle suur uudis. "Kuna Eestil on energiavõimsust ülearugi, siis ei ole mingit mõtet lähemal ajal siia mittevajalikku tuumaelektrijaama rajada," ütles Niitenberg.	PM	1. märts 1995